

B. A'

D

1 - F 667

KERESZTÉNY MAGVETŐ

82. ÉVFOLYAM 1. SZÁM — ALAPÍTÁSI ÉVE 1861

KIADJA AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ

1976

KERESZTÉNY MAGVETŐ

1976. évi

(82. évfolyam)
tartalomjegyzéke

CIKKEK, ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK

Balázs Ferenc: A Lélek-Isten hívője	159
Benczédi Ferenc: Önvizsgálat és imádkozás	5
Benczédi Pál: Mikó Lőrinc jogtanár élete és munkássága	26
Benedek Agoston: Az enyedi egyházköztség története	112
Binder Pál: Adatok Pécsi János énekszerző életéhez	212
Dán Robert: Bogáti Fazekas Miklós	164
Erdő János dr.: Adatok az unitárius egyház püspökválasztási jogának történetéhez	90
Fazekas Miklós dr.: Gondolatok az akarati elhatározásról	10
Gellérd Imre: A prédikáció textus-szerűsége	104
Hewett, Phillip: Szeretet és hit	86
Izsák Vilmos dr.: A valláslelektani ismeretek jelentősége a lelkigondozás terén	23
Kelemen Lajos: Mikó Lőrinc életel-veiből	34
Kovács Lajos dr.: Köszöntjük az új esztendőt!	3
Az Unitárius Világszövetség követ-ségében	79
Kovács István: Francis Bacon	110
Évfordulón, a béke szolgálatában	155
Lengyel Loránd dr.: Az Egyházak Világtanácsa 5. nagygyűlése	35
Ez történt még Nairobiban	37
Mikó Imre: Balázs Ferenc most vol-na 75 éves	158
Balázs Ferenc végrendelete	160
Szabó Árpád dr.: A kumráni esszénus közösség jelentősége és hatása a kereszténység kialakulásának ko-rára	13, 97
Szabó Sámuel: A nép hűséges szol-	

galatában (Emlékezés Pálffy Ákos-ra)	115
Augusztus 23	151
Emlékezve emlékeztetni — 1947. de-cember 30	153

SZÓSZÉK ÉS ŪRASZTALA

Andrási György: Prédikációvázlatok	222
Benedek Agoston: Az igazi öröm	46
Fodor Dénes: Együtt a szolgálatban	215
Gellérd Imre: Isten képe rajtunk és bennünk	41
Izsák Vilmos dr.: Keresztény felelős-ségünk egymásért	121
Láss!	122
A jászol üzenete	214
Kiss Zoltán: A gyönyörűséges iga	44
Kolcsár Sándor: Prédikációvázlatok	222
Kovács István: Pályafutásunk titka	47
Új évet köszöntő kézfogás	49
Gyümölcseikről ismeritek meg őket	217
Lukácsi Mózes: A küzdő és bizakodó ember	220
Nyitrai Deák Berta: Két fény kö-zött	219
Szabó Dezső: Prédikációvázlatok	50
Szász Dénes dr.: „A rád bízott drága kincset őrizd meg“	124
Prédikációvázlatok	129
Török Ferenc: A hangvilla	127

EGYHÁZI ÉLET ÉS HÍREK

Adatok a világ népesedéséhez	64, 236
Analfabetizmus	237
Balázs Ferencről megemlékezés	236
Balácsi László Szentháromság-kis-adorjáni lelkész beiktatója	235
Bartalis János dr. halála	236
Csokfalvi egyházköztség ünnepe	235
Egyházi Képviselő Tanács ülése	60, 138, 231

Egyházköri közgyűlések: Kolozs-Tordai, Maros-Küküllői, Székelykeresztúr-Udvarhelyi, Sepsiszentgyörgyi	230	Timotei Lugojanul püspök beiktatója	140
Emilian Bordaş gyulafehérvári ortodox püspök beiktatója	63	Tordai egyházközség templomavatási ünnepélye	235
Ferencz József dr. püspök látogatása Felekezeti (interkonfesszionális) teológiai konferencia	62, 137, 233	Unitárius Világszövetség (IARF) Tanácsának ülése	236
Fodor I. György petrozsényi lelkész beiktatója	140	Végh Mihály recsenyédi lelkész kibúcsúzója	62
Ima és egyházi beszéd pályázat eredménye	233	Zsinati Főtanács	231
Kinevezések	234		
Kovács Lajos dr. püspök újévi köszöntése	62	KÖNYVSZEMLE	
Kovács Lajos dr. püspök újévi üzenete az Unitárius Világszövetség (IARF) tagcsoportjaihoz	62	A magyar nemzetiség története és testvéri együttműködése a román nemzettel. Tanulmányok. I. k.	142
Kovács Lajos dr. püspök látogatása az amerikai unitárius univerzalista egyháznál	141	Biblia, Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése (Új fordítás)	65
Kovács Lajos dr. püspök látogatása a magyarországi unitárius egyháznál	236	Concerning Jesus (Jézusról)	144
Kozma Albert recsenyédi lelkész beiktatója	140	Downing, A. Benjamin: Beyond the Horizont (A látóhatáron túl)	145
Lelkeszi értekezletek	60, 138, 234	Glaserapp, Helmuth von: Az öt világvallás	240
Lelkésznevelés	61, 138, 234	Mikó Imre: Akik előtttem jártak	238
Marosvásárhelyi egyházközség templomavatási ünnepélye	235	Sütő András: Itt állok, másként nem tehetek	69
Nők Évtizede	236	Szabó T. Attila: Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár. I. k.	65
Nyitrai Csongor csokfalvi lelkész beiktatója	140	Szöcs István: Más is ember	68
Országos Békevédelmi Bizottság ülése	63	Történeti kronológia I—II	143
Pályázathirdetés prédikációra és imára	234	Vers, ének, játék, mese az óvodában	145
Senghas, E. Robert, az amerikai unitárius univerzalista egyház alelnökének látogatása	140	Vilhelm Károly: Festett famennyezetek	70
Szabó Zoltán sinfalvi lelkész beiktatója	235	Vita Zsigmond: Jókai Erdélyben	66
Személyi változások	61, 139, 234		
		HALOTTAINK	
		Özv. Antonya Mihályné Barra Irén	64
		Gálfalvy György dr.	64
		Gombási János	141
		Nagy Lázár	141
		Rázmány Mór	237
		Özv. Régeni Áronné Kovács Teréz	64
		Sigmond József	237

KERESZTÉNY MAGVETŐ

F 667

1. szám

1976

82. évfolyam

KOLOZSVÁR-NAPOCA

TARTALOM

Dr. Kovács Lajos

Köszöntjük az új esztendőt! 3

TANULMÁNYOK

Benczédi Ferenc

Önvizsgálat és imádkozás 5

Dr. Fazakas Miklós

Gondolatok az akarati elhatározásról 10

Dr. Szabó Árpád

A kumráni esszénus közösség jelentősége és hatása a kereszténység kialakulásának korára. I. rész 13

Dr. Izsák Vilmos

A valláslélektani ismeretek jelentősége a lelkigondozás terén 23

Benczédi Pál

Mikó Lőrinc jogtanár élete és munkássága 26

Mikó Lőrinc életelveiből 34

Dr. Lengyel Loránd

Az Egyházak Világtanácsa 5. nagygyűlése 35

Ez történt még Nairobiban... 37

SZÓSZÉK — ÜRASZTALA

Gellérd Imre

Isten képe rajtunk és bennünk 41

Kiss Zoltán

A gyönyörűséges iga 44

Benedek Ágoston

Az igazi öröm 46

Kovács István

Pályafutásunk titka 47

Új évet köszöntő kézfogás 49

Szabó Dezső

Prédikációvázlatok 50

EGYHÁZI ÉLET 60

HÍREK 62

KÖNYVSZEMLE 65

KERESZTÉNY MAGVETŐ

Alapítási éve 1861

Megjelenik negyedévenként

Kiadja az Unitárius Egyház

Postacím: 3400 Cluj-Napoca, Bulevardul Lenin nr. 9.

Szerkesztőség: Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9. Telefon: 146—09. Szerkesztő bizottság: dr. Kovács Lajos püspök (elnök és felelős szerkesztő), dr. Erdő János (felelős szerkesztőhelyettes), dr. Szabó Árpád, Szabó Dezső (szerkesztők) és Sebe Ferenc

KÖSZÖNTJÜK AZ ÚJ ESZTENDŐT!

Az ó és új esztendő fordulóján néhány pillanatra különös, megfoghatatlan, sejtelmes, de mindenképpen ünnepélyes hangulat ragadja meg lelkünket. Az éjféli harangok zúgása közben egyszerre időszerűnek érezzük Jézus figyelmeztetését: „Figyeljetek, vigyázatok és imádkozzatok, mert nem tudjátok, mikor jő el a ház ura“, mikor hív magához a gondviselő Atya, „este-e vagy éjféلكor, kakasszókor vagy reggel“? A szilveszteri hangulat tudatosan vagy félig tudattalanul rádöbbsent a valóságra, amiről életünk hétköznapijaiban szívesen megfeledkezünk: halandók vagyunk és előbb vagy utóbb végső számadástételre meg kell jelennünk a gondviselő Isten színe előtt.

Újév reggelén, ünnepi érzések között még egyszer gondolatban végigszáguldunk az elmúlt esztendő kiemelkedő eseményein, boldog vagy szomorú alkalmain; még egyszer számot vetünk az év végi mérleg tükréfényében azzal, amit eredményként felmutathatunk és amit megtenni elmulasztottunk, és az egész elmúlt évet könnyeivel és mosolyaival, hálaadó lélekkel, tiszta, gyermeki, remegő áhítattal még egyszer megköszönve gondviselő Istenünknek, szerető jó Atyánknak, a benne való rendíthetetlen hittel, szent reménységgel és mélységes bizalommal köszöntjük az ismeretlen új esztendőt.

Az esztendő első reggelén jólesik arra gondolnunk, hogy az ősök áldott szelleme, feltétlen istenhite, példamutató közösségi szelleme, nemes egyházszeretete és áldozatkész lelkülete bennünk, késő utódokban tovább él. Apáink, anyáink kilépnek elénk a távoli vagy közelebbi múltból, letűnt idők világából, és valahányszor megemlékezünk róluk, mindig arccal szemközt állanak velünk. Most is itt vannak lélekben velünk, közöttünk. És valahányszor feléjük tekintünk, mindig üzennek nekünk. Üzenetük lényege pedig ez: a jézusi evangélium mint eszményi életprogram időtlen. Az Isten- és emberszeretet, Isten imádása és a felebarát iránti erkölcsi parancsolatok hirdetésének és cselekvésének szent kötelezettsége nem válik időszerűtlenné soha; azok elől kitérnie egyetlen Jézus-tanítványnak sem lehet, aki Isten országa polgára, az eszményi világ, a magasrendű közösségi élet, a jóság, békeség, társadalmi igazságosság, a legszentebb értelemben vett emberiség birodalmának részese kíván lenni.

Kérem a jó Istent, áldja, segítse, védje, szeresse egyházunkat a többi egyházakkal együtt továbbra is. Nyugodjék meg áldott gondviselése vezetőinek minden nemes szándékán és minden jóakarátú, lélekből fa-

kadó cselekedetén. Áldja meg az áldások örök adója gyülekezetünk tagjait, hogy szelíden is bátor jézusi lelkiületükkel, hitükkel és lelkesedésükkel, önmagukból békességet, megbocsátást és szeretetet árasztó, öntudatos, melegszívű, önfeláldozó, Istennek tetsző életükkel, példaadó hűségükkel lehessenek ebben az esztendőben is az Isten dicsőségének hirdetői és az ember, a testvér, a felebarát szolgálatának munkálói. Isten áldása legyen Szocialista Köztársaságunk bölcs vezetőin, szeretett hazánkon, annak állampolgárain és minden békeszerető emberen szerte a világon. Isten védő, oltalmazó gondviselése áradjon ki otthonainkra, templomainkra, Isten ügyének minden tisztaszívű, alázatos hordozójára. Szentelje meg felelősségtudattal, hivatásérzettel végzett minden ténykedésünket és lélek szerinti szolgálatunkat.

Áprily Lajos egy nagyon szép szilveszteri versében mondja: „Egy kakaslépéssel megnőtt a nap.“ Igen, egy kakaslépéssel benn vagyunk az 1976. esztendőben. Az év első reggelén hangzik felétek a szívből jövő őszinte jókívánság: boldog újévet, békességet a családban, az országban, szerte a világon!

Kérem a jó Istent, legyen velünk gondviselésével az új esztendőben is.

Dr. KOVÁCS LAJOS

TANULMÁNYOK

ÖNVIZSGÁLAT ÉS IMÁDKOZÁS

Az ember életében mind fizikai, mind lelki vonatkozásban a legfontosabb dolog az alapozás, a helyes kiindulás, feladataink tisztán látása és önmagunk előkészítése. Jézus a szeretet kettős parancsolatába sűrítve határozta meg ezt az alapot; mások a népben és a személyes példa erejében látták a jövőendő kibontakozásának biztos zálogát. De nem elég csak látni a feladatokat; a kiinduláshoz, a munka-hívítás végzéséhez eszközre is szükség van, s ez pedig Én és Mi vagyunk. Sokszínű és sokrétű az az élet, amelybe kikerülve a test és a lélek eszközeivel: a személyes példa, a tudás és a hit erejével szolgálói lehetünk Istennek és hazánknak. Ma már nemcsak a városi, de a falun élő ember élete is nagyon bonyolult. Ezért, hogy hivatásos munkánkat jól végző, lelkiismeretes, helyünket hűséggel megálló emberek lehessünk, ahhoz szüntelen önvizsgálatra és erőgyűjtésre, imádkozásra van szükségünk.

Veszedelemes, gyorsan röppenő szó ez a „könnyű“, amit néha mások megítélésére használunk, de nemegyszer célba talál, ha lelkiismeretlenül, a személyes jó példa aranyfedezete nélkül végezzük kötelességünket. Olyan a mi munkamezőnk, mint a háziasszonyé: ha jól végzed, ritkán veszik észre, természetesnek tartják, hogy úgy van; legtöbbször az el nem végzett munka, a poros vagy rendetlen ház, ill. telek hívja fel magára a figyelmet. A mi szavainkat, az evangélium hirdetését és minden munkánkat híveink a személyes példaadás mérlegére helyezik. S bizony a könnyűnek találtatás súlyos bírálata hangzik el nemegyszer a felszínesen, felelősségtudat nélkül végzett munka nyomán. Gyakran meg kell hogy szólaljanak lelkünkben a falon megjelenő írás tűzbetűs szavai: megszámlálhatatlan és megmérettetel, — *s mi őszinte önvizsgálattal és lelkünket erősítő imádkozással kell készülnünk, hogy könnyűnek ne találtassunk.*

A mi életünk nem lehet öncélú. Jézus megfogalmazásában: „az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon“ (Mt 20, 28). De hogy ezt az emberszolgálatot hittel, meggyőződéssel, szeretettel tudjuk betölteni, ahhoz szüntelen önvizsgálatra, erőnk, tudásunk és képességeink gyakori felmérésére és erősítésére, imádkozásra van szükségünk.

Miben álljon ez az önvizsgálat? Elsősorban annak felmérésében, hogy a külső élet történései, rezdülései milyen gondolatokat, érzéseket, indulatokat váltanak ki belőlünk. Belső világunk vizsgálása állandó

kell legyen. Szókratész ókori bölcs mondása ma is időszerű: „Ismerd meg önmagadat.“ Csak a felületes ember hiszi, hogy ismeri önmagát. Az ilyen emberre talál annak a humoros történetnek a csattanója, amikor a professzor így kezdi lélektani előadását: „Ha önmagatokba néztek, mit láttok?“, mire egy hallgató közbeszólt: „Semmit.“ A nevetők közül talán kevésnek jutott eszébe, hogy a szellemes közbeszólónak milyen igaza volt! Bizony rengeteg felvágatlan lapja van életünk könyvének, — nagyon sok az elágazás, labirintus, melynek megismeréséhez talán egy hosszú élet sem elégséges. Goethe, az emberi lélek nagy ismerője mondotta: „Önmagunkat sohasem ismerhetjük meg, sohasem szemlélhetjük magunkat, mint tiszta tárgyat. Mások jobban ismernek engemet, mint magam.“ És valóban láthatjuk, hogy az emberek hamarabb jutnak külső világuk megismerésének birtokába, mint önmaguk megismerésére. Csak ha öröm vagy bánat, siker vagy bukás ér, akkor irányítjuk legtöbbször figyelmünket önmagunkra. *Meg kell tanulnunk, hozzá kell szoktatnunk magunkat önmagunk figyelésére, ellenőrzésére.* Igaz, hogy ez nehéz dolog, hiszen önmagunkat saját vágyaink szemüvegén keresztül nézzük, és ez zavarólag hat; nemegyszer olyannak látjuk, amilyennek lenni szeretnénk. Sokszor még önmagunk elől is eltitkoljuk hibáinkat, gyengeségünket, — ennek eredménye sok esetben az, hogy a teológiai hallgató lelkész korában ébred rá, hogy rosszul ítélte meg képességeit, ez a pálya nem neki való. Ezért mondotta Schopenhauer, hogy „minden embernek háromféle jelleme van: egyik az, aminek mutatja magát, a másik, aminek hiszi magát és a harmadik a valódi jelleme“. Hogy mennyire nem ismerjük magunkat, legjobb példa erre a hangunk. Ha magnószalagra vett hangunkat visszajátsszák, hamarabb megismerik barátaink, ismerőseink, mint mi magunk.

Tartottál-e önvizsgálatot akkor, mikor elindultál életpályád felé? Tetted-e fel magadnak a kérdést: miért megyek a teológiára? Azért, mert hívást éreztél szívedben az emberszolgálatra és úgy gondoltad, ez az a terület, ahol a lelkiismereted szerint eleget tehetsz a benned megfogant vágnak, érzésnek, gondolatnak?

Vagy csak azért jöttél ide, hogy legyen egy diploma a kezeden s a „mindegy, csak valahová bejussak“ gondolatától indítva ide sikerült?

Vagy talán te is hallottad e kijelentést: „könnyű a papoknak“, megragadta figyelmedet a „könnyű“ kifejezés, és az ilyen élet gondolatát latolgatva, úgy láttatta veled a számítgató, összehasonlító ész, hogy itt vagy a legfüggetlenebb, ez a pálya a legkényelmesebb; itt rendelkezhetsz leginkább önmagaddal, időddel — ezért jöttél?

Tetted-e fel a kérdést, az általam megfogalmazottat vagy az általad más formában hangzót, de életedre, sorsodra, jövődre vonatkozót? Ha igen, próbáltál-e önvizsgálatot tartva, feleletet adni önnön vágyaid és képességeid felmérése után arra, hogy meg tudsz-e felelni a követelményeknek, s van-e erőd, akarated, képességed mindeerre? Vagy egyszerűen fejest ugorva a lehetőségbe, feleltelenül engedted magad sodortatni az árral, mondván: majd lesz valahogy, menet közben minden kialakul!

Kedvetlen lelkészek és kedvetlen gyülekezetek, vagy munkájukat hivatással, jókedvvel végző lelkészek és lélekben, szeretetben gazdagodó gyülekezetek vallanak arról, hogy mit jelent, milyen gyümölcsöket te-

rem az őszinte, önmagunkkal való szembenézés vagy nem nézés; a bennünk megszólaló hangoknak: igényléseknek vagy tiltakozásoknak a meghallgatása vagy nem hallgatása és aszerint való határozás, cselekvés.

El kell mondanom, hogy én sem tartoztam azok csoportjába — több mint egy negyed századdal ezelőtt —, akik gyerekkoruktól a teológiára készültek. Nem éreztem, nem hallottam a „hívást“, nem volt olyan a lelki alkatom, az emberekhez való viszonyulásom, hogy elmondhatták volna rólam: „e fiúból pap lesz, akárki meglássa“. Hogy mégis e felé a pálya felé indult életem, akkor úgy gondoltam, hogy családi és anyagi körülményeink voltak ennek meghatározói. Ma pedig évek gazdag tapasztalatával lelkemben úgy érzem, hogy a Gondviselés munkája volt mindez. Tehát nem készültem teológiára, és mégis lelkész lettem. — Fel kellett mérnem magamat, meg tudok-e felelni annak a feladatkörnek, nem nevezem hivatásnak, mert akkor még nem élt ez tudatosan bennem, amelyre vállalkoztam. Azelőtt gátlásaim voltak, s dacára annak, hogy édesapám is lelkész volt, soha tömeg előtt nem szerepeltem. Önvizsgálatom eredménye az volt, hogy mindezek vannak, de le tudom, és le kell győzőnöm az akadályokat. Hitet éreztem magamban, és bíztam abban, hogy akaratom, kitartásom és erőm is lesz Isten segítségével ehhez a feladathoz. Lassan hivatássá kezdett melegedni bennem a feladat, s én már kezdtem nemcsak látni, de érezni is azt a munkamezőt, amely rám vár. A faluról nem kellett álmokat szőnöm, mert az bennem élt, szerettem azokat, akiket egykor szolgálni fogok, barátaim közülük kerültek ki. És segítségemre volt hivatásom tudatosításában az a tiszta, családi szellem, az a baráti-lelki kapcsolat, mely a teológiai intézet falai között lengett. Ez lassan lecsiszolt lelkemről minden idegenkedést, gátlást, s megéreztettem velem, hogy otthon vagyok, baráti, segíteni kész, meleg szívek vesznek körül. Ebben a meleg lelki talajban bontakozott lassan jövőm, hivatásom körvonala, s mivel közben édesapám örökre megpihent, minden kérdés, mely önmagammal és pályámmal kapcsolatban felmerült bennem, itt kapott megvilágítást, választ, útbaigazítást. Az is itt fogalmazódott meg lassan-lassan bennem — önvizsgálataim és Istent kereső, erőt adó, hitet tápláló imáim nyomán —, hogy mit kell vinnem, mit vár tőlem a gyülekezet, milyennek kell lennem, milyen lelki és szellemi fegyvertárral kell elindulnom és növelnem azt szüntelen. Elmondom nektek úgy, ahogy az első élmények, a pályakezdés minden apró mozzanatát rögzítő értelem szalagja megőrizte azt. Nem azért, hogy lemásoljátok, hanem, hogy gondolatot ébresszen bennetek s kiegészítsék a titekkel:

1. Hinni Istenben és hinni az emberben.
2. Jézust követni, rá hallgatni az Isten- és emberszolgálat útján.
3. Kell vinnem az értelem tisztaságát és világosságát.
4. Szellemi és lelki készletemet mindig gyarapítanom kell.
5. Evangéliumi szellemben kell élnem.
6. Embert szerető, de mindig a valóság talaján állónak kell maradnom.

A többi már a gyakorlati élet, a munkamező adta meg. Itt legelőbb is azt tapasztaltam (Tordátfalván), hogy bármilyen bonyolultnak tűnő és sokrétű is egy gyülekezet, barátsággal, szeretettel közeledve az emberekhez, még a rosszindulatot, az idegenkedést is le lehet győzni. Vidám, derűs kedéllyel, szeretettel sokkal jobban meg lehet a dolgokat oldani,

mint ravaszsággal vagy paranccsal. Viszont olyan magatartást kell tanúsítanunk, olyannak kell a személyes példaadásnak lennie, hogy az bizalmat érdemeljen. Önmagunkat kell adnunk, nem szabad alakoskodnunk, érdeklődést kell tanúsítanunk kivétel nélkül mindenki iránt, mert a „lelkünk közvagyon“ (József A.). Nem szabad elszigetelődnünk, ingerlékenyeknek lennünk; panaszainkkal, sérelmeinkkel nem szabad híveinket terhelnünk. És a legszerencsétlenebb dolog gyűlölettel, irigységgel élni, munkálkodni, mert ezek az érzések olyanok, mint a bumeráng, visszafelé is repülnek. A jóakarát és a szeretet a legerősebb fegyver a szívek megnyerésében. Amint az egyik nagy lélekismerő mondotta: „A szívnek nincs logikája. Egy gramm jószág nagyobb hatással van rá, mint a mázsás igazság.“ Az emberek nem adják szívüket, bizalmukat komor, mogorva embereknek, de a derűs, hívó, szerető szívű előtt megnyílnak. Hiszen az emberi szív nemcsak egy szüntelenül munkálkodó izomdarab, hanem az érzéseknek és az egész biológiai és lelki életnek a forrása. „Abból indul ki minden élet“ (Péld 4, 24), hogyne vágya hát az élet feltétele a fény és szeretet után! „Amíg az ember csak gyűjt, addig gyermek“, mondja egy másik lélekelemző. Emberré levésünk ott kezdődik, amikor szeretettel elfogadni és igaz lélekkel adni tudunk. Amikor megértjük, hogy az élet igazi értelme nem a gyűjtésben, az önmagunk iránti szeretetben, hanem a másokért való szolgálatban van. Amikor tudatosul bennünk az az érzés és gondolat, hogy nem azért kell és nemcsak azt kell tennünk, ami nekünk tetszik, amihez kedvünk van, hanem azért és azt, amire másoknak szükségük van. Amikor megértjük, hogy azáltal nyer értéket életünk, hogyha másoknak is szüksége van rá. Az élet, az egyén élete Jézus értékfogalmában akkor nyer értelmet, ha szeretettel szolgálni tudja embertársait. Az az ember, akinek lelkében visszhangot vernek az élet hívó hangjai: jöjj, segíts, szükségem van segítségedre, szíved melegére, értelmed fényére, kezed munkájára! Aki meghallja a hívást, „hivatást“ tölt be. Akinek szívében felébred a cselekvés, az már „felnőtt“ emberként indul, az ilyenben „magasra száll az ember dallama“ (Áprily L.). Ekkor a szeretet melege a szívünkig ér, s mi megérezzük azt, amit Jézus így fejezett ki: Isten gyermekei vagyunk. Ekkor feldereng lelkünk egén a fény, és mi felfogjuk lelkünkkel azt, hogy küldetésünk van. Amikor Mózesben megvilágosodik ez a gondolat, még vitázik, érvel: „Kicsoda vagyok én, hogy elmenjek?... mit mondjak nekik?“ (2Móz 3, 11; 13). Lelkiismeretes ember Mózes, előbb önvizsgálatot tart, mert érzi a feladat súlyát, és tisztába akar jönni önmagával, hogy képes-e a küldetés teljesítésére.

Jézus a pusztai magány lelket próbára tevő, testi és lelki készletét számba vevő súlyos nappalok és éjszakák befelé néző időszakában készül, ismerkedik küldetésével és képességeivel... *Kutass, áss mélyen önmagadba, figyeld te is, felhangzik-e lelked mélyén nagykorúságod bizonyossága: a szolgálatos életre való hívás?*

Önismeretünk legfőbb követelménye az, hogy értelmünk és szívünk segítségével átéljük mindazt, amire küldetést érzünk, s ugyanakkor megvizsgáljuk szellemi és lelki készletünket, mellyel küldetésünket végznünk kell. *A reális önvizsgálat felmérését jelenti feladatainknak, szándékunknak és képességeinknek.* A reális önvizsgálat hozzásegíti az embert, hogy „szembenézzon egyik legsúlyosabb problémájával: mihez kezdjen magával“ (Szent-Györgyi A.).

Ahhoz azonban, hogy meg tudjuk mérni lelki és erkölcsi készleteink nagyságát, mélységét és tisztaságát, mércére van szükségünk, amihez mérjük, hasonlítsuk magunkat. Szükségünk van környezetismeretre, az előttünk jártak s a körülöttünk élők, küldetést teljesítők ismeretére és ismerésére. Mert a *külső vagy belső környezet egyaránt nagy hatással, formáló erővel van az emberre*: lelki és erkölcsi világára, sőt hitvilágára is. Az ókori görögök a leírások szerint asszonyaikat szép környezetbe helyezték, mert úgy hitték, hogy akkor szebb lesz a születendő gyermek. Nekünk is meg kell ismernünk azoknak életét, akik előttünk jártak és akik a mában élnek; az emberiség jótevőit, vallásos és egyházi életünk, szellemi nagyjaink hivatást betöltő, áldozatos életét. Számunkra egyik felől ott áll Jézus és az ő szellemében cselekvők hosszú sora, másik felől a modern tudomány úttörői és a nyomdokain járó jótevői az emberiségnek, kik küldetesként felfogott egész életükkel szolgálták az emberiség nagy családját, és ezáltal hozzájárultak az emberi élet szenvedéseinek enyhítéséhez, az élet fejlődéséhez. Ezek a nagy lelkek, áldozatos életű emberek, akik azt vallották, hogy az a céljuk, hogy jót tegyenek s életüket a szeretet szolgálatába állítsák. Ezeknek a halhatatlannoknak, akik „egy életet adtak egy eszméért“, egész életük önvizsgálat és imádkozás volt. Szüntelen, mindennapi felmérése feladatainknak, erejüknek; szüntelen erősítése és biztatása a fáradó testnek és léleknek az ima hitet adó, tartalékaikat felszínre hozó ereje által.

Mindnyájunknak szükségünk van feladatainkat megláttató önvizsgálatunk mellett az imádkozás lélekerősítő áramutéseire. Sok a zavaró állomás testi-lelki életünkben. Életünknek szűrő, tisztító állomásai a magunkba nézések, önvizsgálatok pillanatai, lelkünk számára pedig az a huzal, amely megtorpanásaink után újra bekapcsol a végtelen Erő áramkörébe, az az imádság. Imádkozzatok, hogy lelketek tartalékai ki ne apadjanak; imádkozzatok, hogy imádkoztatni tudjatok!

Imádkozni nekünk keresztényeknek szerintem nem csupán a tradicionális formák és keretek között lehet. Unitárius hitünk szerint imádság már az is, ha a lélek tiszta, komoly, meleg érzéssel indítást ad a jócselekedetre; ha a kéz sebet gyógyít-kötöz; ha a szív meleg érzése könnyet töröl; ha a gondolat tiszta levegője leng körül minket. *Az imádság a tiszta, felelősségteljes, szeretve szolgáló élet levegője, mely körülölel és éltet minket; az imádság az a belső ragyogás és illat, mely szétárad az ilyen életből.* Az imádság nem egy külső forma, melyet a két kéz összekapcsolása szimbolizál; nem ruha, nem palást, amit felveszünk és lecserélünk. Azt nem lehet letenni és felvenni, összekulcsolni és szétnyitni, az egy kell legyen velünk, magunkban kell hordjuk, mint áramforrást, mely minden pillanatban kész arra, hogy fényt szórjon, melegítsen, munkába lendítsen, dalt fakasszon, vagy könnyekre indítson. Imádság lehet a jó szó, a szamaritánusi tett, a megbocsátó simogatás, a lélek mélyéről jövő meleg, szerető tekintet.

Ha az evangéliumok lapjait olvassuk, kevés helyen találkozunk az imádkozó Jézussal (amikor imádkozni tanít, az Olajfák hegyén, a Golgotai gyötrődésben), ekkor is csak rövid, töredékes mondatokban. És mégis az az érzésünk, hogy szüntelenül imádkozik, mert minden szavából, tettéből, mozdulatából, egész szerető lényéből imádságos érzés és erő árad: amikor hitet tesz mennyei Atyjáról és győz a kísértések felett; amikor kinyújtja kezét a gyermekek felé, amikor a gazdag ifjúhoz vagy

a bűnös nőhöz szól; amikor gyógyít, fölemel, biztat, áld, megbocsát; amikor barátai, tanítványai vagy ellenségei között jár, beszél, cselekszik, mindenkor úgy érezzük, mintha imádkozna. Igen, mert nála az *imádság egy állapot, melyet önmagában hordoz: körülfogja, mint a levegő, árad belőle, mint reggelből a fény!*

Az imádság a lélek legszebb éneke, vallomása. Talán azért árad annyi imádságos érzés a költők sorai közül; sokszor csak egy villanásnyi, mint a lombokon átszűrődő fény vagy mint a fűszálon megcsillogó harmat. Van, amikor csak ennyi: „szeretném, ha szeretnének”; vagy csak ennyi: „fogadj fiadnak, Istenem”, vagy „békíts ki magaddal s magammal”.

Az elmondottak arról győznek meg, hogy bizonytalanságok remegnek bennünk; félések és féltések rázzák érzés- és értelmi világunkat. A szépre, jóra, a teljességre törekvő életet, melyben mindnyájan éljük a magunk töredék életét, csak az értelem és az érzelem összhangja, az önmagát tiszta értelemmel vizsgáló és imádkozó ember összhangja tudja megóvni és elindítani a szolgáló szeretet útján. Az útjelzőket elhelyezte a gondviselő Isten minden elágazásnál. Jézus élete ma is világol és utat mutat, példaadása eligazít Istent és embert szolgáló utainkon.

Életre készültök, lelkeszi szolgálatra a gyülekezetekbe. Ehhez a munkához szeretetre, hűségre, nemes szívre, nagy hitre van szükségetek. Ezek adják meg szolgáló életetek aranyfedezetét. Ehhez pedig szüntelen önvizsgálatra és az ima erőt adó forrására van szükségetek.

Az önvizsgálat és az imádkozás utat mutató, jellemet formáló erejével, segítségével a partok törvényét súgja, szilárdítja bennetek: szolgáló életben emberként megmaradni!

BENCZÉDI FERENC

GONDOLATOK AZ AKARATI ELHATÁROZÁSRÓL

Sorsunk akarati elhatározásunknak függvénye. Ez életünk szükségyszerű velejárója, egész életünk átfogója és alapja. Ebből születnek a jogügyletek, szerződések, pályaválasztások, életre szóló, sorsdöntő határozatok. Ugyanitt fogamzanak a társadalomellenes büntettek és a társadalom javát szolgáló jócselekedetek. Ez az, ami gyakran határt húz a boldog és boldogtalan élet között. Érthető, hogy mindannyiunkat érdekel és vele kapcsolatban feltehetjük a kérdést:

- van-e szabad akarati elhatározás,
- hogyan válik az akarat cselekedetté,
- miként felelünk akarati elhatározásunkért?

1. Az akarat szabadságának vagy kötöttségének problémája egyike az etika legtöbbet vitatott kérdéseinek, mely az emberiség nagy gondolkozóit állandóan foglalkoztatta a legrégibb időktől kezdve napjainkig. Az akarat szabadságára nézve két ellentétes vélemény alakult ki.

Az indeterminizmus felfogása szerint az akarat szabadsága kétségtelen tény. Az akarat első ok, következésképpen nem lehet valami megelőző oknak eredménye, hatása. Ha nem volna szabad akaratunk, nem létezne a jó és rossz közötti erkölcsi értékítélet, megszűnne az érdem és a bűn közötti elválasztó határ, eltűnne a jutalom és büntetés létjogosultságának alapja.

Aligha van az életnek vonatkozása, melyet ne helyeznénk a szabad akarat ítélőszéke elé, hol egymással versenyre kelnek gondolatok, indokok, érvek és ellenérvek a hozandó határozatra nézve.

Ezen indokok, érvek, sugallatok mély és megfontolt latolgatása, felmérése közben lassan vagy villámszerűen történik meg a végleges döntés, mely után már csak a tettéválás következik.

Ha cselekedeteink mélyén nyugvó döntést nem szabad akaratunk és önelhatározásunk szülné, megszűnne a jutalom és büntetés fogalma s jogosultsága.

De vajon szabad akaratunk korláttól mentes, önmagában létező, független hatalom-e, mellyel birtokosa kénye-kedve szerint játszik? Vajon szabad akaratral, önkényesen jár el, aki fegyverének ravaszát sietve meghúzza, hogy ellenfelének hasonló tettet egy szempillantással megelőzze s önmaga életét megmentse?

A kérdés ilyen megfogalmazása a szabad akaratot beárnyékolja, s ajtót nyit az ellentétes nézet számára is, melyet determinizmus néven ismerünk.

Akaratunk bölcsőjét, már a gondolat felmerülésétől, érzelmi és értelmi indokok, hatóerők veszik körül, melyek beláthatatlan mélységgel, felmérhetetlen súllyal a szabad akarat teljes kizárásáig fokozódhatnak.

E célt megközelíteni feltételezi a cselekvő lényének ismeretét, születési adottságait, társadalmi helyzetét, nevelési fokát, mindenekfelett a cselekedet gyökerében található, közvetlen okokat.

Az akaratfelderítésre szánt kutatómunka eljuthat a tettes legbensőbb rejtekein át odáig, ahol az akarat és ösztön egybefonódik s egy szinten alul már a tettes is megszűnik ura lenni magának.

Felderítés céljából kiindulópontul vehető a gondolat felmerülése, ezt követi a mellette s ellene felsorakozó érvek-ellenérvek tömege, melyek közt a gondolat hol gyengül, hol újabb erőt kap, míg végül lassú érlelődéssel vagy robbanásszerű befejezéssel az akarat végső formát ölt s tetté alakul.

Miközben az okok küzdőterén érvek és ellenérvek egymással mérkőznek, s a végdöntés felé közeledve kibontakozik maga a jellem. Minél nehezebb okokat bír legyőzni a jellem az igazság, jóság, emberiség javára, az igazságtalanság, gonoszság ellen, annál értékeesebb az önmaga felett aratott győzelme.

A tettes bensőjében lezajló vívódások között kutatva, az akaratfelderítőnek kezében az ok és okozat láncszemeinek nagy szerepe van. Ez az okozati lánc azonban az egyéntől az univerzumig vezet. Az okozat e végtelenségében a felfedezőnek a tettes közelében kell a legalkalmasabb okozati pontot kipuhatolnia, melyen túlmenni az ésszerűség tiltja.

A lélek világában, érzelmi téren, az okozati törvény is gyakran cserbenhagy. A gyűlölet átalakulhat megbocsátássá, más esetben megbocsátás után megsokszorozott erővel éled újjá a gyűlölet.

2. Az akarat tetté válása által az akarat lelki elzártságából a külvilágba lép, hol szemmel látható, érzékszervekkel tapasztalható befejezett tényt képez.

Míg az akarati elhatározás az egyénnek csak bensőjében örvénylik, érvek, ellenérvek küzdőterében, titokszerűen, még csak a terv sajátosságával bír, mely esetleg testet sohasem ölt, örökre ismeretlen marad. Mihelyt a társadalomba jó vagy rossz hatásával a cselekedet bevonul, azzal számolni kell, azt fel kell mérni visszamenőleg az akarat forrásáig s a tett végső hatásáig.

Az akarati elhatározás tulajdonképpen átadja parancsát az emberi szervezet végrehajtó szerveinek, mely szóval, kézzel, az egész test latba vetésével az elhatározást tetté alakítja át.

A megvalósult cselekedet nem mindig pontos vetülete az azt kisugárzó akarati elhatározásnak. Méreteiben lehet a tett kisebb vagy nagyobb, eredményeiben hasznosabb vagy ártalmasabb, mint azt tervezője elgondolta.

Legyen tehát a jó vagy rossz akaratú egyén tudatában annak, hogy gondolat- és akaratköréből ahogy a tett kilépett, cselekedetének megszűnik kizárólagos ura maradni, de a felelősség változatlanul az övé.

Ha az akarat és tett egybeesik, a társadalom intézkedése az akarat és tett azonos hatóerejéig terjed. Az akaraton innen vagy túl haladó cselekedet esetében mindkét szempontot figyelembe véve teszi meg a társadalom megfelelő intézkedéseit.

Az értékítélet kimondásánál figyelmet érdemel az időtartam is, mely az akarat és cselekmény közé beiktatódik. Ha a határozat és tett között hosszabb idő telt el, a meggondolás, megfontolás ad határozott keretet a cselekvő jellemének, mely teljes fénybe kerül. Ha határozat és cselekedet azonos pillanatnak szinte szétválaszthatatlan műve, mely nem adott időt kellő megfontolásnak, nehezebb és körütekintőbb a kiértékelés.

Akarat és tett nemcsak az egyénnek, még fokozottabb jelentőséggel a társadalmi közösségnek is sajátja lehet. Társadalmi közösségben kialakítani határozatot, annak jelentőségének megfelelően az akaratformáló erők is nagyobb horderejűek a résztvevők nézeteinek kölcsönös megfontolása révén.¹

Ilyen esetben nagyobb jelentőséggel bír azoknak nézete, akik a közérdeket élesebb áttekintéssel jobban fel tudják mérni, s jóakaratauk révén annak mintegy megtestesítői.

3. A határozat és cselekedet iránti felelősség vizsgálatunk utolsó kérdése.

A hozott határozatáért és tettéért a szerzőt érdem vagy megrovás illeti, cselekedetének helyes vagy helytelen minőségéhez híven. Az érdem és a büntetés nem a tettet, hanem annak szerzőjét illeti, kinek egyéniségét csak jellemzi gondolatvilága és tette.

Befejezett tettet meg nem történtté tenni már képtelenség, de annak szerzőjét érdeme szerint jutalmazni vagy büntetni a társadalom fontos feladata.

Ha a cselekedetet egy felelőtlen gyermek vagy elmebeteg egyén követte el, nem mint tettet, hanem csak mint eseményt, akár egy vil-

¹ Ward, Lester F.: A haladás tényezői. 324.

lámcsapást bíráljuk el, sajnálkozással felette, legtovább az, akit mulasztás terhel, tartozik felelősséggel. De aki ép ésszel, szabad akarat-tal járt el, cselekménye minél megfontoltabb, műveltségi foka minél magasabb, indokai minél alaptalanabbak, annál nagyobb felelősséggel tartozik.

Minden embernek kötelessége káros cselekményeinek indítóokait elhárítani, felettük győzelmet aratni, a közösséget hátrányos tetteitől óvni, még ha áldozatot jelentene is ez számára.

Téved, aki azt hiszi, hogy legnagyobb titokban, minden bizonyítékot megsemmisítve, cselekményének felelősségre vonása alól biztos menekvése van.

A lelkiismeret autonóm ítélete alól senki sem mentes. Nincs a lelkiismeretnél tettehez közelebb álló és jogosultabb bíró. Ahol a lelkiismeret furdalása bekövetkezett, ott vége a szabad akarat és determinizmus vitájának, az okozati láncszemek kutatásának. Ott egyedül a bűnhődésé a szó, éspedig az elkövetkezett bűnnek megfelelően.

Aki tettét megvallva önmagába száll, töredelmesen feltárja tette-nek okait, kiállja érte a büntetést, ezáltal megkönnyíti s visszakaphatja lelki egyensúlyát. Aki titkaiba elzárkózva menekül, a felderítő igazságszolgáltatást állandóan nyomában érzi, lelkiismerete soha nem jut nyugalomhoz.

A lelkiismeretet szorosan nyomon követi a közvélemény. Ez kezdetben még lehet tapogatózó, de több eset után kimondja megdönthetetlen nézetét, mellyel bárki születési bizonyítványát ilyen minősítéssel egészíti ki: ez jó és megbízható, ez kevésbé jó és kevésbé megbízható.

Dr. FAZAKAS MIKLÓS

A KUMRÁNI ESSZÉNUS KÖZÖSSÉG JELENTŐSÉGE ÉS HATÁSA A KERESZTÉNYSÉG KIALAKULÁSÁNAK KORÁRA

I. RÉSZ

A Kumránban élt közösség fennállásának időrendi kereteit egyértelműen sikerült meghatározni. Eszerint az i.e. 2. század közepétől éltek itt i.sz. 68-ig, amikor a megszálló római csapatok véget vetettek a település életének. A település létesítése és pusztulása közötti több mint két évszázad folyamán a szövetségkötők gyülekezetének eszmevilága és gyakorlata sokat változott. A fejlődésnek ezeket a fokait az újabb kutatás egyre meggyőzőbben világítja meg. Ugyancsak világosan áll előttünk a közösségnek más hasonló jellegű csoportosulásokhoz való viszonya is.

A kumráni kolostorszerű település úgy jött létre, mint egy rendkívüli hatású vezető, az Igazság Tanítója kezdeményezésére az adott tár-

sadalmi, politikai és vallási rendet radikális módon megtagadó, a templomi kultuszt, a főpapi és királyi hatalmat egyaránt elvető, vagyonszűkösséget, nőtlenséget, rideg aszkétikus életmódot hirdető és megvalósító zárt közösség központja. A gyülekezet teológiájának alapelvei a következők voltak: a világosság és a sötétség ellentétén alapuló dualizmus, az isteni eleve elrendelésben való hit, titkos kijelentésekre való hivatkozás, melyeket apokaliptikus jellegű irodalmi művekben igyekezett népszerűsíteni.¹ Saját, szűkebb közösségük kiválasztottsági tudata éppen úgy eltér környezetük elképzeléseitől, mint gyakorlatuk más elemei: a templomi kultusz elutasítása, az önálló naptári rendszer használata is szembeállította őket a többi zsidó vallási irányzattal.

Ez a következetes szembenállás azonban az idők folyamán enyhült és módosult. Amikor a település lakói i.e. 31-ben elhagyták Kumránt,² más helyi csoportok keletkeztek, amelyeknek legalábbis egy része feladta a nőtlenség elvét, és lazított a vagyonszűkösségi rendszeren is. Ezzel szemben ezek az újabb közösségek szigorúbban ragaszkodtak a mózesi Törvényhez, a tisztálkodási szertartásokhoz, de különösen a szombat szigorú megtartására vonatkozó előírásokhoz. A korábbi fejlődési szakasz és a központi település szigorú aszkétikus rendjét a Községi Szabályzatból (1QS) ismerjük, míg a később keletkezett nem kolostori jellegű csoportok egyikének szabályzata maradt fenn valószínűleg a Damaszkuszi Iratban (CD). De a megváltozott nézeteknek és gyakorlatnak megfelelően folyamatosan átdolgozták a régebbi írásokat is. Ezzel magyarázhatók a több kéziratban fennmaradt művek egyes töredékes példányai között elég messzemenő szövegkülönbségek.

A holttengeri tekercsek kéziratai mögött tehát nem kell feltétlenül egy egységes zárt közösséget feltételeznünk, hanem a különböző iratok ugyanazon szellemi irányzatának más-más árnyalatait. Az, amit kumráni közösségnek, vagy éppen szektának nevez a ma már külön tudományággá fejlődött kutatás (kumránológia), a mostani eredmények fényében már korántsem tűnik olyan egységes jelenségnek, mint ahogyan az első kéziratok felbukkanása idején tekintették. A változó időskel együtt változott a közösség gondolatvilága, vallásos nézete és gyakorlati állásfoglalása is, s ebben a vonatkozásban is megállapítható bizonyos irányú fejlődés.

Így a kezdetben halványabb messiási várakozás egyre túlfűtöttebb és konkrétabb formában jelentkezett. Feltehetően ezt a túlfűtött reménységet táplálta a háborús tekercs³, vagy ellenkezőleg, ez a kézirat a terméke az ezredforduló izzó messianizmusának. Ez vezette azután a kumrániakat a rómaiak elleni felkelést kezdeményező és szervező zelóták közé és tette őket, a messiási háború elméleti rajongóit, ennek valóságos résztvevőivé, majd végül áldozataivá.

Az is valószínű, hogy a felkelést megelőző évtizedekben (tehát éppen Jézus korában), amikor a zsidó társadalom belső ellentétéről mindinkább a rómaiakkal szembeni közös ellenállás felé terjedt a figyelem, a templommal és a főpappal szembeni ellentétek is veszítettek egykori erősségükből. Ez annál is inkább elfogadható, mert a főpap-királyok hatalma által kiváltott ellentét Nagy Heródes uralkodásával elveszítette időszerűségét.

Mindebből az következik, hogy a barlangokból előkerült kéziratokat nem annyira egy elkülönült s zártságában változatlan közösség, mint

inkább egy több csoportra szakadozott és nézeteiben, gyakorlatában nem egységes zsidó vallási irányzat műveinek tekinthetjük. Ennek az irányzatnak éppen az a legszigorúbb szárnya élt Kumránban hosszú időn át, amelyet Josephus, Philo, Plinius és mások által ismert és jellemzett esszénus irányzattal azonosíthatunk. Viszont mind az esszénus mozgalom, mind közelebbről a kumráni közösségen belül különböző, helyileg és időbelileg meghatározott eltérésekkel és árnyalatokkal kell számolnunk.

Eddig is közismert volt, hogy a templom lerombolása előtt a zsidóság sokkal szétágazóbb volt, mint a talmudi időkben, amikor írásba foglalták a zsidó élet és gondolkodás irányadó normáit és rögzítették az ószövetségi kánont. De mindaz, amit erről tudtunk, olyan írók feljegyzéseiből származott, akik kívülről és nem túlságos rokonszenvvel szemlélték a zsidóságot. Csak az ún. apokrif iratok nyújtottak közelebbi tájékoztatást a hivatalos egyházon kívül élő csoportokról is.⁴

A kumráni közösség iratainak elsőrendű fontossága abban áll, túl szövegtörténeti jelentőségükön, hogy bennük és általuk olyan jelentős terjedelmű irodalommal rendelkezünk, amelyet elkülönülő zsidó csoportosulások alkottak és gondoztak abban az időszakban, amikor még a templom állott, nemsokkal az Ószövetség legkésőbbi könyveinek megszerkesztése után és az Újszövetség létrejöttének ideje előtt és alatt.

A kéziratok e jelentőségének és az újabb eredményeken alapuló szemléletnek megfelelően ma már rugalmasabb formában vetődik fel a kumráni közösség, ill. esszénizmus és a kialakulóban levő kereszténység közötti kapcsolat kérdése. Ennek a kérdésnek a tisztázásában s egyáltalán a történelmi, társadalmi, vallási háttér teljesebb megértésében van a holttengeri tekercsek és az azokat létrehozó közösség legnagyobb jelentősége.

Amikor az első leletek napvilágra kerültek⁵ — az utóbbi évszázad egyik legizgalmasabb és nagyjelentőségű vallástörténeti felfedezéseként —, a szakemberek éppen úgy, mint a kívülállók szenzációs adatokat, vagy éppen valóságos leleplezéseket vártak a kereszténység közvetlen előtörténetére, vagy éppen keletkezésének konkrét körülményeire vonatkozóan. És valóban a hasonlóságok egészen meglepetőek voltak. A kéziratok Igazság Tanítójában fel lehetett ismerni Jézusra emlékeztető vonásokat; a bűntől megtisztító rituális mosakodásokban, az új tagot beavató szertartásban és a szakrális étkezésben a kereszttség és úrvacsora történeti előzményeit; a túlfűtött messiási várakozásban az első keresztények hitét a bekövetkező utolsó ítéletben; a kumráni vagyonszövetségben az ösgyülekezet hasonló jellegű intézményét. A kumrániak aktualizáló írásmagyarázata, amely minden ószövetségi jövendölést saját életére és viszonyaira vonatkoztatott, szintén meglepő módon emlékeztetett a prófétai szövegek evangéliumi felhasználásának a módszerére. Mindezek indokolták tették azt a feltevést, amely a kumráni esszénus közösségben a kereszténység előfutárát ismerte fel.⁶

A kutatások azonban minél mélyebbre hatoltak a kumráni és korai keresztény szövegek összehasonlításában és minél jobban tisztázódott a holttengeri tekercsek mögött álló közösség időbeli és térbeli különbsége, annál bonyolultabbnak és összetettebbnek tűnt a kettő között fennálló kapcsolat is.

Ezek után természetesen válaszolnunk kell arra a kérdésre, hogy beszélhetünk-e kapcsolatról és milyen lehetett ez a kapcsolat a kumráni közösség és az őskereszténység létrejötte és kialakulása között? Valóban kimutatható-e a kumráni közösség olyan mérvű hatása az őskereszténységre, amint azt a pánkumránizmus hívei állították, vagy ha nem, mégis miben jelentkezik ez a hatás? Mi ezeknek a kéziratoknak a jelentősége a kereszténység hitvilágának és világszemléletének további alakulását és az évezredek folyamán megépített keresztény teológia alap-tételeit illetően.

Nemsokkal a felfedezések után, az első eredmények birtokában két kiváló szakember így nyilatkozott: „Az i.e. első két század zsidó szektáinak hitére és életére vonatkozó leletek igen sokat ígérnek, s minden bizonnyal forradalmasítani fogják a kereszténység kezdetével kapcsolatos ismereteinket.”⁷ „Az őskereszténységgel kapcsolatos összes kérdések mostantól kezdve új megvilágításba kerülnek, amely arra kényszerít minket, hogy teljesen újraértékeljük azokat.”⁸ Húsz év múlva az eredmények birtokában, de még mindig nem a kérdés lezárásának biztonságával egy harmadik szakember ezt írta: „A júdeai pusztában talált kéziratok nagyszerű fényt vetnek arra a mozgalmas és változó korszakra, amely megelőzte a zsidó és keresztény ortodoxia kikristályosodását.”⁹

A fentiek előrebocsátása után, a kérdésre válaszolva, az első, amit megállapíthatunk, hogy a tekercsek szövegei nagyon sokban szemléltetik az Újszövetség teológiai tartalmát és fejtegetéseinek nyelvezetét. Ahhoz, hogy megérthessük, mit jelentettek hallgatóik és olvasóik számára Jézus és az apostolok, ill. evangélisták által használt szavak, tudnunk kell, hogyan használták ezeket az egykorú zsidó irodalomban. Ebben a tekercsek lényegesen bővítik ismereteinket és segítenek. Jézus és a tanítványok arámi nyelve, különösen az evangéliumokban, közvetlenül a görög szöveg felszíne alatt rejtőzik. Ezekhez a kifejezésekhez kapcsolódó gondolatok és eszmék világosabbá válnak, amikor a kumráni közösség egykorú irodalmát tanulmányozzuk.

Ha a holttengeri kéziratok és az Újszövetség eszméi és nyelvezete között nem is lehet kimutatni a közvetlen függést, mégis fennáll bizonyos hasonlóság. Ennek bizonyítására a tudományos kutatás többek között az alábbi példákat sorolja fel:

A kumráni közösség tagjai kiválasztottaknak vagy Isten kiválasztottjainak nevezték és tartották magukat. Tit 1,1-ben ezt olvassuk: „Pál Istennek szolgája és Jézus Krisztusnak apostola Isten választottainak...” Vagy 1Pét 1,1—2-ben ez áll: „Péter. Jézus Krisztusnak apostola... elszéledt jövevényeknek, akik ki vannak választva...”

A tekercsek állandóan világosságnak nevezik Isten igazságát, amint az az ő törvényében kinyilatkoztatást nyer. Jn 1,7—9-ben ezt olvassuk: „Ez [János] tanúbizonyságul jött, hogy bizonyosságot tegyen a világosságról, hogy mindenki higgyen általa.” Jn 8,12 szerint Jézus ezt mondja magáról: „En vagyok a világ világossága.”

A kumráni közösség tagjai előszeretettel alkalmazták magukra a világosság fiai elnevezést, szemben a sötétség, vagy Béliál fiaival. Ezzel összehasonlíthatjuk a Jn 12,36-ot: „Amíg a világosság veletek van, higgyetek a világosságban, hogy a világosság fiai legyetek.” Vagy Ef 5,8-at: „Mert valátok régen sötétség, most pedig világosság az Úrban: mint a világosság fiai, úgy járjatok.”

A Hálaadó Zsoltárokban vagy Magasztalásokban (1QH) a zsoltáriró szerint a közösség Isten örök gyülekezetéhez tartozik, azzal közvetlen kapcsolatban áll és osztozik a szent lények sorsában. Vessük össze ezzel az Ef 2,19-et: „Azért immár nem vagytok jövevények és zsellérek, hanem polgártársai a szenteknek és cselédei az Istennek.”

A közösség alaptétele a „maradék” hite, az a meggyőződés, hogy ők a szövetséghez hűséges Izrael igazi maradékát alkotják. Pál így ír Róm 11,5-ben: „Eképpen azért most is van maradék a kegyelemből való választás szerint.”

A Közösség Szabályzata szerint a közösség tagjai, ha az előírt szabályok szerint élnek, teljes mértékben Isten templomává, igazi „szentek szentjévé” válnak. 1Kor 3,16-ban olvassuk: „Nem tudjátok-e, hogy Isten temploma vagytok...” Hasonló gondolatot találunk Ef 2,20–21-ben: „Kik felépítettetek az apostoloknak és prófétáknak alapkővé, lévén a szegletkö maga Jézus Krisztus, akiben az épület szép renddel rakattatván növekedik szent templommá az Úrban.”

Ugyancsak a Közösségi Szabályzatban találunk egy részletes leírást a két útról: a jóról és a rosszról, a világosságról és a sötétségről. Ez a gondolat közismert az izraelita és perzsa gondolkodásban, mégis érdekes megfigyelni fejlődését Mt 7,13–14- és Lk 13,23-ban található keskeny és széles útnak a képében.

Ezek csak egyes példái a kifejezésmód paralel sorozatának, amely mind a kumráni iratokban, mind az Újszövetségben megtalálható. Megemlíthetnők még a bűnöknek ugyanazon felsorolási módját egyfelől a Közösségi Szabályzatban (1QS 9,13), másfelől a páli levelekben (Gal 5,19–21; Róm 1,18–32; Kol 3,5–8).

A következőkben vegyük vizsgálat alá az Újszövetség könyveit, s nemcsak a kifejezések összehasonlítása, hanem a bennük található teológiai nézetek és eszmék összevetése alapján is próbáljuk meg kimutatni: beszélhetünk-e közvetlen kapcsolatról vagy hatásról a két irodalom között.

Amikor az evangéliumokkal akarjuk összehasonlítani a kumráni irodalmat, mindjárt egy kezdeti nehézséggel kell számolnunk: az evangéliumok történeti kerete sokkal biztosabban megállapítható, mint a kumráni irodalomé. Csak egyetlen példával szemléltessük ezt. Kétségtelen, hogy Jézus életének vannak olyan eseményei, amelyekkel kapcsolatban méltán felmerül a történeti hitelesség kérdése, mégis az a tény, hogy Pilátus ítélete alapján feszítették keresztre, igen csekély eltéréssel meghatározza helyét a történelemben, mert Pilátus 26–36 között volt Júdea helytartója. Ha az Igazság Tanítójának halálát 10–12 éves korban meg tudnánk határozni, mindjárt másképpen viszonyulhatnánk az általa alapított közösség történetéhez és teológiájához. A helyzet azonban egészen mást mutat. Az Ószövetség két kiváló tudósa, akik ezzel a kérdéssel foglalkoztak, 230 év különbséggel állapították meg az Igazság Tanítójának halálát.¹⁰

Márk evangéliuma szerint Jézus első galileai prédikálásának lényege a következő: „Bétölt az idő és elközelített az Istennek országa, térjete meg és higgyetek az evangéliumban” (Mk 1,15). Lukács szerint pedig Jézus azzal lépett fel a názáreti zsinagógában, amit Ézs 61,1–2 verseiben egy névtelen próféta (Deuteroézsaiás) hirdetett. Jézus tehát arra figyelmeztetett, hogy elérkezett a várva várt idő, melyben beteljesedtek

Isten Izraelnek tett ígéretei, s Isten örökkévaló országa, melyet Dániel látomásaiban látott, a megvalósulás előtt áll. És mindez az ő szavaiban és cselekedeteiben lesz valósággá.

Ez az eszkatologikus hangsúly talán a legkiemelkedőbb közös vonása az evangéliumoknak és a tekercseknek. A Damaszkuszi Irat szerint Isten arra jelölte ki az Igazság Tanítóját, hogy „tudassa a későbbi nemzedéket mindarról, amit a végső nemzedékkel cselekedni fog“ (CD 1,12). A Habakuk kommentár szerint az Igazság Tanítója volt az, „akivel Isten az ő szolgálói, a próféták szavainak minden titkát tudatta“ (1QpHab 7,4). A Tanító éleslátásának és utasításainak köszönhetően a kumrániak tudatában voltak, hogy ők a „bűn korszakában“ élnek, s feladatuknak tekintették készíteni az Úr útját az új idő számára, amely nemsokára felvirrad.

Mind a kumráni szövetségben, mind az evangéliumokban a prófétákat saját igazuk szerint értékelték és magyarázták, s nem alacsonyították le egyszerűen a magyarázatszállítók (haptaroth) szerepére, ahogyan a judaizmusban elég gyakran megtették.

A tekercsekben leleplezik azokat a törvényszegőket, „akik nem hisznek, ha a végső nemzedékre bekövetkező dolgokat hallják a pap szájából, akinek Isten azért adott bölcsességet a szívébe, hogy értelmezze az ő szolgálóinak, a prófétáknak minden szavát, akik által Isten megmondotta mindazt, ami az ő népére és földjére következik“ (1QpHab 2,6—10). Ehhez hasonlóan Jézus is megdorgálja tanítványait és balgatagoknak nevezi őket, mert „rest szívűek mindazoknak elhívására, amiket a próféták szóltak“ (Lk 24,25).

A jóslatok beteljesedését azonban nem a próféták, hanem az Igazság Tanítója ismerte fel és közölte követőivel, s így joggal köszönhette meg Istennek, hogy neki megmutatta „csodálatos titkait“, melyeket mások elől elrejtett. Jézus éppen így köszöni meg Istennek, hogy a „kisdedeknek“ olyan dolgokat jelentetett meg, amelyeket a bölcsék és értelmesek elől elrejtett (Mt 11,25; Lk 10,21), és felhívja tanítványait, hogy olyan dolgokat fognak látni és hallani, amelyeket a próféták és más igaz emberek szerettek volna látni és hallani (Mt 13,16; Lk 10,23). A két irodalom teológiája közti különbség nagymértékben azon alapszik, hogy mindenik jellegzetesen, a maga módján magyarázza a prófétákat.¹¹

A kumráni iratokban találkozunk az elhalasztott várakozás fogalmával, amely az evangéliumokból hiányzik. Valószínű, hogy kezdetben még az Igazság Tanítója életében remélték megvalósulni a régi korszak végét, de mert később mégis el kellett halasztani az ő halála utáni időre, ez szükségessé tette a prófécia újraértelmezését: „Elhúzódik a végső idő, még azon túl is, amit a próféták jósoltak, mert Isten titkai csodálatosak“ (1QpHab 7,7).

Ez az Újszövetségben a paruzia elhalasztására emlékeztet, de míg ez csak itt-ott jelenik meg (Lk 19,11; Jn 21,22), az evangéliumok uralkodó gondolata kétségtelenül az, hogy az idők teljessége itt van. „Ma teljesedett be az Írás a ti hallásotokra“ — mondotta Jézus a názáreti zsinagógában (Lk 4,21). Kortársai bizonyára megértették, hogy Isten országa megérkezett, és ha még nem is hatalommal jött el, de nemsokára be fog következni (Mk 9,1). Ez a különbség határozza meg azokat az eltérő szerepeket, melyeket mind Jézusnak, mind az Igazság Tanítójának tanítványai tulajdonítottak.

A törvény értelmezésében és alkalmazásában mind Jézus, mind a kumrániak különböztek a zsidó szemlélet kortárs iskoláitól, de radikálisan eltértek egymástól is. Talán a házassági törvény értelmezésében Kimutathatnánk egy nagyon felszínes hasonlóságot. Jézus ezzel kapcsolatban mint tekintélyt idézi a Gen 1,27 szavait: „A teremtés kezdete óta férfiúvá és asszonnyá teremté őket Isten“ (Mk 10,6). A kumráni irodalom szintén ebben az értelemben használja: „A teremtés alaptétele: férfinak és nőnek teremtette őket“ (CD 4,21). Jézus azonban a fenti idézetet a Gen 2,24-gyel kapcsolja össze, hogy bizonyítsa a házasság egész életre szóló voltát, ezért a válást tiltott dolognak tekinti. A Damaszkuszi Irat a fenti helyet a Gen 7,9-el párosítja, hogy alátámassza azt a tételt, miszerint az embernek nem lehet egyszerre két felesége. Kumránban viszont a válás nem volt tilos. Végeredményben tehát Jézusnak a válási törvényre (Deut 24,1—4) való fellebbezése a házasság intézményének eredeti célja érdekében egyáltalán nem talált a kumrániak felfogásával.

A különbség még inkább kihangsúlyozódik a szombat törvénye magyarázatában, ahol Jézus ez intézmény eredeti céljára figyelmeztet. Ha e törvény farizeusi értelmezése, amely összeütközött annak eredeti törekvésével, annyira kiváltotta Jézus nemtetszését, elképzelhető, mit mondott volna a kumráni közösség még szigorúbb értelmezésével kapcsolatban. A farizeusok felfogása megegyezett Jézussal abban, hogy ha szombaton pl. egy háziállat beesik egy gödörbe, ki kell húzni onnan a nap szentsége ellenére is (Mt 12,11; Lk 14,5). A Damaszkuszi Irat ellenben határozottan megtilt minden emberi cselekvést ezen a napon, még az ilyen természetű segítséget is: „Ha a jószág vajúdik, ne segítsen neki senki, és ha kútba esik vagy verembe, senki ne emelje ki szombaton“ (CD 11,13).

A kumráni közösség nemcsak a törvény értelmezésében múlta felül a farizeusokat, hanem általános elkülönülésében is. A farizeusok is fontosnak tartották a szentséget és tisztaságot, de nem mentek ki a pusztába, hogy másként be ne szennyeződjenek. A templomi kultusz ellen sem tettek többet, mint helytelenítették a templom hatóságait. A kumrániak szemében ezért a farizeusok lagymatagoknak bizonyultak az elkülönülés iránti buzgóságukban, és „simulékony magyarázatot adók“ néven illették őket. Ha a farizeusok bírálták Jézust, a törvény magatartásában tanúsított erélytelensége és társadalmi életmódja miatt, mennyivel inkább magára vonta volna a kumrániak még ádázabb ítéletét és haragját, akik magukat a farizeusokat is bíralták e tekintetben.¹²

Az evangéliumok még sok helyen utalnak a farizeusokra. Viszont Jézus szavaiban sehol sem találunk kifejezett utalást a kumrániakra vagy esszénusokra nézve. Lehetnek azonban olyan vonatkozások, amelyekből következtethetünk az ellenük szóló bírálatra. Az egyik kutató szerint pl. a Hegyi Beszéd „azt a benyomást kelti, hogy tudomása van a szektáról és lehetséges, hogy éppen ellenük szóló vitáit“¹³. Egy olyan vitáit, tehetjük hozzá, amely aztán később, az evangéliummá formálódás korában a jamniai iskola rabbiaiban találta meg célpontját.

Jézus állásfoglalása a régi törvénnyel szemben — „Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet“ (Mt 5,43) — valószínűleg éppen a kumrániak felfogásával kapcsolatos, függetlenül attól, hogy itt elsősorban rájuk gondolt-e, vagy sem. A szekta ugyanis előírta azok részére, akiket

be akart avatni a „szövetségkötők közösségébe“, hogy „szeresse a fény minden fiát, mindenkit az Isten elgondolásában [kapott] sorsa szerint, és gyűlölje a sötétség minden fiát, mindenkit vétke szerint, Isten boszszújának megfelelően“ (1QS 1,9—11). Igaz, arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a közösség tagjának tilos volt ölni olyan méltatlan indokért, mint anyagi előny vagy nyereség. „Ne nyújtsa ki senki a kezét, hogy a többi nemzet fiai közül bárkinek is vérét ontsa vagyon vagy nyereszkesedés céljából“ (CD 13,6), de törvényeik sehol sem parancsolják azt, hogy jót tegyenek, vagy az evangéliumi lelkületnek megfelelően önként elmenjenek két mérföldre, nem is gondolva arra, hogy milyen távol állott tőlük a könyörülő szamaritánus segítő magatartása.

Az evangéliumok Jézus tanítói működése mellé állítják az ő gyógyítói tevékenységét. Jellemző Jézus egész életére és módszereire, hogy tekintetét és munkáját nemcsak a lelki dolgokra irányította, amint azt később tévesen beállították. Szívét népe fizikai, anyagi nyomorúsága is mélyen érintette, számára a lelki és testi dolgok szorosan egybefolytak. Ezért bárhol is találta szembe magát a nyomorral, kész volt segíteni, bárhol találkozott betegséggel és testi fogyatékossgal, kész volt a gyógyítással. Jézus azonban csak vallásos és lelki eszközöket alkalmazott. Gyógyítási módszere tehát lelki; a belső lelki élet erőit annyira mozgásba hozta, hogy ezek az erők kihatottak a külső testi életre is. A beteg ember előtt kiejtette a gyógyító szót, megfogta kezét, vagy fejére helyezte azt. Jézus életének ez a vonása semmiképpen sem egyedülálló a maga nemében. A vallástörténet számos esetben szolgál analógiákkal.

Mint Jézus gyógyításainak megfelelőjével találkozunk a kumráni tekercsek közül az Apokrifus Genézisben, ahol Ábrahám kezének rátevése által gyógyítja meg a Fáraót a gonosz lélek gyötrelmeitől (1QGen Apoc 10,21—29).¹⁴ Amikor közzétették a 4. számú barlang anyagát, minden kétséget kizáróan felismerték, hogy az evangéliumok Jézus gyógyításairól szóló tudósításainak számos megfelelője található meg az újabb kumráni iratokban. Ezzel kapcsolatban Josephusra kell hivatkoznunk, aki feljegyzéseiben megörökíti az esszénusoknak a gyógyítás művészetében való jártasságát.¹⁵ Újabbban egyre többen teszik magukévá azt a véleményt, hogy az esszénus szó az arámi „ase, asya“ kifejezés participiumából vezethető le, jelentése gyógyító.

Természetesen a hasonlóság nem jelenti az azonosságot. Nem rendelkezünk olyan bizonyítékokkal, amelyek alapján olyan messze mehetnénk a következtetésekben, hogy Jézust az esszénusok tanítványának tekinthetnénk. Itt is inkább arra kell gondolnunk, hogy Jézus korának gyermeke volt, aki birtokában volt mindazoknak az ismereteknek, amelyeket egy hozzá hasonló kivételes képességű ember elsajátíthatott. Osztotta azt a felfogást is, hogy a betegség a gonosz szellemek rontó munkájának az eredménye. Jézusnál azonban nem találjuk meg azt a jó és a rossz között előre meghatározott különbséget, ami a kumráni iratokban jelen van, ahol az emberek két részre vannak felosztva: „És két fajta szellemet alkotott az embernek, hogy azokban éljenek, egészen az ő számonkérése idejéig. Ezek: az igazság és a gyalázatosság szellemei“ (1QS 3,18). De a szinoptikusok is feljegyzik Jézus sikeres hadjáratát a gonosz szellemek — a sötétség birodalmának küldöttei — ellen, amikor az emberi élet e kínzóit Isten lelkének hatalma által győzi le

(Mt 12,28). Ezért mondja, hogy ha valaki az ő tevékenységének sikerét a démonok hatalmának tulajdonítja, ez egyenlő a szentlélek elleni káromlás bűnével (Mk 3,22.30).

Jézus maga sokra értékelte gyógyításait. Amikor Keresztelő János elküldte hozzá tanítványait, figyelmüket gyógyításaira irányította (Mt 11,2). Démonkiűzéseiben a kapuk előtt álló Isten országa közvetlen közelségének egy jelét látta. A kumráni közösség szintén úgy gondolkozott az eljövendő korszakról, mint a lélek korszakáról, s valóban úgy hitték, hogy a közösség megalapítása, valamint útjuk a szentség keresésében, mind hozzájárul a lélek birodalmának megalapozásához (1QS 9,13).

A közösségi szervezet igen fontos szerepet játszott a kumráni, ill. esszénus mozgalom életében, s ha ugyanezt ilyen határozottan nem is állíthatjuk Jézussal kapcsolatban, mégis érdemes e kérdéssel is foglalkoznunk.

Ha az Igazság Tanítója nem is volt a kumráni közösség megalapítója, de minden bizonnyal ő szervezte meg azt, ahogyan elképzelte: Izrael igazi maradékának, az igazi szövetségkötők közösségének, amelyből teljesen elvetette az egyéni gondoskodást, csakhogy megőrizze a papi és lévítai rendet a pusztai közösségben. Nincs miért kétségbe vonnunk Jézus szándékát, hogy tanítványai elhívásával ő is egy közösséget akart alapítani. Egészen világos, hogy tanítványai, ha nem is szervezett, de félig tudatos közösséget formáltak, s ő maga is úgy képzelte el őket, mint a végső idők igazi Izraelét. Tanítványait is azzal a céllal hívta el, hogy legyenek az ő munkatársai az evangélium terjesztésében. A tanítványok testülete volt az a „kicsiny nyáj“, amelynek a mennyei Atya jótetszésében odaadja az országot (Lk 12,32).

Jézus tizenkét tanítványát ahhoz a tizenkét férfihoz hasonlították, akik a három pappal együtt a kumráni közösség szervezetének vezető testületét alkották. „A közösség tanácsa tizenkét tagból és három paptól áll, akik gáncstalanok a teljes Tan minden kinyilatkoztatásának teljesítésében“ (1QS 8,1—2). Ezt a tizenöt férfit úgy is tekintik, mint a közösség magvát, amellyel az Igazság Tanítója elkezdte szervezői tevékenységét. A tizenkét világi (laikus) férfi valószínűleg Izrael tizenkét törzsét jelképezi, míg a három pap Lévi törzsének három családját jelenti. A papi és lévítai elemek a közösség életében úgy jelentkeznek, mint amelyek a számbeli erő felett kaptak képviselést. Ez nyilvánul meg a szervezet erős papi hangsúlyában. Természetesen ez a papi vagy lévítai jelleg nem található meg az evangéliumokban, hiszen mind Jézus, mind tanítványai világiak voltak.

Jézus kösziklára akarja felépíteni az ő anyaszentegyházát (Mt 16,18). Ez a hasonlata rokonságot mutat a kumráni közösség leírásával: „Olybá tettél, mint törhetetlen bástya és mint meghághatatlan falazat. Épületem sziklára rögzítetted, talpazatom az időtlen alap, falai nem rengethetők meg, kipróbált falak“ (1QH 13,8—13). Amit ők erre a biztos alapra építettek, az nem más, mint „a szentség háza Izraelnek és szentek szentje alapja Áron számára“ (1QS 8,5).

Amikor Jézust a főpap előtt vallatták, azzal vádolták, hogy azt mondta: „En lerontom azt a kézzel csinált templomot, és három nap alatt mást építek, amely nem kézzel csináltatott“ (Mk 14,58). A nem kézzel csinált templom gondolata így ágyazódott be az egész Újszövetség

tanításába, mint a Jézus által létesített Isten új népének a jelképe. De itt, eltérően a kumráni helyzettől, nem tesznek különbséget a szent hely és szentek szentje között, ugyanis a papság és laikus közötti különbség gondolata ismeretlen a korai keresztény gyülekezetben, mint ahogy az egész gyülekezet magán hordozta az egyetemes papság jellegét is.

Jézus követői közül sokan nagyobb áldozatot hoztak, mint a többiek. Péter azt mondja, hogy ő maga és társai „elhagytak mindent“, csak-hogy követhessék őt (Mk 10,28). Igaz, ők nem különítették el magukat a pusztában, vagy nem rendelték alá magukat egy olyan kemény aszkézisnak, mint Keresztelő János. Jézusról azt mondták, azért jött, hogy egyék és igyék, s szemére vetették, hogy „nagyétű és részeges ember, a vámszedők és bűnösök barátja“ (Mt 11,19; Lk 7,34). Tehát nemcsak Jánossal állott ellentétben, „aki kenyeret sem eszik, bort sem iszik“ (Lk 7,33), hanem Kumrán szigorúan mértékletes embereivel is. Mégis Jézust követni szorosan véve azt jelentette: elhagyni otthonát, testvérét, szülőt, feleséget, gyermeket és földet, óérette és az evangéliumért (Mk 10,29). Lehet vitatkozni azon, hogy a kumrániak milyen messzire mentek családi életük feladásában, bár nehéz elképzelni, hogy pusztai magányukban valaminek örülhettek volna jobban, mint a természetes életmódnak. És valóban a kumráni közösség temetőjében találtak női és gyermeksírokat, s a családi élet méltatását megtaláljuk irataikban is (CD 7,6—8; 1QSa 1,10).

A közösségi élet kétségtelenül változott ebben a tekintetben is két évszázad alatt, mi mindenesetre különbséget teszünk azok között, akik a pusztában magukévá tették a nőtlenégi életforma teljes szigorát és azok között, akik „pártoló tagokként“ otthon maradtak, s akiknek vendégszeretetét az összes többi testvér igénybe vette, ha utazásaik során szükség mutatkozott. Jézus, amikor a tizenkettőt kiküldte prédikálni, azt mondta nekik, hogy minden városban és faluban, ahová csak bemennek, keressék azokat, akik „méltók“ (Mt 10,11). Itt valószínű, hogy azokra az emberekre utalt, akikről tudták, mint pl. Arimathiai Józsefről, hogy „várja vala az Isten országát“ (Mk 15,43) és remélhették, hogy rokonszenveznek az evangéliummal, s így szállást biztosítanak a tizenkettő számára.

Jézus egész működése alatt, tanítványaival együtt, néhány magán-személy nagylelkűségére volt utalva. Egypár jómódú asszony nevét, akik „az ő vagyonukból szolgálnak neki“, fel is jegyezték az evangéliumok (Lk 8,2kv). A tanítványok, amivel csak rendelkeztek, betették a közös pénztárba, amelynek kezelésével Iskariót Júdást bízták meg. Azonban a tanítványok közössége semmiben sem hasonlítható a kumráni közösség gondosan megszervezett ügyviteléhez.

Az evangéliumok legszorosabb kapcsolata a kumráni Közösségi Szabályzattal a Máté szerinti evangélium Jézus-beszédeiben található fel, különösen a 10. és 18. részekben, ahol a tanítványoknak Jézus irányelveket ad tevékenységük folytatására, valamint a 23. rész kezdő verseiben, melyben élesen rajzolja meg a tanítványai és a farizeusok közötti ellentétet.¹⁶

Dr. SZABÓ ÁRPÁD

¹ A közösség főbb iratai: Közösségi Szabályzat (IQS), Gyülekezeti Szabályzat (IQSa), Damaszkuszi Irat (CD), Hálaadó Himnuszok v. Magasztalások (IQH) stb. A kéziratok jelölése a következőképpen történik. A szám jelenti a barlangot, amelyben megtalálták, pl. 1. sz. barlang. A Q Qumran rövidítése, míg az utána következő betű a kézirat tulajdonképpeni neve, pl. Serek = Szabályzat. Az idézeteknél mindenütt a nemzetközileg elfogadott rövidítést használok.

² I.e. 31-ben hatalmas földrengés és tűzvész pusztított Kumránban. Nyomai ma is láthatók a feltárt épület keleti felében. Nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy a természeti katasztrófa után a kolostor és környéke teljesen elnéptelenedett-e, vagy pedig a közösség egy része ott maradt továbbra is barlangokban és sátrakban a jól ismert vidéken.

³ A világosság fiainak harca a sötétség fiai ellen (IQM).

⁴ Az apokrif iratokat azonban óvatosan kell kezelnünk, mert csak a kereszténység őrizte meg fordításokban azokat — néha fordítások fordításában — és gyakran módosított, keresztény szellemű kiadásokban.

⁵ Az 1. sz. barlangot 1947 tavaszán fedezte fel Muhammad adh-Dhib, a be-
duinok Taamira törzséből származó tizenöt éves pásztorfiú. A tudományosan szervezett kutatómunka csak jóval később kezdődött el, és tartott közel egy évtizeden át.

⁶ Kezdetben a feltevésnek egészen a fantasztikum szélsőségességét érintő változatai láttak napvilágot. Dupont-Sommer az Igazság Tanítójában Jézus prototípusát vélte megtalálni, Allegro pedig a kumráni kolostort egyenesen Jézus iskolájának minősítette.

⁷ W. F. Albright, BASOR Supl. Studies, 1951, 58.

⁸ A. Dupont-Sommer: The Jewish Sect of Qumran and the Essenes, 152.

⁹ F. M. Cross: Scrolls from the Wilderness of the Dead Sea, Univ. California 1965, 12.

¹⁰ H. H. Rowley: The Dead Sea Scrolls and their Significances. London, 1961. III. Onias főpappal azonosítja, akit i.e. 171-ben gyilkoltak meg. Ezzel szemben G. R. Driver: The Judean Scrolls. London, 1965. Menahem zelota vezért látja benne, akit i.sz. 66-ban végeztek ki.

¹¹ Ezt bizonyítja a 4. sz. barlang két igen fontos és érdekes irata is: 4QFlorilegium és 4QTestimonia, amelyek egyfajta gyűjtemények a prófétai irodalom jövendöléseiből. Feltételezik, hogy a keresztény gyülekezetek is használtak hasonló gyűjteményeket, ezt leginkább a Máté szerinti evangélium bizonyítja, amelyik Jézus életének minden eseményét ószövetségi idézettel támasztja alá.

Az írásmagyarázatuk módszere teljesen megegyezik. Az ún. aktualizáló magyarázatok gyakorolták, s a történelem eseményeit, a különböző korszakok kijelentéseit magukra vonatkoztatták és így értelmezték.

¹² F. F. Bruce: Jesus and the Gospels in the Light of the Scrolls. London, 1961. 73.

¹³ W. D. Davies: The Setting of the Sermon on the Mount. 1964, 235.

¹⁴ Barthelemy-Milik: Qumran Cave I. (Discoveries in the Judean Desert) 1955, 128.

¹⁵ Josephus: A zsidó háború II. 8. 6.

¹⁶ K. Stendahl: The School of St. Matthew. 1954, 35.

A VALLÁSLÉLEKTANI ISMERETEK JELENTŐSÉGE A LELKIGONDOZÁS TERÉN

Az utóbbi években a lelkigondozás új, teljesebb fogalma van kialakulóban. A régi eljárás túlélte önmagát. Ez abból állt, hogy a lelkész több-kevesebb részvétellel meghallgatta a hozzáforduló gyülekezeti tag pa-

naszát. Az egésztest azután valamilyen papos vigasztalással lezárta, ami sokszor nem is illett oda. Az ilyen lelkigondozás elvesztette az egyháztagok bizalmát. Nem igénylik az egyházas emberek sem. A lelkészek többsége a prédikálás, keresztesítés, esketés, bibliaóra, katechizáció, konfirmáció és temetés végzésében látja szolgálata lényegét. A lelkigondozás így mint szellemi, teológiai, lelkipásztori tevékenység a minimálisra zsugorodott, és mindössze jóakarató tanácsadássá szorítkozik.¹

Vető Lajos fenti megállapításai egyházi körökben élénk vitát keltettek. A lelkészi munkát kemény s talán túl szubjektíven elbíráló szavaival mi sem értünk egyet, mert alig akad lelkész, aki gyülekezetében a szigorúan vett lelkészi funkciók elvégzésével megoldottnak véli sokrétű feladatának betöltését. Lehet, hogy a pásztorációs munka egyes helyeken nem kielégítő, de a legtöbb esetben semmiképpen sem zsugorodik csupán jóakarató beszélgetésre vagy tanácsadásra. Sőt lelkészeink a legnagyobb odaadással és felelősséggel keresik mindazokat a lehetőségeket, melyek hozzásegítik őket az eredményes és gyümölcsöző pásztoráció végzéséhez. E tények mérlegelése késztetett arra, hogy e munkával kapcsolatban a valláslélektani ismeretek jelentőségére is felhívjuk a figyelmet.

Az őskereszténység korában a lelkigondozás terén is érvényesült az egyetemes papság elve. A gyülekezet tagjai egymásnak segítői, vigasztalói, bátorítói voltak. A középkorban a lelkigondozást a fegyelem szigora jellemzi, amikor a hívők életében a gyóntatószék viszi a főszerepet. A reformáció a figyelmet az üdvösség megszerzésére irányítja, s ebben nyer célt és tartalmat a lelkigondozás. S e cél érdekében az orvoslás helyett a bíraskodást, a lelkigondozás helyett a szigorú fegyelmezést érvényesíti. A gyónást pótolja a hívek gyakori meglátogatása. E látogatásoknak azonban alig volt lelkigondozói jellegük, inkább a hivatalos vizsgálatnak feleltek meg, mellyel ellenőrizték a hívek minden lépését.²

Az unitárius egyházban Dávid Ferenc egészen más feladatot jelölt meg a lelkésznek; a tudás és ékesszólás mellett híveire életével is hatnia kellett. Meg kell látni, hogyan rendezte be a maga életét és az ő házában valókét, mert miképpen igazíthatja Isten egyházát az, aki az ő háza népére gondot nem visel. Hitünket jó cselekedetekkel kell megmutatnunk. Ez a hit olyan legyen, hogy cselekedetekben jusson kifejezésre.³ Ez az álláspont határozta meg századokon át az unitárius lelkész pásztorációs munkájának tartalmát és irányát.

Új korszakot jelent a lelkigondozás értelmezése terén a pietizmus csaknem egész Európát átfogó mozgalma. A gyülekezet tagjai összejöveteleiken kölcsönösen, egymáson gyakorolják a lelkigondozást. A fő figyelem a megtértekre irányult, de a beteget, a bánatos szívűeket is szeretettel keresték fel otthonaikban. A felvilágosodás és az új kor sok érdekessége közül kiemeljük a magángyónásról az általános bűnvallásra való áttérést. A lelkészek azonban továbbra is megmaradtak híveik lelki vezetőinek. Fő törekvésüket képezte az Istennel való kibékülés, az érények munkálása, az általános jólétért történő közhasznú munka. A lelkigondozás barátságos és udvarias családi látogatásban nyert kifejezést, mely minden egyes alkalommal megfelelő világi szórakozással volt összekötve; a háziak fő feladata volt a minél érdekesebb szórakoztatásról való gondoskodás. Lassan megszűnt a századokat uraló szigorú egyházi

fegyelem. Az egyházak szembekerültek a szociális és egyéni élet új problémáival, melyek nem kaptak megoldást az élettől elszakadt gyakorlati teológiai rendszerben sem. Ekkor lépett fel Niebergall Frigyes német teológus, kinek meglátásai bármennyire is lehangolók, mégis magukban hordták a lelkigondozás új útkeresésének a csiráját is. Az egyházat úgy nézte, mint a reális kérdések és nehézségek helyét, ahol feladatok vannak, melyeknek megoldásában a gyakorlati teológiának is jelentős feladat jut. Ezért elsősorban a helyzet megismerése, a lelkek vizsgálata szükséges. Milyen a lélek, milyen önmagában és abban a közösségben, melyben él, ez Niebergall kiindulási pontja. Ennek nyomán ő is a hívő embert a gyülekezet közösségében akarja Istenhez vezetni. Minden munkájában felhasználja a lélektani kutatások eredményeit, de saját maga is jelentős munkát fejt ki a valláslélektan terén. Így helyezte az egész gyakorlati teológiát egyfelől C. J. Nietzsche hatására a nevelés szempontja alá, másfelől módszerét a valláslélektani módszerrel egészítette ki. Mi a jelentősége a valláslélektannak a gyakorlatban — kérdezi — és arra az eredményre jut, hogy csak ezzel a módszerrel érheti el a gyakorlati teológia azt a munkát, melyet végeznie kell s azt az értéket, mely megilleti. Keresi, hogy a vallás alapját képező értékelés milyen lélektani folyamatok által létesül és milyen módon befolyásolható. Niebergall egészen haláláig hirdette, hogy a hívőknek evangéliumra van szükségük, ezt kell szolgálnia a lelkigondozásnak a hívő ember valószínűségi élethelyzetének ismeretében.⁴ Hazai vonatkozásban a két világháború között, valamint az elmúlt harminc esztendőben a lelkigondozás kérdéseit komoly tanulmányok világítják meg. Míg a századfordulón lelkészeink inkább az istentisztelet-szertartási, ill. egyháztársadalmi és közigazgatási munkában merültek el, a személyes lelkigondozást elmulasztották.

A *lelkigondozás célja* unitárius hitünk szerint életszolgálat, mert — emberszolgálat. Életszolgálat, mert azon fáradozik, hogy a tökéletesedéshez segítse a hívő életét a maga bonyolult összefüggéseiben. Ez a szolgálat azonban élesen megkülönböztetendő a pszichoterápiától, mert a lelkész a teológiai antropológia szemével nézi az Istenben hívő embert, és minden szolgálatát csak teológiai eszközökkel végzi, mint a bibliamagyarázat, imádság, hogy harmonikus legyen egyfelől a hívő embernek Istenhez való viszonya, másfelől, hogy rendeződjék a hívő embernek az emberekhez való viszonya és az életben való helyzete. Az unitárius lelkész a lelkigondozásban azt a szolgálatot végzi, melynek nyomán a lelki feszültségek feloldódnak, a hívek egymáshoz közelebb kerülnek, és megtalálják helyüket, küldetésüket Isten országa építésében. Az unitárius lelkigondozás célja nem elvonni a hívő embert ebből a világból, hanem abban cselekvő, kiteljesedő életre segíteni. A mi lelkigondozásunk oda irányul, hogy a mai társadalmi élet pozitív törekvéseivel egybekapcsolja a gyülekezet minden egyes tagját. Ez a szolgálat azonban nem könnyű, mert a lelkésznek nemcsak megértenie, de alaposan ismernie is kell a gyülekezet minden egyes tagját. Ha csak az utóbbi hetvenöt évre pillantunk vissza, feltétlenül megragadja figyelmünket az események fergetege, melyben a hívő ember is benne élt és él minden idegszálával. A két világháború, a gyökeres társadalmi átalakulások, a rohamos urbanizáció, a falu átalakulása, a magas fokú automatizálás nemcsak a mindennapi életet vitték és viszik előre, de

mély nyomot hagytak az egyén lelkében is. Ezt a hívő embert kell a lelkésznek megközelítenie és segítenie a legbonyolultabb kérdések megoldásában. A lelkigondozás ilyen irányú szolgálatában négy fokozatot különböztetünk meg: hívő ember megismerését, meghallgatását, megértését és végül a megsegítését. Ha a fenti módszertani fokozatokat betartjuk, bizonyos, hogy a lelkigondozás eredményessége nem fog elmaradni.

A hívő ember megértésének és megismerésének lehetőségeit keresve, a végső megoldást Jézusnál találjuk meg. Az evangéliumokból látjuk, hogy bármikor jöttek is a hívők Jézushoz, mindig megvolt számukra a helyes tanítás. Jézus a számáriai asszonnyal nem az újjászületésről beszélt, Nikodemusszal pedig nem az élő vízről. Az újjászületés igazsága Nikodemusz számára, míg az élő víz a számáriai asszony számára való volt. Azokat, akik nem követték őt, hívja, hogy jöjjenek, de azokat, akik arra vágytak, hogy követhessék őt, arra figyelmeztette, hogy keresztet kell majd hordaniok. Annak, aki önként vállalkozik követésére, a költségek számbavételéről beszél, annak, aki késedelmeskedik, azt mondja: „Hagyjátok, hogy a halottak temessék el halottaikat.” Jézus mindig és minden alkalommal a legmegfelelőbbet mondta, mert ismerte, meghallotta, megértette és segíteni akart azokon, akik hozzá fordultak. Ő tudta, hogy mint komoly keresők jönnek-e, vagy csak azért, hogy kikémléjék, de amit válaszolt nekik, az mindig célba talált.⁵ A lelkigondozás lényegénél fogva nem lehet más, mint „az élő Jézushoz való vezetés”⁶.

Dr. IZSÁK VILMOS

JEGYZETEK

¹ Vető Lajos: Tapasztalati valláslélektan. Bpest, 1965. 283.

² Ürmösi József: A gyakorlati teológia főbb irányelvei. Székelyudvarhely, 1929. 104.

³ Dr. Boros György: Szerartások és vallásos szokások az unitárius egyházban. Kolozsvár, 1932. 18—19.

⁴ Niebergall, F.: Die Bedeutung der Religions-psychologie für die Praxis. 1909. 33.

⁵ Watchmann, N.: Emberek megismerése. Stuttgart, 1967. 36.

⁶ Bovet, T.: Lebendige Seelsorge. Tübingen, 1962. 13.

MIKÓ LŐRINC JOGTANÁR ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Az Egyházi Képviselő Tanácsunk üléstermében van egy figyelemre-méltó arckép: magas homlok, erős akaratot, kitartást és jóságot eláruló arc — Mikó Lőrincnek, a jogtanárnak az arca. Mikó Lőrinc egyházunk oszlopai közé tartozott. Az ő erős válla, kiváló tudása, vasszorgalma és törhetetlen hite nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a múlt században

a reánk zúdult viharokat nemcsak kiállottuk, hanem ezekből megerősödve kerültünk ki. Éppen ezért mulasztás volna, ha egy ilyen nagy emberünknek életét és munkásságát időnként nem elevenítenők fel.

Mikó Lőrinc 1806. november 19-én Bölönben született. Nagyatyja, András az elszegényedett székely primorok és a szabad székelyek ellen elkövetett igazságtalanságokból kifolyóan Kolozsvárra költözött. Itt, mint iskolákat végzett tekintélyes polgár, jómódban, megbecsülésben élt, tagja volt a városi tanácsnak is. Édesatyja, Sámuel, miután Kolozsvárt elvégezte a főiskolát, atyja kívánságának engedve elfogadta Bölönben a főajánlott iskolamesteri és énekvezéri állást. Abban az időben minden lelkész iskolamesterséggel kezdte pályáját; három évig kellett tanítoskodni, s csak azután lehetett megválasztani lelkésznek.

Mikó Sámuelnek többször lett volna lehetősége magasabb pályára, nevezetesen lelkési állásba átmenni. Erre feljogosította kiváló képessége. Ő azonban mindig Bölönben maradt, mert a tanítói munkakört mindennél jobban szerette. Ez a hivatás egész lelkét betöltötte, és boldog volt, hogy ezt a falut, a Mikó család ősi fészket a művelődés magasabb fokára emelheti. Ezt meg is tette. Iskolája annyira híres volt, hogy más faluból is vittek oda gyermekeket. A tantárgyak között szerepelt a latin nyelv is. A bölöni iskolában végzett ifjakat felvették katonai irodákba és a gimnáziumba, egyenesen a grammatikai osztályba. Így lépett a kolozsvári unitárius gimnázium grammatikai osztályába Bölöni Farkas Sándor 1805-ben és Mikó Lőrinc 1817-ben.

Mikó Lőrinc az alsó osztályokat elvégezve, 1821 szeptemberében Brassóban a 31. gyalogezred fiú-nevelőházába ment egy évre és négy hónapra. Ezen idő alatt példás szorgalommal tanult, és a német nyelvet elsajátította.

A bölcséleti és teológiai tanfolyamot négy év alatt Kolozsvárt elvégezvén, jogot tanult a királyi líceumban, melyet 1829-ben kiváló eredménnyel fejezett be. Mikó Lőrinc tehát tizenegy évi kitűnő tanulása után nyert abszolutórium szerint jogvégzett ifjú lett.

Diákéveiről nem sokat tudunk. Bizonyítványai azt mutatják, hogy komoly, minden kilengést kerülő ifjú volt. A kollégiumi kéziratár tanúsága szerint diákélete nem merült ki a tantárgyak száraz megtanulásával. Lelke fogékony volt a világ eseményei, hazája sorsa s általában a szellem megnyilatkozása iránt. Nemcsak olvasott, hanem a múlt század 20-as éveinek vége felé hasonló gondolkozású barátaival irodalmi kört alakított, melyben zsenge alkotásaikat egymásnak felolvasták. Kár, hogy nem tudunk erről többet, mint amit kiolvashatunk abból a könyvből, mely a kéziratok között Mikó Lőrinc versei és verses másolatai címen fennmaradt.

Mikó Lőrinc nem készült költőnek, de ifjúkori költeményei azért jelentősebbek, mint ahogy forrásunk mutatja. A versfajok választásában nemcsak Horatius meg Berzsenyi volt a minta, hanem Kisfaludy Sándor is. Néha a Himfy-strófákkal is meglepő ügyesen játszik. A versek stílusa, technikája nagy műgondot árul el; gondolatai általában az ifjú léleknel szokásos szerelem, csalódás, lemondás körül forognak, igen gyakran józan életbölcseesség is jelentkezik. Gyakran a társadalmi haladás, jog és filozófia s főképpen az életbölcseesség kérdései is jelentkeznek nála prózában.

Alkalmi irodalmi egyesülésüknek célja a tanulás, az önképzés. Erkölcileg teljesen érthető és méltányolható az a felfogás, hogy ifjúkoruk szerzeményeit nem hozták nyilvánosságra, de a gyakorlati élet mégiscsak Krizáéknak adott igazat, kik a következő évtizedben műveiket már kiadták, s művelődési egyesületüket állandó jelleggel meg is szervezték.

Mikó Lőrinc életpályája 1829. szept. 2-án kezdődött az erdélyi kormányshéknél. A következő hónapban már Marosvásárhelyen a királyi táblánál találjuk Augusztinovics Pál ítélmester kancelláriájában, ahol a hivatal igazgatójának választják.

Ebben az időben történt, hogy Augusztinovics Pált a főkormányshékhöz tanácsosnak nevezték ki; ekkor a Földvári Farkas kancelláriájába lépett. 1833-ban ügyvédi vizsgát tett kitűnő eredménnyel. Hajlamai a bírói pálya felé vonzották. Az erdélyi hatóságok ajánlották is kinevezésre, de a bécsi igazságügyi hatóságoknál nem volt befolyásos pártfogója, és így e kinevezés elmaradt. Ezért Kolozsvárt telepedett le, ahol ügyvédi irodát nyitott.

Rövid idő alatt keresett ügyvéd lett; azzá tette igazságszeretete, nagy tudása és végtelen gondossága. Kézirat-könyvtárunk egy vaskos kötetet őriz ügyvédi beszédeiből. Látszik, hogy aki az ügyét reá bízta, jól választott. Beszédeiben nemcsak a rideg jog és törvénycikkek sokasága szerepelt, hanem az erkölcs, a társadalom, az emberiség minden szempontja. Egy ideig a szegények védőügyvédje is ő volt. Az ügyvédi foglalkozás nem kötötte le teljes erejét, bármilyen nagy irodája volt is. Tovább folytatta önképzését, és megtanult franciául. Francia irodalmi ismeretének ma is látható gyümölcse Velney francia utazó és bölcselő *Romok* című művének magyar nyelvre való lefordítása.

Ügyvédi éveinek nagyon nevezetes mozzanata, hogy szorosan bekapcsolódott az egyházi életbe; 1835-ben a tordai zsinaton a Főtanács tagjává választották. Ebben az időben egyházi életünk nagyon megélénkült. A korhoz képest elmaradott tanügy újjászervezését és korszerű szellemmel való telítését előbb Iszlai László kolozsvári iskolai felügyelőgondnok, majd Brassai Sámuel szorgalmazták. A nevelésügyi bizottság, melynek Mikó Lőrinc is tagja, megértette a kor szellemét; nagy részben munkásságának tudható be, hogy 1841-ben a korondi zsinat tanügyünk teljes átalakítását határozta el. Legnevezetesebb ebben az újjászervezésben az, hogy a holt latin nyelv helyett az anyanyelvet tették a tanítás nyelvévé. Elemi- és középiskolai tanügyünk a pedagógiai elveknek annyira megfelelt, az erre vonatkozó törvények kodifikációja olyan szakszerű és helytálló volt, hogy a következő évtizedben reánk erőltetett Organisations entwurf sem tudott nagyobb hiányokat találni. Tanügyünknek a kor színvonalára való emelése körül Mikó Lőrincnek rendkívül nagy érdeme van.

Ügyvédi működésének idején, 1838. május 1-én lépett házasságra Székely Miklós püspök leányával, Klárával, ki fiatalon, 1856-ban halt meg. Boldog házasságukat Isten négy gyermekkel áldotta meg: Miklós, aki kuriai bíró lett, Imre táblabíró, Róza, dr. Haller Károlyné, kinek korai tragikus halála mély fájdalmat okozott a szülőknek, és Klára, Beneczédi Gergelynek, hasonló, komoly felelősségérzettől áthatott egyházi férfiúnak a neje.

Mikó Lőrinc kiváló tudása és szilárd jelleme folytán általános megbecsülésnek örvendett; mint a város érdemes polgárát a Centumvirális Communitásnak tagjává választották.

Ügyvédi gyakorlatát 14 évig folytatta teljes megbecsülésben. Ekkor olyan esemény történt, amely életének más irányt adott. Kolozsvárt, bár két jogi líceum volt, az unitáriusok sürgették, hogy a mi főiskolánkban is jogi tanszéket állítsanak föl. Midőn Rédiger Károly, tordai postamester erre az állásra 10 000 forint alapítványt tett, az 1847. május 3-án tartott egyházi főtanács teljes egyhangúsággal Mikó Lőrincet választotta a jogi és politikai tudományok tanárává, s egyszersmind a tanácsulések jegyzőkönyveinek vitelével is megbízta. Ez utóbbi alól egy ideig fölmentést kért, hogy tanítványai számára tankönyveket írhasson. A beiktatás után azonnal megkezdte jogi és politikai előadásait lelkesedéssel párosult tudással. Rendkívüli idők következtek. Az unitáriusokra kétszeres öröm volt, hogy az országgyűlés megalkotta az 1848. évi XX. t. cikkét, a felekezetek között a teljes egyenjogúság és viszonyosság elvét kimondó törvényt. Egyházunk örömmel vette tudomásul a nagy jelentőségű eseményt. Midőn a vallás- és közoktatásügyi minisztérium szeptember 1-re a protestáns egyházakat tárgyalásra hívta meg, az Egyházi Képviselő Tanács Mikó Lőrinc javaslatára az alábbi utasításokkal látta el a kiküldött bizottságot.

„1. Miután a lelkiismeret szabadsága az említett törvény által általánosságban kimondatott, részletesen is biztosíttassanak az egyes hitfelekezetek független önállósága és önkormányzati joga.

2. Az egyik vallásról a másikra való áttérés teljesen szabadná tétesék, eltörölven még azon megszorítás és formaság is, melyek az 1844. évi pozsonyi 3. törvénycikkben fenn vannak tartva (különösen áttérés megnehezítése a katolikus vallásból).

3. Vegyes házasságok legyenek szabadok, az erdélyi e tekintetben fennálló törvények intézkedései szerint. Ez ellen bármi módon tevő egyházak büntetessenek.

4. Vegyes házasságoknál gyakorolni szokott visszaélések, erőszakosságok meggátlására legbiztosabb óvszer lenne: hogy a házasságok mind kötése, mind felbontása az egyházi befolyás alól kivétetvén, a polgári hatóságokra bízassék. Azonban, ha az egyház jelenlegi hatósága még fennmaradna, a házasságok kötése és felbontása a felek illető hatóságai által történjék.

5. Óhajtandó volna, hogy az ó-naptár eltöröltessék, az egyes hitfelekezetek saját ünnepei a lehetőségig vasárnapra tétesenek.

6. Minden hitfelekezetek püspökei és egyházi személyei egyenlő jogokkal bírjanak, az egyház ügyeiben teendő intézkedéseiket szabadon, függetlenül intézhessék.

7. Vallásos szertartásokat csak az illetők egyházainak papjai vihesenek végbe.

8. Egyházi személyekre polgári hatóság körébe tartozó ügyek ne bízassanak.

9. Az egyes bevett felekezetek számára a vallás és közoktatásügyi minisztériumban külön osztályok állíttassanak be, mégpedig az illető felekezet tagjaiból.

10. Egyik felekezet a többi fölött semmi előnyben se részesíttessék.

11. A felekezetek díjtalanul, szabadon használhassák az állami postát.“

Az 1848-as eszmékhez Mikó Lőrinc teljes lélekkel ragaszkodott. A forradalom leverése után az unitárius egyházban szétfoszlottak azok a szép álmok, melyeket az 1848: XX. törvénycikkhez fűztek. A háború zivatarára többek között azt az alapot is elmosta, melyet Rédiger Károly a jogi tanszék fenntartására tett. Az abszolutizmus pedig nem engedélyezte a jogi tanszéket. Az egyház Mikó Lőrincet nem nélkülözhetette: a német nyelv és — a teológián — az egyházjog tanításával bízta meg. Mikó Lőrincnek mindenestre jövedelmezőbb lett volna, ha újra ügyvédi gyakorlatot folytat, de nem volt szíve ahhoz, hogy egyházát a nehéz időben elhagyja. Megmaradt tanárnak, egyházi embernek, pedig már meglett férfi korában nem szívesen fogott más tárgy tanításához. Jelleme, egyházszeretete azonban határozottan, minden kételkedést kizáróan azt parancsolta, hogy a nehéz időkben helyt maradjon.

A világosi fegyverletétel után a felsőbb osztályú tanulók nehezen kerültek vissza. Csak 1850 őszén nyílhatott meg az iskola. Hogy Mikó Lőrinc, a némettanár minő gondolatokkal kezdi meg az iskolai évet, világosan megláthatjuk, ha ideiktatjuk azt a beszédet, melyet a tanítványainak az első németórán mondott:

„Be kevés szám! 1847-ben szeptemberben, mikor a tanítói széket legelsőbb elfoglaltam, vaj mennyivel több ifjúságot köszöntöttem volt ez iskola nagy termében.

Istenem! mily nagy különbség az *akkor* és *most* között!

Akkor száz egynehány felsőosztályú ifjú s mintegy 200 alsóosztályú tanuló volt, *most* 23-at találok s ezek között 15-öt az akkoriak közül! Hová lett a többi? tudja a jó Isten!

Akkor hivatásom szerint törvényt tanítottam, jogot és igazságot hirdettem, *most* ezek helyett a körülményekhez képest német nyelvet kell önöknek tanítanom.“

Majd így fejezte be előadását: „Reménylem, megértettek és intésemet követni fogják. Még csak azt említem meg, hogy — amint mondám — német nyelvet fogok tanítani — igen —, de ez nem azt teszi, hogy önöket azért nemzetiségükből ki akarnám vetköztetni. Korántsem, hanem mentől több művelt nyelvet tud valaki, annál több kulcsát bírja a tudományoknak. A német nyelv például kétségen kívül egy az európai művelt nyelvek közül, azért annak tudása tudományos tekintetben mulhatatlanul szükséges, és csak ez az oka, hogy én ezen nyelv tanítására vállalkoztam, és reménylem, hogy önök is annak tanulására illő szorgalmat fognak fordítani.“

Ilyen gondolatokkal fogott a német nyelv tanításához Mikó Lőrinc. Meglep az őszinteség, amellyel megnyilatkozott. Ebből láthatjuk, hogy tanítványai bíztak benne.

Említettük, hogy a jogi és politikai tudományok tanárává választásakor az Egyházi Képviselő Tanács jegyzőjévé és egyúttal előadójává is választották. Tehát az egyházkormányzat terén is fontos szereppel bízták meg. Az előadó szerepe rendkívül fontos, mert az ügyek állásáról tájékoztatja a tanács tagjait, s rendkívül sok függ attól, hogy milyen lelkiismerettel és akaraterővel van megáldva. Mikó Lőrincben megvoltak azok a tulajdonságok, melyekre ebben a terhes időkben az egyháznak szüksége volt. Olyan felelősségérzettől volt megáldva, mint-

ha teljesen az ő vállain nyugodnék az egyház. Az abszolutizmus szomorú korszakában ki kell emelnünk még a Kaáli Nagy Elek főgondnok történelmi értékű munkásságát is, akinek szintén helyén volt az esze és a szíve.

Az idegen hatalom nem késlekedett, hogy valódi lényegéről tudomást szerezzen az unitárius egyház is. A protestáns autonómia különösen nagy szállka volt az osztrák egyeduralmi törekvések szemében.

Az elnyomó hatalom magát az egyházat is polipkarjaival teljesen össze akarta szorítani, úgy, hogy azt lényegéből kivetkőztesse. Wohlgemuth katonai és polgári kormányzó 1851. január 22-én felszólítja a püspököt, „hogy az unitáriusok Főtanácsa hívassék össze avégett, hogy higgadtan tanácskozzék a birodalmi alkotmány alapján egy olyan egyházi alkotmányról, amely a változott körülményekhez képest szükségesnek mutatkozik. És ez megtörténhetik vagy úgy, hogy a Főtanács egy merőben új alkotmánytervezetet dolgozzon ki, vagy ha jelen állapotán lényeges változást tenni nem kíván, fennállását okadatolva mutassa ki.”

Erre a felhívásra a korábban kiküldött bizottság nevében Mikó Lőrinc egyházalkotmányunkról egy remek munkát készített. Ebben felsorakoztatja az állami törvényeket, melyek elismerik és védik egyházunkat és azokat a belső szabályzatokat, melyek egyházalkotmányunkat alkotják. Természetesen azzal a hozzáadással, hogy azon nemcsak nem változtatnak, hanem hozzá föltétlenül ragaszkodnak. A kormány ezt — kénytelen-kelletlen — tudomásul vette. Ezen az állásponton voltak a többi protestáns egyházak is.

Mínhogy ezek a tervek nem sikerültek, más úton próbált az egyháznak ártani. 1852 januárjában meghalt Székely Sándor püspök; a kormány a megürült püspöki szék betöltését meggátolta. Az egyház hiába kérte többször is a püspöki szék betöltésének engedélyezését — megtagadták. Csak kilenc év múlva, 1861-ben tudták betölteni Kriza Jánossal.

Ez a hatalmi sakkhúzás, amely nemcsak a mi egyházunkkal történt meg, valóban ártalmas volt. A nagy kérdésekben az egyház megharcolta a nemes és egyenlőtlen harcot, azonban az erélyes és tudós püspökhelyettesnek, Székely Mózesnek a kormányzásban nagy nehézségeket okozott. Püspöki teendőket végzett akkor, amikor nem lehetett püspök.

Mikó Lőrinc időt szakított arra is, hogy a Gedő József iskolai felügyelőség gondnok által adományozott könyvtárt elrendezze, katalógusba szedje. A magas műveltségű adakozó több mint 6000 kötetet kitevő könyvtárt hagyott egyházunkra. Mikó Lőrinc a felajánlott tiszteletdíjat megköszönte és visszaajándékozta a közpénztár gyarapítására. Általában nemcsak az egyház jogi védelme volt szívügye, hanem anyagi megerősítése is. Egyik tagja volt az Augusztinovich Pál hagyatékát kezelő hármass bizottságnak. E bizottság feladatát oly sikeresen oldotta meg, hogy a nagy alapítványozó hagyatékának értéke tíz év alatt kétszeresére emelkedett. Azután kilenc évi testet-lelket ölö jegyzői és előadó munkaköréről lemondott, hogy teljesen tanári foglalkozásának élhessen. Ha jogi és politikai tanszéke meg is szűnt, a teológiai intézetben egyházjogot tanított, tehát a jog teréről mégsem lépett le teljesen.

Az abszolutizmus elleni védekezés érdekében felkutatott egyháztörténelmi anyag belső egyházi használatra is szükséges volt. Ezért írta meg az *Erdélyi Unitárius Vallásközönség Igazgatási Rendszere* c. munkáját (1858—60), melyet 1931-ben Tóth György adott ki, s amely tankönyvül szolgált a teológiai intézetben egészen az első világháborút megelőző időig. Az egyházi bíraskodás használatára latinról magyarra fordította Szentábrahámi Mihálynak erre vonatkozó munkáját: *Rövid útmutatás az egyházi törvényszék előtti per-folyamról* címen (1861).

Az egyház nem volt abban a helyzetben, hogy Mikó Lőrincet átengedje teljesen a tudományos búvárkodásnak, amelyre olyan nagy hajlama volt. 1862-ben megválasztották pénztárnoknak. Ebben a haláláig viselt hivatalában valósággal hivatást, missziót teljesített. Nem elégedett meg a napi munkával, a bevételi, a kiadási naplók pontos vezetésével, hanem az állandó alap — *stabilis fundus*, amint akkor nevezték — növelésére fordította minden gondját. Ebből az elvből senkiért, még népszerűsége kockáztatásával sem engedett. Az egyház állandó alapja fokozatosan erősödött és 1867 után már rendes költségvetéssel tudtak dolgozni.

Csodálatos munkabírással volt megáldva. Azonban a rengeteg munka, az egyház fenntartásáért vívott sok harc, s főképp a leányának, Haller Károlynénak tragikus halála miatti bánat megtörte vasszervezetét. 1871 szeptemberében betegeskedni kezdett. A következő évben le is mondott a pénztárnokságról, és előadásait sem igen tudta megtartani. Haláláról Benczédi Gergely naplójában a következőket olvassuk: „Március 10-én 1872. Ma reggel pont 9 órakor meghala szegény apósom, szép vasárnapi napon. Pénteken virradólag éjfél után egy órakor rájőve valami irtózatos oldalnyilallás, mely miatt folytonosan úgy jajgatott, hogy amennyi szoba, mind csengett belé. Pénteken reggel elhívtuk dr. Béltekit, s ő adott orvosságot, ami csillapította. Délután még itt volt apátársa, Tauffer Ferenc, s sokat beszélt vele. Többek közt azt mondta, hogy még legfőnnebb 10 napja van. Szombaton virradólag is rosszul volt, de szombaton könnyebben; még szombaton délután sokat kérdezősködtünk tőle, mivel a status kötelezvényeit szedtük rendbe Imrével, hogy ezeket is adjuk át a bizottságnak, s mindenben utasított egész besötétedésig; de akkor vonaglani kezdett, folytonosan jajgatott, péntek óta mára virradólag már nem vette be az orvosságot, a vizet is alig tudta lenyelni, s reggel 9 órakor meghala mindnyájunk kimondhatatlan fájdalmára és vesztére. Én, Imre sógor és Ajtay Ferenc voltunk az ágya mellett, amint meghalt. Szegény feleségem alig tudott magához jőni.

Művei maradtak a *Canon*, egy roppant nagy könyv, melyen 10 évig dolgozott s saját kezűleg írt le, *Az egyházjog, Német mondattan*, mind kéziratban, s ezek mellett apróbb cikkek, beszédek stb.

Legszomorúbb és nyomasztóbb időszakban, az ötvenes években az apósom volt az unitárius status főjegyzője. Nagy érdemei vannak ez időből is, mert Nagy Elek úrral együtt mint Mózes és Áron vezérelték a status ügyét.

Március 12-én délután volt a temetés. Ferencz József könyörgött felséges szépen. Ő is úgy elérzékenyedett néha, hogy szinte elakadt. A jelenvolt királyi biztos gróf Péchy Manó is végighallgatta a könyörgést.

A kemény, férfias munkából dőlt ki. Az egyház akkori vezetősége az egész unitárius vallásközönsséggel együtt meggyászolta váratlan halálát. A fájdalom s részvét áltaiános volt országszerte, azonban mégiscsak kevés volt azoknak a száma, akik valóban felfogták, hogy Mikó Lőrincel milyen érték szállt a sírba.

Ma, a kellő időtávtatban felmérhetjük jelentőségét.

Mikó Lőrincet elsősorban a jogi pálya vonzotta, ezért nem fogadta el az egyháznak a 20-as évek végén kétszer is tett ajánlatát, hogy menjen külföldi akadémiára. A jól jövedelmező ügyvédséget azonban szívesen felcserélte a szerényebb jövedelmű tanári állással, ahol — először kedve szerint — a jogi és politikai tudományokat adhatta elő. Világos után egy percig sem tévovázott abban, hogy neki az egyháznál kell maradnia. Kidolgozta az unitárius egyházjogot, és nagy körültekintéssel védelmezte egyházát az abszolutizmus támadásaival szemben.

Bizonyos, hogy erőpazarlás volt egy ilyen tehetséget tanácsjegyzői, előadói és közpénztárnoki teendőkre lefoglalni. Mikó Lőrinc azonban nem vezett bele a sokféle, apró-cseprőnek látszó munkába. Az egyszerűnek látszó munkakörben is szellemi képességeinek megfelelőt alkotott. Előadói munkája nemcsak az egyház körében, hanem mindenhol tiszteletet és elismerést keltett. Jegyzőkönyvei valósággal iskolapéldái a gondosságnak, alaposságnak és világosságnak. Pénztárnoksága pedig a napi teendőkön túl is az egyház anyagi érdekeit szolgálta, és ezért kész volt mindenre. Az egyház megerősödése volt életmunkájának legfőbb célja.

Meggyőződéses unitarizmusát át van hatva kora felvilágosultságától és a racionalizmustól. Egyházjoga bevezető részében azt mondja: „Az unitárius vallás terjesztését senki sem támogatta fegyveres kézzel, csupán a felvilágosodott ész vívta ki annak diadalát; és követői buzgó-sága, hő ragaszkodása, közszelleme, áldozatkészsége tartotta fenn már három század óta mindazon üldözések ellenére is, melyeket elégszer szenvedett.”

Tiszta, nemes unitarizmusával elválhatatlanul össze van kapcsolódva nevelési alapelve, a szeretet. A tanuló ifjúság teljes bizalommal fordult hozzá, tanácsait, útmutatásait olyanoknak tekintette, mintha atyjuktól jött volna. Nehéz kérdésekben nemegyszer ő csillapította le s vezette helyes útra az ifjakat. Amikor pedig fegyelmezni kellett, Kelemen Albert volt marosköri esperes, egykori tanítványa szerint ez volt a szokásos, komoly szólásformája: „Fiam, fiam, fiam!” Ezt a szót szaggatottan, komolyan, emelkedő hangsúllyal mondotta, s nagyobb hatású volt a szokásos fegyelmező eljárásoknál. Mint gondos nevelő a teológiai hallgatókat mindenkor a hívekkel való előzékenységre intette, mert a szolgálatban látta a vezetés legbiztosabb lehetőségét. Általában nagy nevelői sugalló hatása volt a tanítványaira, akik hálával emlegették egész életükben nevét.

Ha szellemi alkotását vizsgáljuk, bizonyára legnagyobb jelentőségű munkája *Egyházi jogtana*. Ezt egy fél századig tanították is a teológián, s egyházunk szervezeti törvénye most is ezen az alapon áll. Egyházunk alkotmánya nehéz időkben, a szükségnek megfelelően alakult ki. A XVIII. századi megpróbáltatások idején és azután is nem az volt a kérdés, hogy kinek van joga az egyház kormányzásához, vagy az abban való részvételhez, hanem az, hogy ki tudja kormányozni. Ez a kérdés

a múlt század ötvenes éveiben különösen előtérben volt. A hatvanas évek szabadabb és biztatóbb légkörében már nálunk is felvetődött a képviseleti rendszer kérdése, de Mikó Lőrinc a kérdésnek ezzel az oldalával már nem foglalkozott. Ő befejezettnek tekintette küldetését; a múlt értékének megmentését, az egyházi szervezet további kiépítését másokra bízta.*

BENCZÉDI PÁL

MIKÓ LŐRINC ÉLETELVEIBŐL

Ne légy más emberek véleményének rabja.
Ne veszítsd el bizalmadat a világ iránt.
Zárd kebledbe bánatod. Ne dicsekedj szerencséddel.
Ne fedezd fel embertársaid gyengéit. Szolgáltass nekik alkalmat a fénylésre.
Fogadj mentől kevesebb kegyelmet el.
Légy igazságos.
Végy részt a mások sorsából.
Titkaidba kit avass be, válaszld meg.
Tedd magad mindig más helyzetébe.
Ne felelj senki tetteiről, ha nem vagy meghatalmazottja.
Cselekedj következetesen, légy mindig az, ami vagy.
Ne tégy mást nevetségessé.
Ne hordozd a hírt egy háztól máshoz.
Ne gyalázz senkit, s ne mondj ellent ok nélkül senkinek.
Ne beszélj sokat, s beszéded ne ellenkezzék.
Kerüld a kétértelműséget.
Túrd békével az ellenmondást.
Ne emlékeztess senkit kedvetlenségeire.
Ne végy részt más csúfolkodásaiból.
Ne légy igényes.
Minden társaságban tanulhatsz valamit.
Vannak pillanatok, melyekben csak magadra van legnagyobb szükséged.
Társalkodj magaddal éppen olyan komolyan, mint másokkal.
Becsüld magadat, s bízzál magadban.
Ne csüggedj el, ha magadban hiányt vész észre.
Légy magadnak kellemes társalkodó barát, de ne hízelkedj magadnak; légy olyan szoros bírása tetteidnek, mint másokéinak.

Mikó Lőrinc írásaiból összegyűjtötte
KELEMEN LAJOS

* Hátrahagyott írásaiból közöljük halála 10. évfordulója alkalmából; rövidített szöveg.

AZ EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA 5. NAGYGYŰLÉSE

Az Egyházak Világtanácsa 1975. november 23. — december 10. között tartotta ötödik nagygyűlését Nairobiban, Kenya fővárosában. Ezeket a nagygyűléseket hétévenként tartják; az Egyházak Világtanácsa fennállása történetében ez volt az ötödik, melyet az Amsterdamban, Evanstonban, Új-Delhiben és Uppsalában tartott gyűlések előztek meg.

A delegátusok száma 676 volt. Ezek közé tartozott hazánk egyházainak 15 tagú delegációja. A román Ortodox egyházat 12 kiküldött képviselte, élükön Iustin Moisescu iasi-i érsekkel, a delegáció vezetőjével, és dr. Antonie Ploieşteanu püspökkel, a bukaresti patriarchátus vikáriusával. A protestáns egyházakat D. Papp László református, D. Albert Klein evangélikus püspökök és dr. Lengyel Lóránd teológiai tanár képviselték. A román delegáció mindvégig megbecsülésben és tiszteletben részesült a nagygyűlés részéről, amit beszédesen bizonyított az a tény is, hogy a delegáció három tagját, Iustin Moisescu érseket, Antonie Ploieşteanu és D. Albert Klein püspököket beválasztották az Egyházak Világtanácsa Végrehajtó Bizottságába.

Többen felteszik a kérdést: miért éppen Nairobiban tartották ezt az ötödik nagygyűlést? A válasz: azért, hogy ezzel kifejezésre juttassák a „harmadik világ” egyházai és népei iránti testvéri szeretetet.

A nagygyűlés fő témája volt: „Jézus Krisztus megszabadít és egyesít.” Az alapvető kérdésekkel foglalkozó előadások közül M. M. Thomas elnöki beszámolóját Philip Potter főtárgyi jelentését, valamint az alábbi előadásokat kell kiemelnünk: „Kicsoda Jézus Krisztus, aki megszabadít és egyesít?” (Robert McAfee Brown teol. prof. USA); „Hogy mindnyájan egyek legyenek” (Wesley Ariarajah colombói methodista lelkész, Sri-Lanka); „Hogy a világ elhiggye” (Mortimer Arias, bolíviai methodista püspök); „Teremtés, technika és az emberi túlélés” (Charles Birch biológus, Sydney, Ausztrália); „Felszabadulás az uralkodás és az elnyomás bilincseiből” (Michael Manley, jamaikai miniszterelnök); „Asszonyok a változó világban.” Az előadások mellett érdemes megemlíteni a szekciók témáit is. I. szekció: „A Krisztusról való bizonyosságtétel ma”; II. szekció: „Az egyház egysége: előfeltételek és követelmények”; III. szekció: „Egységtörekvések: különböző kultúrájú és ideológiájú emberek közös törekvése”; IV. szekció. „Felszabadulásra és közösségre való nevelés”; V. szekció: „Igazságtalan struktúrák és a felszabadulásért folytatott harc”; VI. szekció: „Emberi fejlődés: a hatalom és technológia közötti egyenlőtlenség és az élet minősége.”

Az előadások és a szekció témáinak csupán ez a puszt felsorolása is érzékelteti a nagygyűlés központi témájának kettős kitekintését: egyrészt egyházi és teológiai, másrészt emberi és világi aspektusát. Éppen ez a kettősség, helyesebben: ennek a kettősségnek megtalált egysége jellemzi tartalmilag az ötödik nagygyűlést. Mai teológiai nyelven fogalmazva azt mondhatjuk, hogy Nairobiban az egyházak állást foglaltak a vertikális és horizontális vonal szétválaszthatatlan egysége mellett. Ez pedig azt jelenti, hogy az egyháznak hirdetnie kell az evangéliumot, hogy Isten országát és a lelkek üdvösségét munkálja (ez az egyház szolgálatának vertikális vetülete), de ugyanakkor az egyháznak nem-

csak lelki kérdésekkel kell foglalkoznia, hanem szolgálatával oda kell állania azok mellé, akik az emberek földi boldogságát, a társadalmi és gazdasági igazságosságot a világ békéjét és az emberi méltóság megbecsülését munkálják (ez az egyház szolgálatának horizontális vonala). Ennek a kettős szolgálatnak az egységét, illetve összetartozását érzékeltette és fejezte ki az Egyházak Világtanácsának ötödik nagygyűlése.

Az elhangzott előadások közül — a fentiek szemléltetése céljából — példaképpen Mortimer Arias bolíviai püspök és Charles Birch ausztráliai professzor előadásait említjük. Arias püspök „Hogy elhiggye a világ” című előadásában meggyőzően mutatta meg a két szolgálat együvé tartozását. Előadásának első részében az evangélium hirdetésének fontosságáról és az egyháznak ezzel kapcsolatos elkötelezettségéről beszélt. Az evangélium hirdetése Jézus megbízatásán és parancsán alapszik (vö. Mt 28,18—20). Az egyházat semmi sem mentheti fel ennek a parancsnak teljesítése alól. Ugyanakkor azonban Arias püspök azt is kihangsúlyozta, hogy az evangélium hirdetéséhez szétválaszthatatlanul hozzátartozik „az állhatatos protestálás, a társadalmi igazságtalanság, az erőszak, a faji megkülönböztetés, a népelnyomás és az imperializmus elítélése” is. A másik, amit idézni szeretnénk, C. Birch professzor „Teremtés, technológia és emberi túlélés” című erőteljes hatású előadása. Birch professzor előadását szemléletes képpel kezdte: az emberiséget egy hajóhoz hasonlította, amely — mint egykor az elsüllyedt Titanic — egy jéghegy felé tart. Mint ismeretes, a jéghegynek csak kis része látszik ki a tenger vizéből, nagyobbik része a víz alatt van. A tudósok kutatják ennek a jéghegynek a víz alatti részét is. A veszély elhárítására az egész emberiségnek erőfeszítéseket kell tennie, hogy a nem mindenki által látott veszélyeket elhárítsa és túlélje. Az ausztráliai biológus professzor öt pontban sorolta fel ezeket a veszélyeket: a népességszaporulás, az élelmiszerhiány, az egyre fogyó nyersanyag és ezzel együtt a hiányos üzemanyagkészlet, a környezetszennyeződés és végül a háború. Birch arra hívta fel a figyelmet, hogy ezeknek a veszélyeknek az elhárítása érdekében nemcsak a tudósoknak és kormányoknak kell mindent megtenniük, hanem az egyháznak is. Többek között ezt mondta: „Teljesen korlátozott álláspont azt gondolni, hogy az egyháznak munkaterülete a lelki szféra és az idői területet rá lehet hagyni másokra. Ez ugyanis ahhoz a téves hithöz vezet, hogy az egyháznak meg kell változtatnia az embereket és aztán ezek a megváltoztatott emberek megváltoztatják a világot.” Ez hamis, téves szemlélet; az egyháznak részt kell vállalnia az emberiség nagy problémáinak megoldásában. Az egyház és teológia hozzájárulását többek között abban is látta, hogy az ember és környező világa viszonyában új szemléletet alakít ki. Újra kellene értékelnünk a teremtést, melyben aztán az ember önértéke mellett felismerjük a „verébnek és lilomnak, víznek és humusznak, szénnek és petróleumnak vagy magának a levegőnek” az értékét. A teológiának meg kell mutatnia, hogy Isten az egész teremtéssel együtt van, együtt érez, és ezért, ebből következően szükség van nem csupán az emberi jogok elismerésére és biztosítására, hanem az ember környezetének, az egész természet jogainak biztosítására is.

Az „egység”-ről szólva felvetődik a kérdés: mit jelentett Nairobi az egység szempontjából?

A nagygyűlés hitet tett az egyházak egysége mellett, és hangsúlyozta, hogy ez az egység nem organizatorikus, hanem organikus egység. Ebben az összefüggésben kell megemlítenünk a nagygyűlés két kulcsfogalmát, amelyekkel az előadások, szekciók munkája, munkacsoportok teológiai eszmecseréje foglalkozott: az egyik ilyen kulcsfogalom a „karizmatikus közösség“, a másik a „konciliáris közösség“. A karizmatikus közösség azt jelenti, hogy az ökumené egyes tagegyházai egymás iránt „megbékélt“ egyházak, és valamennyi a maga sajátos kincseivel, lelki ajándékaival szolgál a testvéregház felé. A konciliáris közösség viszont azt fejezi ki, hogy a gyülekezetek összetartoznak, mert ugyanabban a keresztségben részesülnek és ugyanazon eucharisztikus közösségnek a tagjai, kölcsönösen elismerik egymás egyháztagságát és egyházi (papi) hivatalát. Egyek a közös megbízatásban, a világban való szolgálatukban és a világ előtt történi bizonyoságtételükben.

Meg kell azonban állapítanunk, és ez volt Nairobi egyik sajnálatos tapasztalata, hogy még az Egyházak Világtanácsának tagegyházai sem alkothatnak konciliáris közösséget a szó teljes értelmében, mert a közös úrvacsoravételtől több egyház képviselője távolmaradt. Ezért hangzott el az a megállapítás is, hogy az ökumené tagegyházai Nairobiban még csak „prekonciliáris“ közösséget alkottak. Ezeknek a sajnálatos tényeknek megállapítása mellett Nairobi nem jelent stagnációt az ökumené történetében. És ha az Uppsalától Nairobiig megtett úton az egyházak egysége vonalán mégis bizonyos stagnáció érzékelhető, akkor ezzel szemben ismételten odaállíthatjuk az emberiség és a világ egysége iránti közös szolgálati készséget, mint az ökumené egyházainak egységes törekvését, amely abból a közös szentírási felfedezésből táplálkozik, hogy a hitnek a jócselekedetek gyümölcsét kell megteremnie. Ebben az összefüggésben kell megemlítenünk a nagygyűlésnek határozott és pozitív állásfoglalását a közel-keleti kérdésben, a Helsinkiben aláírt záródokumentummal és Angolával kapcsolatosan és különösen az emberiség békéjének biztosításában; ugyanakkor állást foglalt a fegyverkezési hajszá, militarizmus és az imperializmus ellen.

Nairobi ismételten bizonyoságtétel volt arról, hogy a világ minden tájáról összegyűlt különböző ajkú, színű, vallású és felfogású, de jóakarató egyházi emberek testvéri közösségbe gyűlhetnek össze, ahol a soha nem látott embertárs felé is szerető szívek nyílnak meg, hogy közösséget alkossanak, akár baráti megbeszélésre, akár teológiai eszmecserére, akár közös istentiszteletre.

Dr. LENGYEL LORÁND

EZ TÖRTÉNT MÉG NAIROBIBAN...

Nairobiban a tagegyházak ismételten felfedezték a testvéri közösség, az együvé tartozás örömet. Sajnos azonban a nagygyűlésnek negatív mozzanatai is voltak. Ezt a tényt sem szabad elhallgatnunk. Éppen ezért

tájékoztatni szeretnénk a Keresztény Magvető olvasóit egy ilyen sajnálatos mozzanatról, valamint delegációnknak ezzel kapcsolatosan kifejezésre juttatott állásfoglalásáról is.

A sajnálatos esemény Béky Zoltánnak, az Amerikai Egyesült Államok magyar református püspökének országunkkal szemben megnyilvánult téves információn alapuló és rosszindulatú vádaskodása. Szerencsére — valamint Philip Potter, az Egyházak Ökumenikus Tanácsa főtítkárának helyes magatartása következtében — ez a vádaskodás nem zavarta meg a nagygyűlés jó menetét, viszont — tekintettel arra, hogy ez a Nairobiban megjelenő *Target* c. napilap hasábjain egy rövid híradásban nyomtatásban is megjelent — egész delegációnk jogos felháborodását váltotta ki. Ugyanakkor felháborodást váltott ki más delegációk körében is, sőt az Ökumenikus Tanács vezetőségében is, azok között, akik személyesen ismerik országunkat és viszonyainkat.

A *Target* 1975. november 28-i számában közölt rövid híradás a következőket tartalmazta:

Béky püspök memorandumot terjesztett az Egyházak Ökumenikus Tanácsa elé, amelyben kérte, hogy vizsgálják felül az 1,2 millió protestáns magyar helyzetét Romániában, mert ott „erőszakolt romanizálás“ és „erőszakolt deprotestantizálás“ folyik és ezeknek az egyházaknak elvették egyházi irattári anyagát. Hasonlóképpen: vizsgálják ki azoknak a kisebb romániai szektákhoz tartozó hívek ügyét is, akiket azért tartóztattak le, mert Bibliákat terjesztettek.

Ennek a hírközlésnek a *Target*-ben való megjelenése után Philip Potter főtítkár, valamint Albert Klein, Papp László és Béky Zoltán püspökök megbeszélést tartottak. — Szeretnénk aláhúzni Philip Potternek ezen a megbeszélésen való nyílt állásfoglalását, amellyel hozzájárult ahhoz, hogy Béky Zoltán vádaskodásai ne kerüljenek a nagygyűlés plénuma elé.

Delegációnk egyöntetű felháborodással tárgyalta meg Béky Zoltán rágalmaait. Ennek a tanácskozásnak eredményeképpen jelent meg a mi válaszuk a *Target* 1975. dec. 8-i számában „Románia egyházai szabadok“ címmel, Papp László, Albert Klein püspökök és jelen sorok írójának — mint országunk protestáns egyházai képviselőinek aláírásával.

Válaszuk szövege a következő volt:

„Béky Zoltán püspök állításaira válaszolva, mi a Romániában levő együttélő nemzetiségek egyházainak az Egyházak Ökumenikus Tanácsa ötödik nagygyűlésén jelenlevő képviselői, teljes tárgyilagossággal és felelősséggel hiteles tájékoztatást óhajtunk nyújtani a *Target* olvasóinak a szóbanforgó kérdésekről.

A *Target* 1975. november 28-i számában közölt híradásból nyilvánvalóan kitűnik, hogy az ott említett memorandum szerzője — aki sok évvel ezelőtt emigrált Magyarországról — sohasem járt Romániában. Az ottani egyházi helyzet ismeretének teljes hiányában, országunk magyar nemzetiségének erőszakos »romanizálásáról« és erőszakos »deprotestantizálásáról« beszél, holott Romániában valamennyi protestáns egyház szabad, beleértve a *Target* cikkében említetteket is.

A romániai egyházak tevékenységüket a maguk specifikumainak megfelelően, az ország törvényei által garantált teljes vallásszabadság

légkörében folytatják. Tekintet nélkül hiveik számára, valamennyi egyház azonos szervezkedési és működési joggal rendelkezik.

Ezen egyházak közötti jóviszony és az egymás iránti kölcsönös megbecsülés megnyilvánul az egyházfők gyakori és baráti találkozásain, valamint az interteológiai konferenciákon, amelyeket évente háromszor tartanak a helyi ökumenizmus szellemében s amelyen ortodox, protestáns és római katolikus teológusok vesznek részt. — Ezen az alapon állva, mely kizár minden prozelitizmust, a romániai egyházak, a jelenkori ökumenizmus szellemétől indítva ápolják egymás iránti testvéri kapcsolataikat és kölcsönös megbecsülésüket, azzal a törekvéssel, hogy egyre közelebb kerüljenek egymáshoz és így értékes hozzájárulást biztosítsanak az ország szellemi és anyagi javainak gyarapításában.

A romániai egyházak önkumenikus kapcsolatai nem szorítkoznak csupán az egyházfők és a teológusok kapcsolataira, hanem megtalálhatók a legkisebb egyházközségek tagjai között is, úgy, hogy szó sem lehet valamilyen ortodox prozelitizmusról vagy romanizálásról.

Romániában a protestáns egyházaknak öt püspöksége, jól szervezett egyházközségei, jól képzett lelkipásztorai vannak, és Egyetemi Fokú Teológiai Intézettel rendelkeznek, melyben a jövőendő lelkipásztorait képezik ki. Az egyházak hívei anyanyelvükön, magyar vagy német nyelven tartják istentiszteleteiket és a teljes vallásszabadság szellemében részesülnek vallásos oktatásban.

Romániában levő valamennyi egyháznak a törvény előtt való egyenlősége, egymás iránt való kölcsönös tisztelete és a prozelitizmusnak együttes elítélése, a megfelelő számú protestáns püspök és lelkipásztor szolgálata — mely a hívek lelkigondozását biztosítja —, valamint az állami közéletben minden diszkrimináció nélkül való részvétele, — mindezek erőteljes bizonyítékok minden feltételezett deprotestantizálással, vagy a Románia magyar származású lakosságának szabadságkorlátozására vonatkozó váddal szemben.

Románia együttélő nemzetiségei kivétel nélkül rendelkeznek mindazokkal a jogokkal, melyek biztosítják számukra etnikai identitásuk teljes egészében való megőrzését. Romániában együttélő nemzetiségek anyanyelvén napilapok, kiadványok jelennek meg, és anyanyelvű iskolák, színházak és operák működnek és anyanyelvű rádió és TV programot sugároznak. Hasonlóképpen magyar és német nyelvű egyházi-teológiai folyóiratok jelennek meg az egyházak, a teológiai intézetek és a hívek számára.

Hozzá szeretnénk még tenni, hogy a protestáns egyházakkal szemben való állítólagos elnyomást cáfolja az a tény is, hogy a protestáns gyülekezetek számára új templomok épülnek. Pl. most épült fel az egyik nagyváradi református gyülekezet temploma, mely gyülekezetnek eddig a reformáció óta nem volt még saját temploma.

Hasonlóképpen szeretnénk hangsúlyozni, hogy a romániai protestáns teológiai hallgatók évenként külföldi tanulmányútra mehetnek s ugyanakkor más országokból a mi intézetünkben külföldi vendéghallgatók magyar és német nyelven hallgatják az előadásokat. — A Református Világszövetségtől és más testvér egyházaktól ezer meg ezer Biblia érkezett és került szétosztásra az országban az állam engedélyével. Ez

megvan ma is és meglesz a jövőben is. A hívek számára énekeskönyvek és valláskönyvek otthon, Romániában jelennek meg.

A többi egyházakhoz hasonlóan a protestáns egyházaknak is van teológiai intézetük, amelynek két szekciója van, az egyik Kolozsváron, a magyar anyanyelvű hallgatók számára és a másik Szebenben, a német anyanyelvű hallgatók számára, azzal a rendeltetéssel, hogy etnikai identitásukat ezzel is megőrizhessék. Érdemes megemlíteni, hogy ez a Teológiai Intézet a második világháború után létesült, s hogy a romániai lutheránusoknak ezelőtt nem volt teológiai főiskolájuk.

Romániában a magyar nemzetiség és a magyar nyelvű református és lutheránus egyház, a többi nemzetiséghez és egyházhoz hasonlóan, nemcsak hogy teljes vallásszabadságot élvez, hanem hathatós állami támogatásban is részesül, teljes életlehetőségének biztosítása érdekében.

Sajnálatos, hogy tévesen közölnek és magyaráznak bizonyos intézkedéseket, melyek éppen az egyházak és együttélő nemzetiségek érdekeit kívánják szolgálni. Ide tartoznak azok az újabb intézkedések, melyeket az állam a történelmi, kulturális és művészi értékű dokumentumok, műemlékek és értéktárgyak restaurálása, jobb megőrzése céljából hozott. Ezeket a számunkra előnyös intézkedéseket Béky püspök ellenünk irányulónak állította be.

A való tényeknek megvilágításában, melyek mindenki számára nyilvánvalóak, akik csak Romániát és az ottani egyházakat meglátogatják, Béky püspöknek a romániai egyházi helyzetre vonatkozó memoranduma kétséget kizáróan tendenciózus és előítéleteken alapuló. A keresztény tanítás értelmében ez bűn a nyilvánvaló valóság ellen.

Az Egyházak Ökumenikus Tanácsa számos képviselője többször is meglátogatta Romániát és ismeri az ottani valóságos helyzetet. Nagyon örvendenénk, ha a nemzeti kérdésekre vonatkozó politikát a világon mindenütt úgy alkalmaznák, mint ahogyan azt Romániában gyakorolják.

Hangsúlyozni szeretnénk, hogy ennek a negatív momentumnak és a ráadott válaszunknak a közlésével nem óhajtjuk felújítani a „Béky ügyet”. Szándékunk csupán az volt, hogy tájékozódást nyújtsunk a Nairobi-ban felmerült problémák periferiáján jelentkező egyik sajnálatos mozzanatról és delegációknak ezzel kapcsolatosan kifejezésre juttatott állásfoglalásáról. Meg kell említenünk, hogy Béky püspök testvéries és antiökumenikus magatartása már 1961 óta ismert, amikor is az Egyházak Világtanácsa New Delhi-ben tartott nagygyűlésén meg akarta akadályozni az ortodox egyházaknak az Egyházak Ökumenikus Tanácsához való csatlakozását. Újabb cáfolatra tehát nincs szükség. A maga idejében és a maga helyén helyes és szükséges válaszunkkal ezt az ügyet lezártuk tekintjük.

L. L.

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

ISTEN KÉPE RAJTUNK ÉS BENNÜNK

1Móz 1,27

Az ember méltóságát a szentírás szép és kifejező képekben és hasonlatokban érzékelteti. A Zsoltárok szerzője így ír: „Micsoda az ember... hogy megemlékezel róla?... kevésset tetted őt kisebbé az Isten-nél“ (8,5—6). Jeremiás az embert drága edénynek nevezi (25,34). Jób elragadtatva kiált fel: „Micsoda az ember, hogy őt ily nagyra becsüld?“ (7,17). Az ember méltóságát Jézus minden tanításában kifejezte. A szeretet nagy parancsolatában az emberszeretetet közvetlenül az istenszeretet mellé teszi, sőt ki is fejezi, hogy ez a kettő egymástól elválaszthatatlan. Pál apostol az emberről alkotott teológiai felfogása ellenére, leveleiben kiemeli az ember méltóságát is: a nappal fiának (1Thessz 5,5), a szentlélek templomának (1Kor 3,16), dicsóséggel megkoronázott úrnak nevezi az embert (Zsid 2,7).

Az ember méltóságát igen szemléletesen fejezte ki a Papiirat szerzője, midőn ezt írta: „Teremté tehát Isten az embert az ő képére.“ A maga képére... Nem testi képről van itt szó. Lelki képről. Nem a mi külső ábrázatunk hasonlít Istenhez, hanem a belső. Idebent van valami, ami olyan, mint az Isten. Nem a hús, nem a vér, nem a csont képe, hanem a belőle kipattant, s a belénk átplántált szikra képe — Isten képe bennünk. Isten lélek, s ami a teremtés, a tőle való származás útján belőle belénk átömlött, az csakis lélek lehet. Isten képe — a lelkünk képe.

Az Istenhez való hasonlóságunk azt igazolja, hogy ő a mi Atyánk, mi neki gyermekei vagyunk. A gyermek olyan, mint az atya. A költemény olyan, mint a költő. A könyv olyan, mint az író. A zenemű olyan, mint a művész. A kép olyan, mint a festő. Az alkotás olyan, mint az alkotó. A teremtmény olyan, mint a teremtő. A teremtő, az alkotó arra törekszik, hogy műve minél hívebben tükrözze egyénisége, tehetsége képét. Nagy művészek azért lettek nagyok, mert műveikben tökéletesen tükröződik egyéniségük. Az ember is alkotás, az ember is mű, s mint ilyen hasonlít alkotójához, Istenhez. Benne Isten, mint művész a műben, önmagát fejezte ki.

Teremté... Unitárius felfogásunk szerint Isten a maga képét és hasonlóságát nem egyszerre s nem készen rajzolta ránk, hanem fokozatosan, lépésről lépésre. És nem egyetlen teremtő pillanat alatt, hanem évmilliók szédítően hosszú útján. Az idő Isten teremtő munká-

jának feltétele. Ő időben teremti az istenarcú embert, azaz fokozatosan fejlesztve. Ez a fokozatosság Isten teremő munkájának a törvénye. Ezt a törvényt Jézus a földbe vetett gabonamagról szóló példázatában fogalmazta meg: „a mag pedig kihajt és felnő... terem a föld először füvet, azután kalászt, azután teljes búzát a kalászban“ (Mk 4,27—28).

A teremtés sejtelmes hajnalán Isten is a hozzá való hasonlóságunknak csak a magvát vetette el bennünk. Csak halovány vonásokban körvonalazta arcképét bennünk és rajtunk. Azóta is szüntelen rajtunk dolgozik, hogy a halovány körvonalakból értelmes istenkép, a homályos vázlatból remekmű jöjjön létre. Nem egyedül dolgozik rajtunk. Minket is igénybe vesz. A nevelő sem egyedül nevel, legfőbb munkatársa maga a növendék.

De nyelvi bizonyítékunk is van amellett, hogy Isten az emberteremtés kezdeti szakaszában az ő arcvonásait nem készen és hirtelen festette lelkünkre, hanem csak elindította azt a folyamatot, melynek célja kirajzolni, megformálni bennünk a tökéletes istenképet. Vegyünk egy mondatot. Például azt, hogy Isten az embert boldogságra teremtette. Ennek a mondatnak közelről sem az az értelme, hogy Isten készen boldognak teremtette az embert, hanem az, hogy boldogságra hívta el. Arra teremtette, hogy boldoggá váljék. Pontosabban így vagyunk a textussal is. Az a mondat, hogy Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, nem azt akarja kifejezni, hogy készen megalkotta bennünk a maga képét és hasonlóságát, mert ebben az esetben így kellett volna írnia az írónak: Isten megteremtette, megalkotta az emberben a maga képét és hasonlóságát. De nem így van, hanem így: teremő a maga képére és hasonlatosságára. Arra teremtette tehát, hogy Isten képét munkálja, építse önmagában, s ezen keresztül váljék hasonlóvá Teremőjéhez. *Az istenarcúság tehát nem tény, hanem feladat.* A textus nem tényítélet, hanem értékitélet. *Az istenarcúság tehát nem mögöttünk, hanem előttünk áll.* Istenhez hasonlók mi nem voltunk, hanem leszünk. *Az istenképűséget nem tényként, hanem feladatként kaptuk.*

E nemes feladatot nem mindig értettük meg, s ha meg is értettük, nem mindig teljesítettük. Jézusnak s Isten többi nagy munkatársának szerepe éppen abban állott, hogy segített felismerni és munkálni ezt a feladatot. Isten képének lelkünk vásznára vetett vázlatán minden istenmunkatárs dolgozott, de e kép tökéletesítése legjobban Jézusnak sikerült. Ő önmagán és önmagában kialakította, megformálta Isten dicsőséges arcképét. Rajta s benne maga a tökéletes istenarc ragyogott. Ezért volt joga ilyen kijelentéseket tenni: „Én és az Atya egy vagyunk“ (Jn 10,30). Nekünk pedig minden követőjének meghagyta: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes“ (Mt 5,48). *Emberségünk mértéke istenarcúságunk kialakításának mértéke.* Minél tisztább, minél valódibb rajtunk s bennünk Isten képe, annál inkább emberek vagyunk.

Milyen valláserkölcsei feladatok hárulnak ránk abból a tényből, hogy mi Isten képére teremtettünk?

Mindenekelőtt az, hogy tudnunk, éreznünk kell, hogy mi Isten arcanak vonásait hordjuk magunkban. Ez a tudat, ez az érzés lánc, mely

összeköt Teremtőnkkel; antenna, mely szívünk közepében vételre készen kifesztve áll, s várja az égi hullámokat.

Ez a tudat, ez az érzés jogos és egészséges büszkeséggel tölti el szívünket. Ha Isten képe van bennünk, akkor származásunk isteni, akkor mi Isten fiai vagyunk.

Isten képének vonásai bennünk nem mind egyformán tiszták és kifejezőek. Van, akiben Jézust megközelítő fenséges ragyogással tündököl. Fontos, hogy időnként önvizsgálatot tartsunk: hol állok én? Menynyire tiszta, megmunkált és valódi bennem Isten arca? Haladtam-e valamit istenarcuatom kialakításában?

Az a tudat, hogy mi Isten képére és hasonlatosságára teremtettünk, kötelez. A fiú, aki nagyon hasonlított édesapjához, sokszor mondta: Édesapám arcát hordom, s érzem, hogy ez engem kötelez. Kötelez olyanra lenni, mint ő volt; kötelez, hogy azt cselekedjem, ami édesapám akarata volt. Kötelez arra, hogy ne csak az arcom, de a lelkem is olyan legyen, mint az övé volt. Istenarcúságunk minket is arra kötelez, hogy annak akaratát cselekedjük, akinek arcát magunkon és bennünk hordozzuk. Hogy ne csak az arcunk, de a lelkünk is hasonló legyen hozzá.

Vannak közöttünk, akik beszennyezik magukban Isten képét. Látok részeg embert, alkohol-méregtől eltorzult arcot... Iszonyodva fordulok el: hogy képes valaki így bemocskolni magában Isten arcát? Látok gyűlölettől vonagló arcot... Nem, ez nem Isten arca. Látok gögtől duzzadt, gúnytól sápadt arcot... nincs, nincs rajta Isten áldott képe. Látok büntől parázsló arcot... itt sincs Isten, letépte magáról Isten áldott arcát. A bűn istenarcunk elhalványítása, eltorzítása, meggyalázása, megcsúfolása, összetörése. Isteni származásunk megtagadása. Lázadás emberiségünk ellen.

De látok józan, szelíd embert is. Látok szeretettől megszépült, hit-től kisimult, jótett örömetől lángoló emberi arcokat. Isten képét hordják magukon. Minden erény, minden jótett Isten arcát világosítja meg bennünk. Ilyenkor hasonlítunk rá. Bárcsak ne volnának olyan ritkák a világon az ilyen pillanatok!

Cuza fejedelemről szól a román irodalom egyik legszebb novellája. Egy szegény paraszt ment egy napon Cuzához. Remegő hangon panaszkolta el nagy sérelmét. Egy földesúr, akitől jogait követelte, arcon ütötte őt. A fejedelem nem lépett fel a földesúr ellen. Tudta, hogy hiába tenné. Ehelyett magához ölelte a parasztot, s megcsókolta arcán azt a helyet, melyet a kegyetlen bojár megütött. Aztán szemébe nézett, és így szólt: „Menj vissza uradhoz, és mondd meg, hogy a fejedelem lecsókolta a gyalázatot, melyet ő durva kezével rákent!”

Sok gyalázatot ken istenképünkre nekünk is a gyarlóság, de a szeretet csókja, mint isteni oldószert, feloldja, lemossa azt.

„Teremté tehát Isten az embert az ő képére...” Amint mondtuk, nem pusztán ténymegállapítás ez a kijelentés, hanem feladat, program, hivatás.

Legyünk tudatos, elszánt, boldog munkásai ennek a feladatnak. Hordjuk magunkon Isten arcát. Ismerjük fel, hogy nem elég hordozni, világítani is kell azt: legyen ez elkötelezés Isten akaratának teljesítésére. Övjük ezt a drága képet. Semmivel be ne szennyezzük, meg ne gyalázzuk, el ne homályosítsuk, le ne tépjük azt soha. Érezzük meg,

hogy kötelesek vagyunk másokban is azt megvilágosítani, kiépíteni, megvalósítani. Eljünk úgy, hogy tükör lehessünk Isten előtt, aki bennünk önmagát látja, s istenfiúságunkban gyönyörködik. Ámen.

GELLÉRD IMRE

A GYÖNYÖRŰSÉGES IGA

Mt 11, 29—30

Sokszor kérdezzük: tulajdonképpen mi is az emberi élet? Első tekintetre úgy látjuk, hogy valami drága kincs, igen nagy érték. Drága az ember élete kicsinek és nagynak; gyermeknek és felnőttnek; ifjúnak és öregnek. Az élet megtartásáért mindent elkövetünk. Orvosok elé állunk, ha betegek vagyunk. A műtökés vágását is tűrjük, csak hogy életünket mentjük.

Mi hát e drága kincs, e hatalmas érték? Isten ajándéka. Ő adta és adja számunkra. És ha vizsgáljuk e drága ajándékot, vajon mit találunk benne? Benne van a célok felé tartó örökös küzdelmünk. Ez a cél Jézus ajkán így hangzik: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti menygyei Atyátok tökéletes.“ De a tökéletesedéshez külön ösvény, külön út áll előttünk; mindenki a maga módján küzd, iparkodik saját maga által kitűzött céljainak eléréseért. Ezt a küzdelmet Jézus képletes formában igának nevezte. Tudta, hogy ez az igahordozás nagy általánosságban az emberek számára fáradságot jelent, mert a velejáró teher is sokszor igen nehéz. Viszont azt is tudta, hogy a jószándék és a nemes érzés az életküzdelmet gyönyörűséggé és terhet könnyűvé teheti. Minden attól függ, hogy milyen érzéssel tevékenykedik az ember.

Nem rég két olyan ember társaságában utaztam, akik alkuban voltak egymással. Az adás-vétel tárgyát egy személygépkocsi képezte. Az eladó dicsérte járművét, a vásárló pedig ellenkező álláspontra helyezkedett. Ne dicsérd oly nagyon — mondta —, hiszen úgy mászott a hegyen kifelé, mint egy beteg ember. Igen — válaszolt az eladó —, mert csak hetvenes benzinnel ment, de látnád meg a 98-sal, valósággal repül. Öröm nézni, milyen nagyszerűen halad.

Míg e társalgás folyt, én hasonlítani próbáltam magamban a szóban forgó gépkocsi teljesítő képességét meghatározó benzin szerepét lelki életünk célhoz jutásának hajtóerejével: az érzéssel. Aztán rájöttem a hasonlatosságra. Miképpen a gépjármű zökkenőmentes, gyors üzemképességét a legfinomabb benzin használata biztosítja, úgy életünk minden tevékenységében a legfontosabb tényező az érzés. Minél nemesebb, minél finomultabb jószándékú érzéssel végezzük mindennapi feladatunkat, annál örömeteljesebben közeledünk céljaink eléréséhez. Küzdelmünk ilyenkor gyönyörűséggé s a nehézség könnyűvé válhat. Jézus életében a jószándék, a nemeslelkűség már gyermekkorában jelentkezik és tudatossá válik. Gyermekfejjel tudós emberekkel, papokkal tárgyal, és tisztán látja, hogy neki mindenekelőtt az ő Atyjának dolgaival kell fog-

lalatoskodnia. Később legszentebb feladatának azt tekinti, hogy olyan mederbe terelje embertársainak hitét, ahol tisztultabb formában jut diadalra az Isten és ember iránti szeretet. A nemes érzés, mellyel életében az emberiség boldogságáért küzdött, nagy gyönyörűséggel tölthette el, még a legnehezebb körülmények között is. Erőt adott neki, hogy a vállán cipelt keresztfájának terhe könnyebbé váljon, hogy vesztőhelyén az elmúlás, a halál helyett az örök életre gondoljon. És íme eszményi formában él ma is közöttünk. Nézzünk Pál apostolra. Ifjúkorában a jó és a rossz szándék lelke mélységében kemény harcot vív egymással. Nyugtalanná válik. A sötét szándék súlyának terhe alatt összeroppan a damaszkuszi úton. A nemes és jószándékú, tiszta érzés „megállj”-t parancsol. Földre borul, és új utat keres. Zaklatott lelkében a megnyugvás öröme zete lobban fel, s boldogan mondhatja szent fogadalmát: felveszem magamra a te igádat, azt a gyönyörűséget, melynek terhe nem lesz többé nehéz számomra, legyen a sors hozzám bármily mostoha. Aztán így is lett. Életét a jézusi tanítás diadalra juttatására szentelte. Keresztény gyülekezeteket alakított, s ezekből megszervezi a keresztény egyházat. Milyen boldog öröme zete járhatta át egész valóját küzdelmének e nagyszerű eredménye felett! Pedig a megpróbáltatásból — mint tudjuk — neki is bőven jutott.

De jöjjünk egészen közel. Vessük tekintetünket századunk egyik legkiválóbb emberének életére, aki ezelőtt 100 évvel született és 10 éve, hogy meghalt. Teológus, orvos és zeneművész volt. Mint teológus a jézusi evangélium apostola. Mint orvos Afrikában kórházat létesít emberbaráti szeretetének sugallatára. Mint orgonaművész bejárja a világot s hangversenyeket ad, melyek jövedelmével szereli fel kórházát. Ő maga takarékos, fegyelmezett életet él. Minden jövedelme a kórházát szolgálja. Afrika földjén a lambarenei kórház előtt ma fehér kereszt hirdeti, hogy ott nyugszik dr. Schweitzer Albert, kinek igája gyönyörűséges és terhe könnyű volt.

Elmondhatjuk, hogy nem mindenki lehet Jézus, Pál apostol, Dávid Ferenc, Kriza János, Berde Mózes és többi nagyjaink. Ilyenkor jusson eszünkbe a breton halászok imája, amely így hangzik: „Úram, nagy a te országod s a mi bárkánk kicsi!” Isten nagy országában kicsiny bárka a mi életünk. De az evezők benne mi vagyunk. Bátran, megállás nélkül kell eveznünk, hogy célba jussunk. Hogy erőfeszítésed gyönyörűséget, örömet és boldogságot okozzon, fogd két kézre keményen az evezőlapátot, de áldott nemes érzéssel, hittel és reménységgel. Minden mozdulatod egy-egy külön célt szolgáljon; minden lapáthúzáskor hangosan, szépen és lelkesen imádkozva: érted, kis családom, érted, drága férjem, feleségem, gyermekem és testvérem. Érted, keskeny tornyú drága kis templomom. Érted, apám és anyám sírja, érted, drága szülőföldem. Érted, szép országom.

Ilyen lendülettel evezve, életed bárkája szépen siklik, halad majd előre a nagy cél felé. Én ha közben nagyon megfáradnál küzdelmed során, hallgass csak Jézusra. Téged hív és keres: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelgettetek és én megnyugosztalak titeket. Vegyétek föl magatokra az én igámat... Mert az én igám gyönyörűséges, és az én terhem könnyű.” Ámen.

KISS ZOLTÁN

AZ IGAZI ÖRÖM

Zsolt 32,11

Farsang az öröm ideje. Akiknél nincs betegség vagy gyász, őseiktől átvett farsangi szokásoknak hódolnak. Gyakran álarcot is öltenek, hogy minél hangsúlyozottabb formát nyerjen az öröm és vidámság.

Az élet mindig egy víg, örömteli dal kellene hogy legyen, nem pedig gyászének, mint a pesszimista lelki beállítottságú emberek vallják. Isten úgy akarja, hogy az élet legyen az öröm, jókedv, derús élet-szemlélet hordozója. Hogy mégis nem mindig ezt a lelkiállapotot fejezzük ki, annak oka az, hogy mindannyian elérhetetlen vágyak, örömök varázslatos világának elérésére törekszünk, mint az a gyermek, ki szép kis családi házban lakott szüleivel egy dombtetőn. Minden reggel kiült a ház lépcsőjére, ahonnan a völgybe láthatott. Gyakran sóhajtott fel: milyen kicsi is a mi házunk. Milyen boldog lennék, ha egy aranyozott ablakú palotában lakhatnék. Egy reggel lenn a völgyben megpillantotta álmai házát, amelynek csillogó ablakai messzire világítottak. Elhatározta, hogy lemegy a völgybe és behatol az általa gyönyörűnek képzelt házba. Másnap el is indult, s napnyugtára odaért. De mi lett ebből a fényes palotából, melyben a dombtetőről gyönyörködött? Amit most közelről láthatott, nem volt egyéb, mint egy düledező puszta ház. Ennek láttán földre dobta magát, és keserves zokogásba tört ki. Majd lassan felemelte fejét, és könnyektől káprázó szemmel végignézett a völgyön. A messziségben egy csillogó foltot pillantott meg, saját szülőházát a dombtetőn. És íme ablakai, mint a színarany, ragyogtak a lenyugvó nap fényében.

Mennyire hasonlítunk mi felnőttek ehhez az ábrándozó gyermekhez. Mindig az a ház csábít, amelyet képzeletünk szül, valahol a messzi távolban. Az élet örömeit mindig másutt keressük, s nem ott, ahol valóban található. Úgy reméljük, eljön a nap, amikor behatolhatunk abba a házba, hol öröm és boldogság vár reánk.

Az igaz boldogságot, a tiszta örömöket az erkölcsös élet szüli: a helyes emberi magatartás, az igaz gondolkodás, felebarátaink támogatása és a jócselekedetek. Az örömet jó gondolataink és tetteink váltják ki. Nem lehet könnyen birtokába jutni, keményen kell dolgozni érte. Úgy kell összegyűjteni, mint ahogy a méh gyűjti a nektárt. Örömeinket küzdelmes életünk virágjainak kelyheiből szívjuk ki, s az élet kertjein áthaladva teszünk erre szert. Azok nyerik el és élvezik a boldogság legnagyobb részét, akik a jócselekedetek véghezvitelében előljárnak. Minden egyes cselekedet, másoknak nyújtott támogatás, az emberiség javára tett jószolgálat, becsületesen végzett munka feltétlenül meghozza az igaz élet örömeit. Azok a dolgok, melyek az élet értékeit alkotják és örömet szereznek, mindannyiunk által elérhetők: „Örüljetek az Úrban, vigadozzatok, ti igazak! Örvendezetek mindnyájan, ti egyeneslelkűek.”

Isten olyannak alkotta életünket, hogy az nekünk egészséget, erőt, anyagi és szellemi gazdagságot és élvezetet nyújtson. A napfény a maga melegével millió csodát visz véghez a magban, a gyökérben, a virágban, fában. Életörömet fakaszt a természet életében és az emberi lelkekben. Sohasem nézem a napkeltét úgy, hogy éltető hatást ne váltana ki ben-

nem — mondta egy biológus. A napsütés az egész földnek és minden emberi léleknek örömet fakasztó drága ajándék. Az öröm saját lelki állapotunk és másokkal szemben elkövetett tetteink tükröződése. A tiszta gondolat és a jócselekedet örömet és boldogságot fakaszt.

Farsang van; Isten gyermekeinek arca a boldogságot és derűt kell hogy sugározza. Minden adottságunk megvan ahhoz, hogy lelki harmóniában éljünk Istennel és embertársainkkal. De nem egy túlvilági életben, hanem itt a földön. Jézus is a hangsúlyt a földi életben elérhető jóra, igazra, szépre, nemesre helyezte. A hit és derű evangéliumát hirdette: örvendezetek, ti tiszta szívűek, kik Isten országát keressetek. A hit lelki örömeink fakasztója. Isten igaz életre, alkotó munkára, örömköi terjesztésére alkotta az embert, akinek hivatása a tökéletesség felé való törekvés. Legyen Istenbe vetett hitünk a derű, a jókedv, az evangéliumi örömmel hűvös. Az élet komoly kötelességteljesítésében pedig legyen az életünket átmelegítő ragyogó napsugár. Alakítsa ki bennünk a farsangi hangulatban élő jézusi embert, aki igaznak, boldognak és megelégedettnak érzi magát. Az élet hétköznapi gondjai fölé emelkedve lelkünk teljen meg fénnel és örömmel, hogy lehessünk egy új, fejlődő, tiszta emberi élet építői. „Örüljétek az Úrban, vigadozzatok, ti igazak! Örvendezetek mindnyájan, ti egyeneslelkűek.“ Ámen.

BENEDEK ÁGOSTON

PÁLYAFUTÁSUNK TITKA

1Kor 9,24—26

Mintha közvetlenül hozzánk szólnának a felolvasott bibliai versek. Mintha nem is a korintusbelieknek, hanem egyenesen nekünk íródtak volna már évszázadokkal ezelőtt. Nekünk, ma élő híveknek. Nekünk, kik oly gyakran panaszkodunk az időre.

A panaszok hallatán ezt mondjuk: „Ilyen a modern élet. Könyörtelenül gyors, s aki nem siet, lemarad.“ — Eszünkbe sem jut, hogy az élet mindig ilyen lehetett. Sőt midőn ezt állítom, kétkedni van kedvünk.

Meglepő, de a közel kétezer évvel ezelőtt élő és író apostol, ugyanezen gondolatokat jól ismerte. Pál apostol korában ismertek voltak a görög olimpiai játékok, így a versenypályák is. Egy kijelölt versenypályán — akárcsak napjainkban — több versenyző, atléta indult, hogy gyors futással a lehető legrövidebb idő alatt győzze le az előtte feszülő távot s utasítsa maga mögé vetélytársait. Pályájának végén a győztes átvehette jutalmát, győzelmi jelvényét: egy babérkoszorút. Innen az apostoli hasonlat, mely a felolvasott bibliai versek bizonyossága szerint az életet a versenypályán való futáshoz, az embert pedig a versenypályán futóhoz hasonlítja.

Megállapítást nyert az is, hogy bár futásunkban mindannyian magatörtető, tusakodó futók vagyunk: nem mindenki veheti el az igazi jutal-

mat. Pályafutásunk céljainak kihangsúlyozott különbözősége által az apostol éles határvonalat von, megkülönböztetést tesz az eddig egymáshoz hasonlóknak vélt futók között. Vannak ugyan, akik látszólag jól, eredményesen futnak s futásuk végétével koszorút is nyernek, de csak romlandó, nem igazán értékes koszorút.

Ezekkel szemben — írja az apostol a keresztyényekre kötelező érvénnyel bíró útmutatást — mi a romolhatatlan koszorút vagyunk hivattak elnyerni. „Úgy fussatok, hogy elvegyétek.“

Mi ez a „romolhatatlan koszorú“? Mindannyiunk számára ismerős valamennyire ez a kifejezés. Elegendő talán annyit megemlíteni, hogy egy másik levelének gyakrabban magyarázott helyén így ír az apostol: Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetre eltételek nekem az élet koronája. A két szöveg kapcsolata, bár nem ugyanazon levélben szerepelnek, kétségtelen és félreérthetetlen. Keresztyény életünknek értékes, maradandó életcéljairól van szó.

Az apostol azonban nem áll meg a hasonlat egyszerű felfedésénél, s nem elégszik meg a célok különbözőségének megcsillantásával sem. Pál a cselekvés embere. A mindennapok keresztyény életének gyakorlati embere. Tudja, hogy nem elég a helyes életpálya ismerete s a cél látása; a „hogyan“ kérdésére is felelnie kell. Szinte hallja gyülekezete tagjainak, levele olvasóinak s a jövő nemzedékének útmutatást, „receptet“ kérő, sürgető kérdését: „Hogyan fussunk hát, hogy a romolhatatlan koszorút, az életnek koronáját elnyerjük?“ S úgy tesz, mint a versenyző futók sajátos, gazdag versenytapasztalatokkal bíró, bölcs edzője: saját pályafutásának kipróbált, győzelemre segítő, diadalmas módszereit ajánlja. „Én azért úgy futok, mint nem bizonytalanra; úgy viaskodom, mint aki nem levegőt vagdos.“

Pályafutásunk sikerének titka rejlik e szavakban. Érdemes megvizsgálni őket.

Aki nem bizonytalanra fut, az a cél ismeretében van. Futása nem céltalan. Nem is a célok között válogatni nem tudó, ide-oda kapkodó, erejét szétforgácsoló, felörlő, zilált vergődés — hanem egyenletes, szívesen célra törő, állandó előrehaladás.

Futása eredményességében hite van. Ezért viaskodása nem bizonytalan, kilátástalan levegőt vagdosó, meddő szélmalomharc, hanem mindig újabb és újabb erőket felszínre hozó, gyönyörűségecs tusakodás, melyre igaz a prófétai ígéret, hogy akik hittel futnak, azoknak erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el (Ézs 40,31).

Az apostol bölcs élettapasztalatának, keresztyényekhez intézett tanácsának ismeretében vizsgáljuk meg, hogyan viszonyul a ma vallásos emberek ezen követelményekhez.

Az általános élettapasztalat azt mutatja, hogy nagy súlyt fektetünk érvényesülésünkre, életpályánkon való előrehaladásunkra. Jó látni azt is, hogy vannak, akik nem a „romlandó koszorút“ hajhásszák, hanem igazi értékes életcélok felé törekednek, s ama „romolhatatlan koszorút“ szeretnék keresztyényi életük koronájaként elnyerni.

Testvéreim! Pál apostol a beszédem alapgondolataul felvett versekkel pályafutásunkat átfogóan értelmező, örök érvényű tanácsot, saját élettapasztalatából fakadó útmutatást adott a keresztyényeknek. Nekünk

is. Foglaljuk össze, ismételjük el még egyszer, hogy pályafutásunkban hasznát vehessük:

— Válasszatok és tűzzetek ki magatok elé értékes, Isten akaratával egyező, maradandó életcélokat;

— Pályafutásotok minden tusakodása e cél felé, ezen romolhatatlan koszorúra irányuljon;

— Hittel fussatok a kitűzött cél felé, tudván, hogy pályafutásotok, viaskodásotok nem szélmalomharc, nem levegőt vagdosó meddő tuskodás, hanem győzelemre vívó, gyönyörűséges küzdelem, melynek végén nektek ítéltetik a romolhatatlan koszorú, az életnek koronája.

Ügy fussatok hát, hogy elvegyétek! Ámen.

KOVÁCS ISTVÁN

ÚJ ÉVET KÖSZÖNTŐ KÉZFOGÁS

Zsolt 76,12a

Bölcső mellett állok. Szaporábban dobogó szívvel fürkészem az új élet rejtelmét. Titkokat próbálok feszegetni. A bölcső kincsének még fel sem nyíló szempillái mögött már a jövőt kutatom.

Isten gondviselő szeretetének áldásaként adatott nekem az újszülött. Rám bízott minden értékeivel, javaival, mint áldott, formálható lehetőség. Még nem tudhatom, hogy percei, napjai vagy hónapjai bíztak-e rám. Csak azt érzem, tudom, hogy valaki felelősséggel tartozik, hogyan sáfárkodik értékeivel, javaival. S ez a valaki én vagyok.

Mint minden kezdet ígézetében, kissé bizonytalan lélekkel nyúlok az 1976-os számmal jelzett új élet felé, hogy magamhoz öleljem. Hiszen nem tudhatom még, hogy mi lesz, mivé alakulhat az örökösen megújuló bölcső küldötte. Olyan lesz-e, mint testvérei — az előbbi évek? Életálmaimat, reményeimét valóra váltó, életemet megszépítő, boldoggá tevő alkalmakat rejteget-e, vagy csak komor bánatot, fájdalmas gondokat, keserű csalódásokat hoz-e magával? Még nem tudhatom. A ma született gyermek bölcsőjét titkok lengik körül. De magamhoz ölelem zsenge első napjától — napos korától — kezdve, szívemre szorítom szaporán dobbanó szívét, s érzem annak lüktetését, dobbanását, az idő homokórájának perceit aláhullani. Órákká, napokká öregedni. Jelenből múlttá lenni. Egyszóval: élni. S míg a jövő titokzatos üzenet-hangjainak neszezésére figyelek, tudatosul bennem, hogy a jó Isten gondviselése az én kezembe is letette az új élet formálható lehetőségeinek anyagát. Gyorsan tovatűnő perceinek hozománya, tartalma tőlem is függ. S amint ráébredek — bölcső melletti megállásom lélegzetet is visszafojtó ígézetében — az életet, s benne életemet is alakító, formáló megbízatásomra, hivatásomra, megértem tisztán, világosan azt is, hogy a hangsúly nem egészen a kezdet és a vég pillanatain van. Nem a születés vagy a halál pillanata a fontos, lényeges csupán, hanem ami közöttük van: a születés és a halál korlátai közé szorított, véges földi élet. A lehetőségekkel megáldott élet maga. Nemcsak az újév születésének pillanata, hanem sokkal inkább ennek az új évnek még az ismeretlenség homályába ve-

szó tartalma, mely — annyi tovatűnt év után — lehetőségeivel együtt rám bízott!

Ennek bölcsőjénél állok most. Nyögnék a felelősség satujában, ha úgy érezném, hogy egyedül vagyok. De magam mellett tudom a gondviselő Istent, aki megáldott az új élet új lehetőségeivel. Ő lelkedben van, mindennapos gondjaid, küzdelmeid, megpróbáltatásaid, kétségeid verítékéből felfakadó imádságaidban; vagy életed sikereit boldogan hirdető zsoltáraid örömujjongásaiban.

S engem végtelen hála tölt el. Már bizakodóbban ölelem magamhoz a ma született, még oly zsenge gyermeket, kinek bölcsőjére egy szám van felírva: 1976. Lelkemet még betölti a bátorítást adó atyai szózat hangjainak meleg zsongása.

Már indulnék is — a bölcsőben még szendergő, zsenge élet képzeletem világában már kitárulkozó, gazdag, új lehetőségeinek valóráváltását munkáló utamon —, amikor meglátlak téged is, embertestvérem. Téged, ki hozzám hasonlóan szebb jövőt álmodó gondolataiddal, érzelmeiddel ott állsz az új élet bölcsője mellett s mellettem is. És megfoghatjuk egymás kezét. Mert nemcsak az enyém, nemcsak a tied a bölcső kincse, ez az új élet, ez az 1976-os esztendő, hanem mindannyiunké. Felnevelése, magasrendű emberi létfeltételeinek megformálása mindannyiunk személyes, de ugyanakkor közös felelőssége is. Emberi életet formáló, alakító munkámban szükségem van terád s többi testvéreimre is. Éppen így és annyira, mint ahogyan neked is szükséged van rám s többi testvéreinkre is. Meleg kézfogásunktól, szeretetünktől, békességet munkáló építő szándékunktól is függ, hogy milyen lesz ez a kezeink munkája nyomán, szemeink láttára felnövő újszülött! Örömet, boldogságot, vagy bánatot, keserű szomorúságot nevelünk-e magunknak? Ez még a jövő titka. De már a kezdetnek megrendítően szép és felelősségteljes pillanatában fogjuk meg a jó Isten atyai kezét, s egymásnak — valamennyi testvérünknek felénk nyújtott — baráti jobbját.

Így tegyünk szent fogadalmat: újévet köszöntő kézfogásunkat, mely az Isten- és emberszeretet jegyében fogant — nem szakíthatja, nem tépheti el semmi gyarló földi erő, kicsinyes vagy önző indulat.

A fogadalom — éppen úgy, mint az ígélet és szép szó —, ha megadják, csak úgy jó. Adjuk meg hát fogadásainkat, melyeket az Úrnak, a mi Istenünknek tettünk, istengyermekei hivatásunkat maradéktalanul betöltő, magasrendű életet élve ebben az egész új esztendőben mindannyian. Ámen.

KOVÁCS ISTVÁN

PRÉDIKÁCIÓVÁZLATOK

Istenországa I. r.

Lk 17,20—21

1 Istenországa nem földrajzi fogalom, de mégis a földön létezik, a hívő emberben van. Mindnyájan Istenországnak egy-egy területe, valósága lehetünk.

2 Istenországa a lélek állapota. Amelyek lélekben valósággá lesznek, a pozitív értékek: jóság, igazság, megértés, megbocsátás, békesség, szeretet, ott Istenországa jelen van, valóság lett. Az ilyen lélek legyőzi és kizárja önmagából a bűnt, haragot, gyűlöletet, háborúságot, a rosszat.

3 Istenországát tehát bennünk kell keresni és megtalálni. A látáshoz világosságra, fényre van szükség. Hivőtársamban csak úgy láthatom meg Istenországát, ha megfelelő fényforrás áll rendelkezésemre.

4 Azt a fényforrást, mely Istenországát megvilágítja, minden hívő magában hordja. Ez a fényforrás a szeretet. Aki színes szemüveggel néz, színesnek látja a világot, aki sötét szemüveggel néz, sötétnek, aki a szeretet szemüvegével néz, az szeretetnek. Ha a látás fényt igényel, Istenországa látása a szeretetet igényli. Lásd meg mindenkiben a szeretetet, és máris látod Istenországát.

5 E tétel fordítottja is igaz: amennyi benned a szeretet, annyi benned Istenországa. Olyan fény, mely mást és önmagát egyszerre világítja meg. Jézus tanításában látjuk, hogy Istenországa nem távoli eszmény, nem álom, hanem létező, kézzelfogható valóság.

6 Ez a szeretet nem elfogult érzés, hanem a tökéletesség állapota. Ismeret, érzés, akarat harmonikus egysége. Egyenletrendszerbe foglalva: Isten=szeretet=Istenországa.

7 Istenországa tibennetek van. Keresd elsősorban önmagadban, aztán felebarátodban ezt az országot. Amennyit találsz belőle, annyi benned is Istenországa.

Istenországa II. r.

Mt 13,31—32

1 A felgyorsuló idő századában gyakran hallani: mindent gyorsan; éljünk kényelmesen.

2 E magatartás jellemző elve érvényes vallásos életünkre is. Gyorsan egy imát, egy ünnepi félórát (nincs idő, sietni kell, ezer tevékenységű terület, szórakozás vár). Legyen kényelmes a hit. Gondoktól, töprengéstől szabadon, jöjjön bűnbocsánat, ígéret. Minél kevesebb megkötöttség, korlát. Lehetőleg olcsón, kevés pénzért ígéretet kapni, hogy a szentek gyülekezetének tagja, az örök boldogság várományosa lehet a hívő.

3 Az unitárius hitvallás, melynek alapelve az Isten és világ egysége, szeretete, szabadelvűségében dogmát nem fogad el, látszólag tehát könnyű. Mivel a szeretet parancsát élni tanítja, korlátja, megkötöttsége nincs.

4 Felfogásunk, álláspontunk megdőbbsen és megváltozik a mustármagról szóló példázatot hallva. Amíg a magból terebélyes növény lesz, hosszú idő kell. A növekedés, a fejlődés nem könnyű, amíg a tudatlan gyermekből tudós lesz, amíg az önző gyermekből önzetlen felnőtt lesz, amíg a láthatár a végtelenbe tárul, évek telnek el.

Tökéletesedni kényelemben nem lehet. Munka, veríték, gond, gyötörődés a növekedés útja és az állandó szolgálat mindig ugyanaz. Nem lehet olcsón biztosítani a növekedést. Áldozathozatalra, a szeretet és

odaadás áldozatára van szükség, a gyermeket nevelő anya, a növényt öntöző kertész, a reményt valóra váltó munkás áldozatára és kitartására.

5 Jézus példázatának tükrében az unitárius vallás:

nehéz vallás. Teljes felelősséget ró a hívő emberre. A szívbe helyezett magnak, a talentumoknak, értelemnek, érzelemnek, akaratnak a munkása, kertésze, gondozója, fejlesztője te magad vagy, azzá kell lenned;

kényelmetlen vallás. Nem segít az érdem, itt szó, tett, cselekedet kell igazolja, hogy a mag fává nőtt;

és drága vallás. Nem kér kincset, amit rozsdá vagy moly megemész, vagy tolvajok ellopnak, de kér egy egész életet, mindennapi igaz cselekedetet és erkölcsös jellemet.

6 Az unitárius hitvallásban Istenországa jelenthet: nehézséget, kényelmetlenséget, drágaságot, kívánhat minden áldozatot, egyetlen bizonyosságot: Isten atyai szeretetéért. Ő veled van szüntelen, mindenkor, mindenben. Ő szüntelen szeret és kívánja tőled is: szeresd őt, szeresd felebarátodat, szeresd értékeid mustármagját, ami lelkedben van, hogy terebélyes fává növekedhessék.

7 Nap mint nap teremj gyümölcsöt, amit a mustármag helyébe Istennek visszaadsz. Nap mint nap tökéletesedj. Ebben segít Jézus tanítása, unitárius hit- és életfelfogásod, a templom. Légy megvalósítója Istenországának.

Öröm a világosságban

1Jn 1,4—5

1 A felnőtt ember megújuló beszéd tárgya a boldog gyermekkor. Mennyi emlék, szín, illat, szépség, boldogság! Összegezve a gyermekkor emlékeit, két valóságot találunk: a játékot és az örömet. Minden játék, minden öröm, gondtalanság, mesevilág, kacagás, ének.

2 A gyermek megmarad a felnőttben is; ha másképp nem, vágy formájában. Játszik a felnőtt, nemcsak gyermekjátékokkal, de sportol, kártyázik, rejtvényt fejt, táncol. Játéknál is nagyobb azonban az öröm vágya. Ezt igényeljük, keressük, mind a felnőtt értelmével az érzelem parancsára, az akarat erejével; igényeljük az örömet. Sajnos ez az öröm soha nem teljes. Pedig: a test kívánságát étellel, itallal kiszolgáljuk, hogy öröme legyen; s az lesz az egészség tönkretéve, betegségek, fájdalmak eredője. Zene, divat, mámor, az örömök útja pillanatig tart csupán; marad a fáradtság, kiábrándulás, a keserű megdöbbenés.

3 Tapasztalatok után felismerjük: az öröm a léleké, a lelkületé. Erőfeszítést, fáradtságot, törődést a lélek örömeire kell hogy fordítsunk. Mi a lélek öröme?

A szeretet. Ha tudunk szeretni és szeretnek minket. Örök feladat, melyre minden áldozatunkat rá kell fordítanunk. Ez soha el nem múlik.

A hűség. Ragaszkodás: szülőhöz, testvérhez, gyermekhez, tájhoz, földhöz, hazához, tisztasághoz, igazsághoz, jósághoz, mindenhez, ami sajátunk.

A barátság. Egyetértés, békesség a családban, a munkahelyen, az országban, a világban, az emberekkel.

4 Örömről mégsem teljes. Hiányzik belőle valami, ami gyermekkorunkat boldoggá tette, s ami kihullott életünkből, ez a gyermekkor hite. Az a bizalom, mellyel a gyermek fogja a szülő kezét, az a tudat, mely a mesevilág szépségein át remegve várja, mert hiszi és tudja az igaznak, jónak, szépnek győzelmét.

Felnőtt hitünk meggyengült, mert türelmetlenek, kételkedők vagyunk. Azonnal választ kérünk és várunk kis időben a nagy idő által adható kérdésekre, mert babonák, előítéletek elfedik, eltakarják a gondolkodás tisztaságát.

5 Jézus, az apostolok, az egyház az emberi örömet kívánja teljessé tenni, a hitet megerősíteni. Ez a hit a vallás örök lényege: az Isten világosság. Az Istent eltakarhatja a babona, a primitív áldozatok füstje, szertartások, de ezek mögött és fölött Isten marad az örök világosság, úgy, mint: „kit a bölcs lángeszme fel nem ér, csak titkon érző lelke óhajtván sejt“, úgy, mint aki a teljes öröm adója marad.

6 Amíg lelki életünk ablakát füst, por ködként takarja a harag, gyűlölet, bosszú, irigység, önzés, a mindenféle rossz; amíg a léleknek ezt az ablakát nem emeljük a tiszta magasságok fölé, addig nem láthatjuk azt, amit pedig már tudunk, hogy: „Isten világosság és nincsen öbenne semmi sötétség.“

7 A világosság Istene erősítsen a te hitedben, hogy teljes legyen a te örömed, és boldog legyen egész életed. Az öröm és boldogság nemcsak a gyermekkoré, hanem az egész emberi életé. Így válik és válhatik széppé, drágává, áldott emlékké a teljes élet. Tiszta hiteddel lásd a tiszta világosságot, és legyen teljes a te örömed.

Szivárvány

1Móz 9,13; Jn 16—21

1 Múzeumok, kiállítási termek, művészi alkotások különböző formában mutatják be a gyermekét keblére ölelő nőt, az anyaságot. Költők, írók művei vallanak a legnagyobb élmény, emlék, jószág, a legmelegebb szeretet valóságáról, az édesanyáról. A háborúk borzalma, a halálba hanyatlott hősök, ismeretlen katonák kínja, embermilliók elvesztése rázza meg a világ lelkiismeretét, hogy a legnagyobb fájdalmat elhordozó hősnek, az Édesanyának ünnepet szenteljen. Ehhez az ünnephez, az Édesanyához, csak a tavasz szépségében, virágok illatában, a szív melegével és imájával lehet és szabad méltóképpen közeledni.

2 Ma rá gondolunk. Róla vallunk. Érte imádkozunk, vagy sírunk. Ma őt szólítjuk: anya, édesanyám!

Ma múzeum és kiállítási terem minden ember szíve, melyben saját egyéni alkotásunk áll a fő helyen: egy simogatás, egy csók, egy mosoly, egy arc, egy kép, egy szó, egy asszony: az Édesanyám. Ez a szívünkben hordozott anyakép művészibb, tökéletesebb, fennségebb és halhatatlanabb minden más alkotásnál. Ez nem egy asszony, ez az anya képe, ez az életünk, a létezésünk képe.

3 Ünneplésünkben, áhítatunkban, istentiszteletünkben a sok millió édesanya képéből megalkotjuk az egyetlen és örök édesanyát. Ehhez a képhez az evangélium, Jézus adja az első határozott vonalakat.

Az asszony szomorúságot, fájdalmat, szenvedést, mindent elfelejt, és csak az öröm marad, a legszentebb öröm, hogy ember született a világra.

4 Minden emberi szív egy édesanyai kép, és minden kép azonos: az eszmény, a örök édesanya képe, mert túl azon, hogy az én anyám a legjobb, legszebb, legédesebb, minden anya jellemzője:

Az áldozat, lemondás az örömeiről, szórakozásról, pihenésről és a szomorúság és szenvedés vállalása a gyermekért, az új életért. Minden anya örök aggodalom, gond, törődés a szülésig és szülés után a gyermek haláláig. Mi lesz? Hogy lesz? Örök erő, bátorság, kitartás, éjt nap-pallá tevés; ő soha nem fél, csak gyermekét félti. Örök védelem két ölelő karja, gyermek, ifjú, öreg korban egyaránt. Örök szeretet és jó-ság. Áldozata nem kér viszonzást, csak adni, lassan fogyó életének utolsó erejével is adni kíván gyermekének és mindent megbocsátani neki fel-tétel nélkül. Örök hit, ima, vigasztalás. Az anyaságban válik Isten mun-katársává. Hozzá megy, vele van, tőle jön, hogy bizalmával vigasztaló szavát gyermekének adja.

5 Isten az Ószövetség tanítása szerint a vízőzön után az égre raj-zolta a szivárványt, mint örök biztatást, mint a szövetség jelét, hogy nem hagyja el soha az embert. Az édesanya is az örök szivárvány, vi-gasztalás, megbocsátás, ígéret és bizonyosság.

6 E soha el nem múló szivárványnak ragyogó fénye: az öröm. Öröm gyermeke első sírása, első szava, első foga, első lépése, első sikere. Ezek az apró örömei, felvillanó boldogságpercek feledtetnek mindent, marad csak egy, az öröm, — míg gyermeke él. A remény. Színes álom, örök szépség, midőn szíve alatt új szív dobban, reméli, álmodja szépnek, di-csóneked az új életet addig, amíg az ő édesanyai szíve utolsót dobban. Derűlátás, bizalom. Ő, aki átélte a fájdalmat, a szenvedést, a szomorú-ságot, de mindent elfelejtett, hogy gyermeket szült e világra, aki leté-teményese, alapja, biztosítéka a szép jövőnek, a tökéletesedő életnek, a haladásnak.

7 Milyen boldog az az ember, kinek életét az édesanya színes szivárványszíve öleli át. Boldogabb csak maga az édesanya. Ő mindent adott és ad értünk. Mit tehetünk, mit adhatunk, mi a kötelességünk irán-ta? Próbáljunk meg egyszer mi is fény, szivárvány lenni egy csókban, egy köszönő szóban, egy csokor virágban, egy csendes imában, hogy egy nap legyen öröme a fájdalmat, szomorúságot, szenvedést elfelejtő asz-szonynak, az Edesanyámnak.

Többet

Lk 17,10

1 A jelen gondja mindig biztosítani a holnapot, a jövőt. A holnapi új élet alapja a ma termése, a gyümölcs. Állandó újrakezdés, örökös be-fejezés, betakarítás, mindennapos számvetés. Jézus erkölcstana e tekin-tetben kategorikus: a jó fa jó gyümölcsöt, a rossz fa rossz gyümölcsöt terem, mert gyümölcsseiről ismerni meg őket.

2 Minden álom, terv, minden virág, munka a termésért, a jó gyümölcsért van. Ezért van az élet, minden emberi élet. Ezért érthető és természetes, ha Jézus mellénk áll és számba veszi, milyen a mindennapi életünk termése, gyümölcse?

3 Unitárius vallásunk, hit- és életfelfogásunk terméseredménye erkölcsi megnyilvánulásunk, magatartásunk, jellemünk, cselekedetünk. Ezt a tiszta jézusi kereszténységet kell látni, ismerni, alkalmazni, élni.

Jézus hozza az újat: az egy Isten gondviselését, az ember testvériségét, a szeretet egyetemességét. Hivatkozik a régi törvényre, de annál többet kíván. Ezt nem értette meg a tékozló fiú bátyja, a reggeltől dolgozó szőlőmunkások, de megértette a gazdag ifjú és a bűnös nőt megkövezni akaró sokaság. A *többet*, az a termés, az a gyümölcs, amit én Isten gyermekeként adhatok és adnom kell. Amit Jézus kér.

4 Nyugodtak vagyunk, mert ami kötelességet a család kötelékei előírtak mint férjnek, feleségnek, apának, anyának, gyermeknek, testvérnek, rokonnak, barátnak, azt teljesítettük. Ami kötelességet a munkahelyen, műhelyben, irodában, katedrán megkívántak, teljesítettük. Amit a társadalom, a közösség, az állam elvárt, teljesítettük. Amit a vallás-erkölcsi élet parancsai állítanak, mind, mind törekedtünk teljesíteni, betartani. Jézus mellettünk áll és fülünkbe súgja, hogy mi hangosan mond hassuk: „Haszontalan szolgák vagyunk; mert amit kötelesek voltunk cselekedni, azt cselekedtük.“ Termés nélküli fák, mert amit cselekedni kellett, azt cselekedtük és nem többet.

5 A parancsolatokon, előírásokon, kívánságokon, feltételeken túli többlet sokszor elmaradt. A kényelem visszatartott, hogy a fáradságot, erőfeszítést, kellemetlenséget elkerüljük. Az önelégülés, mely felnagyította eredményeinket, vakká tett. Az irigység, hogy más kevesebbet tesz, mint én, lefékezett. A gyarlóság, mely önáltatóan nyugtatta magát, hogy a kötelesség teljesítve van.

6 Álljunk Jézus mellé, és kövessük őt. Menjünk el két mérföldre azzal, ki egyre kényszerít. Ne csak azt szeressük, ki minket szeret, mert mi hasznunk abból. Mutassuk meg a termést, a többet, mint amit a kötelesség és parancs előírt. Haszontalan szolgák, vagy jó és igaz szolgák voltunk és vagyunk?

7 A több, amit Jézus és az unitárius erkölcs megkíván, az áldozat. Az áldozat szeretetből fakad, virágzik, hoz termést. Ha szeretetünk nyomán készek voltunk áldozatot hozni a családért, a rokonért, munkatársért, hivatásunkért, közösségünkért, a társadalomért, az emberért — az már termés, az már gyümölcs, az már jó szolga, kire az élet koronája vár. A kötelesség nem elég, többet kell tenni. Többet jó szóban, tettben, jó munkában, ezt várja Isten és unitárius vallásod.

Boldog élet

1Kor 13,11

1 A boldog élet mindenki vágya. Betegségben, boldogtalanságban egyetlen utat keresünk, a gyógyulás útját. Testileg ma csak a szemre gondolunk. A látásnak két alapbetegsége van: közel- és távollátás. Szemüveg segítségével gyógyítható. A léleknek is megvan e két látásmódja,

valläserkölcseleg ezt önzésnek és önzetlenségnek hívjuk. A lélek szemüvegét nem lehet készen kapni, annak lencsáját minden ember maga kell hogy kicsiszolja, elkészítse. Sikerül-e vagy sem, ezen fordul meg életünk boldogsága vagy boldogtalansága.

2 A lelki látásbetegség tünete: ha a jót vizsgáljuk, sajátunkat tíz-százszor felnagyítva, másokét tíz-százszor lekicsinyítve mutatja. Ha a rosszat vizsgáljuk, sajátunkat tíz-százszor lekicsinyítve, másokét tíz-százszor felnagyítva mutatja. A gyógyulás első feltétele a betegség felismerése. Ezt követi a gyógyulás vágya. Ha ez nincs meg, örökké elégedetlen, panaszkodó, békétlenkedő, boldogtalan az emberi élet.

3 Az önzés és önzetlenség a fejlődő, tökéletesedő életnek két végpontja. Mikor gyermek voltam, úgy szóltam, gondolkodtam, értettem, mint gyermek, ez az önzés. Mikor felnőtt lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat, ez a fejlődés-tökéletesedés, az önzetlenség.

A gyermek önző: ételt, játékot, ruhát, szülői szeretetet mind csak magának követel. A szülő önzetlen: lemond, terhet visel, szenvedést vállal, áldozatot hoz. A lélek szemüvegének csiszolója, gyógyszere, az önzést-önzetlenséggé átformáló erő: a szeretet. Ezért mondjuk gyermekeinknek: szeresd testvéred, szüleid, társad, oszd meg ételed, játékod.

4 Testileg időben minden gyermek felnőtt lesz. Valläserkölcsei értelemben ez a folyamat nem ilyen határozott. Sokan erkölcsileg gyermekek maradnak egészen a koporsóig. Hány felnőtt úgy gondolkodik, úgy szól, úgy ért, mint gyermek, és soha nem hagyja el a gyermekhez illő dolgokat. Aki mindig jó és a másban keresi a rosszat, akinek mindig igaza van és más az, aki téved, akinek mindig nehéz az élet és másnak könnyű, aki mindig boldogtalan és csak másnál látja a boldogságot: annak gondolatában, érzésében, cselekedetében még mindig a gyermek, az önzés nyilatkozik meg.

5 Felnőtté, istenfiává kell lenni. Ez a fejlődés útja; ennek az útnak gyógyszere a szeretet. E csodaszerrel naponta kell a gyógykezelést végezni. Ne mást igyekezzünk jobbakká, igazabbakká, boldogabbakká tenni, magunk igyekezzünk jobbak, igazabbak, boldogabbak lenni. A minden iránti szeretet megelégedetté, boldoggá teszi az életet.

6 Mennyi vidámság, öröm, béke teszi széppé az életet, ha önmagunkat és mást, ha közel és távol egyformán látunk és ítélünk meg. Az egészséges vallásos lélek nem keresi a szálkát a más szemében, nem dicsekszik igazával, mint a farizeus, hanem szereti felebarátját, mint önmagát, úgy, ahogyan azt Jézus tanította, aki kész az életet is feláldozni az embertársért.

7 Ez a titkok titka, a boldog élet titka. Légy hívem, megtalálója és megvalósítója e boldogságnak. Légy felnőtt, Istenfia, boldog ember, aki tiszta szívvel mondhatja el, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat.

Az ítélet alapja

Fil 1,9—10a

1 Egyik legősibb használati eszközünk a mérleg. Az egyiptomi és a görög-római mitológiában éppúgy megtaláljuk, mint a Bibliában. Az igazság istennőjének szimbóluma éppúgy a kétkarú mérleg, mint

az ítéletet hirdető istenségnek. Az emberi élet mérlegének két serpenyőjébe születéstől a halálig, a gondolat, érzés és akarat gyümölcsét: a jót és a rosszat helyezzük. Ez az alap az ítélethez.

2 Az ítélet joga a vallásban az Istené. A mindennapokban az egyéné, az emberé, a lelkiismereté.

3 Jézus tanításában és példázataiban minduntalan kitér a jó és rossz fogalmára. (Jó fa — jó gyümölcs, rossz fa — rossz gyümölcs; tiszta búza és konkoly, igaz és hamis bíró.) Tökéletesedés, fejlődés csak a jó és rossz ismerete alapján felépülő helyes ítélet alapján lehetséges.

4 Mi a jó? Az, ami egyénileg jó nekem? Nem! Jó az, ami elméletileg érdek nélkül jó. Jó az, ami vallásilag Istenországáért van. Jó az, ami az egész emberiség javát szolgálja. Jó az, amiből békesség származik, szeretet erősödik, aminek nyomán Isten egyetlen törvénye, parancsolata sem szenved kárt.

5 Mi a rossz? Káténk szerint minden olyan cselekedet, ami az erkölcsöt megsérti és Isten parancsolatával szembehelyezkedik. Rossz minden — még ha egyénileg talán jónak tűnik is, ha más embernek kárt okoz. Rossz minden, amiből békétlenség, háborúság, nyugtalanság, gond, aggodalom származik. Rossz minden, ami gyengíti a szeretetet.

6 Pál apostol a szeretetnek ismeretben és értelemben való bőségét kívánja, hogy igaz legyen a döntés a jó és a rossz kérdésében.

Mi továbblépünk, és nemcsak ítélünk, de meg is kell mutatnunk a döntést, az ítélet helyességét. Úgy, ahogy Jézus tanította: amilyen mértékkel mérték, olyannal mérnek néktek. Az élet minden cselekedetét azzal a kérdéssel helyezzük mérlegre: ha veled tennék, ha neked tennék azt, amit te teszel, jó vagy rossz lenne-e az?

7 Az élet mérlegének serpenyőjében gyűl, gyűjti minden perc, minden óra a jót és a rosszat, az erényt és a bűnt. Úgy mutasd meg vallásos hited, hogy minden perc, minden óra gyarapítsa a mérlegben a jót, az erényt.

Pál apostol azért imádkozott, hogy a jó és rossz megítélheteséért a szeretet ismeretben és értelemben bővülkedjék. Ezért imádkozzunk mi is mindörökké.

A munka dicsérete

Jn 5,17

1 Jézus a munka egyetemes értékét és megbecsülését tanította mind a vallásban, mind a mindennapi életben. Az ember ma tanul és dolgozik a földkerekség minden pontján. A végzett munka és annak eredménye az értékmérője a tökéletesedő, fejlődő embernek.

2 Mit munkálkodjunk? — Azt, amit az idő, a hely, az élet előnkbe tár, megszab. Mindent, amiből pozitív eredmény lesz. Mindent, amiből szeretet, jóság, öröm és boldogság fakad. Mindent, ami a megértést, a békességet szolgálja. A gyermek az iskola padjában, az ifjú az egyetemen, a munkás a gyárban, a földműves a szántóföldön a munkavégzés ezernyi arcának egy-egy képét jelenti.

3 Meddig munkálkodjunk? — Ameddig adatott! Kedves hívem, tedd kezed szívedre, születésed óta szüntelen dobog, munkálkodik. Minden

dobbanásában benne van Isten, ki azt adta, s ki elvárja, hogy munkáldokj te is, míg szíved utolsót dobban. Megállás nélkül, szüntelen, mindig.

4 Miért munkáldokjunk? Mert emberek vagyunk, mert Isten gyermeke vagy és Isten munkatársa kell légy! Az Atya pedig mind ez ideig munkáldokik, szíved munkáldokik, hát nem kell elpirulni, megdöbenni az elfecsérelt idők, eltékozolt értékek, elszalasztott alkalmak láttán? Az életnek célja van. A keresztény ember ezt a célt Istenországa földi megvalósításában látja. Ez tökéletességet jelent. A mindennapi életben pedig jószgot, szeretetet, áldozatot és szüntelen munkát.

5 Jézus nem kőáblára, de szívedre kívánja beírni parancsolatát. Törvény ez, nem holt betű, nem látszat, nem külszín, nem formaság. Lélek és élet kell legyen. Munkáldokni tökéletesen, szüntelen, „szépen, ahogy a csillag megy az égen“; munkáldokni, ahogy az édesanya végzi, mikor gyermeke mellett virraszt, ahogy minden munkás teszi; munkáldokni áldozathozatallal szüntelen. Ezt várja Isten, ezt add önként, szabad akarattal, hogy igaz és boldog életed legyen.

Vizsga

Mk 14,50

1 A vizsga egyik legközismertebb jelensége életünknek. Múszér, mely mérést végez. Iskolákban, egyetemeken, az előírt ismeretanyag értelmi rögzítését, a tudást állapítja meg. Minden foglalkozási ágban időről időre szűkségszerűen vizsgát követelnek. Nemcsak a szerzett ismeretet, tudást mérik meg, de az emberi szervezetet magát is. Nem lehet tanító, előadó, aki beszédhibás; nem lehet sofőr, aki színvak; pilóta, aki ideges stb.

2 A vallásos ember is vizsgázik, nem egyszer egy évben, hanem minden nap. Miből? A hit és erkölcs tantárgyából. Elsősorban szeretetből, reménységből, hűségéből, hitből. Minden alkalom, mely próbára teszi az életet, legyen az betegség, halál, szenvedés, elbukás vagy siker, szerencse, öröm, boldogság, mind egy-egy vizsga, melynek érdemjegyét Isten adja és írja be életünkbe. Minden cselekedetünk Isten vizsgáztató tekintete előtt megy végbe.

3 A hit vizsgálja nagyon nehéz. Itt nem lehet segédeszközöket igénybe venni, mindenki önmagára van utalva, egyénileg tesz bizonyyságot.

Könnyű szeretni, ha minket is szeretnek, de szeretni akkor, ha közőmbösséggel találja szembe magát. Jézus szerint ez a nagy próbatétel. Könnyű boldognak lenni egészségben, sikerek közt, de nehéz betegségben és elbukásban. Könnyű reménykedni a szerencséében, nehéz újrakezdeni a remény színezését a veszteségben. Könnyű hűségesnek lenni örömben és boldogságban, nehéz gyászban, megpróbáltatásban.

4 Jézus tanítványai az első vizsgán mind elbuktak. Nemcsak Júdas, ki ellene fordult, a többi is. A kőszikla Péter háromszor megtagadja, s amiként textusunkban olvastuk: mind a tizenegy, „mindnyájan elfutának“. Ragaszkodás, hűség, szeretet nem állta ki a próbát. Igaz azonban, hogy a pótvizsgát sikeresen tették le. Nemcsak az apostolok, de a Jézus-

követő tanítványi sereg, mely a kereszténység első századaiban vállalta a mártíromságot.

5 A bukás jelei:

Félelem, menekülés. Zebedeus fiai még versengnek, hogy Izrael országában fő helyen ülhessenek, dicsőségben, — az álom szétfoszlik, amikor Jézust megkötözve az ítélőszék elé viszik. A hasonló sorstól való félelem úrrá lesz rajtuk.

Csüggedés, hiábavalónak tartják a megtett utat, az együtt töltött napokat. Értelmetlennek az áldozatot.

Azt érezni, amit Jób óta minden hívő ember érzett; imádkozni az életért, s feleletképpen jön a betegség. Imádkozni boldogságért, és jön a halál. Imádkozni sikerért, és jön a kudarc.

Pótvizsga hitből. Felismerni, hogy nem az egyéni vágyak, célok kormányozzák Isten akaratát. Felismerni az egyetemes törvényekben Isten atyai szeretetét. És megbánni a kételkedést, a csüggedést. Újratanulni a szeretetet, újraszínezni a reményt, újra megtalálni a hitet önmagunkban.

7 A vallásos ember nem szégyenkezhetik soká, ha elbukik az élet vizsgáján. Bűnbánattal keresnie kell a megjobbulás útját. Amiképp a tékozló fiú felismeri atyja jóságát, úgy kell felismerni minden körülményben az Atya szeretetét. Imádkozz, hogy lehess Jézusnak hű tanítványa, Isten igazi gyermeke. Legyen jeles a vizsgád jegye. Ámen.

SZABÓ DEZSŐ

EGYHÁZI ÉLET

Egyházi Képviselő Tanács f. évi első ülését március 18-án tartotta. Tárgysorozatán az elnökség jelentései, a bizottságok jegyzőkönyvei, a múlt évi Főtanács jegyzőkönyvének és határozatainak végrehajtása, a lelkészképzés, az egyház valláserkölcsei és anyagi helyzetére vonatkozó ügyek, valamint a Nyugdíj- és Segélypénztár kérdései szerepeltek. A Főtanács határozatainak végrehajtása rendjén E. K. Tanács komoly figyelmet szentelt az új javadalmazási rendszer egyházunkban történő alkalmazására s ennek kapcsán egyházunk anyagi alapjainak megerősítésére. Ennek érdekében az 57/1975 sz. törvény szellemében bizottságot küldött ki, hogy készítsen egy mindenre kiterjedő javaslatot, amelyet majd megküld az egyházköröknek is megtárgyalásra.

Az ülés egy másik jelentős kérdése a csíkszeredai egyházközség új imaházának és lelkészi lakásának az elrendezése. E. K. Tanács jóváhagyta az egyházközség javaslatát, és további intézkedések megtételére bízta meg az elnökséget. Örömet és megelégedését fejezte ki, hogy egyházunk minden lelkésze, ill. alkalmazottja és egyházközsége megértve a kérdés fontosságát, anyagi áldozatának vállalásával segíti a csíkszeredai gyülekezetet tervei megvalósításában.

Az E. K. Tanács állandó bizottságai közül most a Misszió Bizottság ülésének egyik igen fontos tárgyára szeretnénk felhívni a figyelmet. Dr. Erdő János főjegyző előterjesztésében Misszió Bizottság elfogadta és a konkrét intézkedések megtételére E. K. Tanács elé terjesztette az egyház munkatervét, amely a következő évek legsürgősebb tennivalóit foglalja magába. Íme a legfontosabbak: a lelkész-továbbképzés, igényesebb lelkészi szolgálat, intenzívebb lelkipásztori gondozás, istentiszteletünk egységes rendjének véglegesítése, a közigazgatás korszerűsítése, egyházi énekkultúránk fejlesztése stb.

Lelkészi értekezletek. A lelkészkörök március 4—12. között tartották meg első negyedévi értekezleteiket, amelyek a lelkész-továbbképzés egyik igen hathatós tényezőjének bizonyulnak. A közérdekű előadás témája *A román nép nagyszerű megvalósításai az 1971—1975 öt éves tervben* volt. Míg a teológiai értekezletek *Az alkalmi istentiszteletek rendjének egységesítésével* foglalkoztak. Az értekezleteken az egyházi központ részéről dr. Kovács Lajos püspök, dr. Erdő János főjegyző és dr. Szabó Árpád teol. tanár vettek részt.

Lelkésznevelés. A Teológiai Intézetben az I. félévi vizsgák januárban voltak. Hallgatóink arra törekedtek, hogy komolyan készüljenek fel vizsgáikra. Általában véve a számot adás sikeresnek mondható. Minden hallgatónk eleget tett vizsgai kötelezettségének. Eredményeik alapján a tanári testület javaslatára E. K. Tanács megállapította a II. félévi ösztöndíjakat.

A vizsgák befejezése után február 4—5-én voltak Intézetünkben a csendesnapok, amelyek mint minden évben, most is a hallgatók lelki elmélyülését szolgálták. A mindennapi áhítat és bibliamagyarázat keretében előadást tartottak: Benczédi Ferenc: *Önvizsgálat és imádkozás a teológiai hallgató életében*; Kiss Zoltán: *Mit vár az Isten- és emberszolgálat a teológiai hallgatótól*; Lakatos Gyula: *Milyen kérdésekkel találkozik a teológiai hallgató a gyülekezetben* címen. Hallgatóink kérésére dr. Kovács Lajos püspök beszámolt az IARF montreali kongresszusáról. A közös záró áhítatot dr. Rapp Károly rektor tartotta.

Személyi változások

Nyugalomba vonult január 1-vel Végh Mihály recsenyédi lelkész 44 évi szolgálat után. Teológiai tanulmányait 1931-ben fejezte be a Teológiai Akadémián. Lelkeszi szolgálatot teljesített a nagyenyedi, olthévízi, homoródújfalvi, kobátfalvi és recsenyédi egyházközségekben.

Kinevezés. Január 1-től áthelyezést nyert a recsenyédi egyházközségbe Kozma Albert székelymuzsnai lelkész.

Dr. Kovács Lajos püspök újévi köszöntése. Január 1-én közvetlenül istentisztelet után, dr. Kovács Lajos püspök és dr. Mikó Imre főgondnok fogadták a kolozsvár-napocai egyházközség és az egyházi központ hagyományos újesztendői köszöntését dr. Erdő János főjegyző tolmácsolásában. Az üdvözlésre püspök afia válaszolt.

Dr. Kovács Lajos püspök, mint az IARF elnöke újév alkalmával üzenetet küldött az Unitárius Világszövetség tags csoportjaihoz, melyben az IARF programjának megvalósítására hívta fel a világ unitáriusait és szabadelvű vallásos gondolkozóit. „Ki kell alakítanunk magunkban az új embert, aki tud és akar másokért élni, embertársaiért, egy új társadalomért, az emberiségért. Célunk továbbra is Isten és az ember szolgálata. Így van csak létjogosultsága szervezetünknek, amely csak úgy tud új életformát kialakítani, ha tagjai hisznek Istenben és ugyanakkor a legnemesebb erkölcsi elvek alapján szolgálják az embert.”

Lelkész-kibúcsúzó ünnepély. Végh Mihály recsenyédi lelkész és neje, Végh Mihályné Szabó Anna énekvezér február 29-én búcsúztak ki egyházközségükből. Lelkész Péld 11,6; 5Móz 25,19—21 alapján tartotta meg kibúcsúzó beszédét. Énekvezér az orgona mellől olvasta fel rövid és megható beszédét, majd erre az alkalomra írt szövegű énekszólót adott elő. Ezután Ürmösy Gyula tb. esperes, az egyházi központ kiküldöttje felolvasta Főtisztelendő Püspök afia elismerő levelét és méltatta lelkész és énekvezér egyházépítő, lelkiismeretes szolgálatát.

Az egyházközség részéről Dombi Zita, Magyarai Éva, ifj. Szász Domokos, Bálint Gézané és id. Orbán Sándor búcsúztak.

Az egyházkör részéről Bárány József esperes elismeréssel emlékezett meg Végh Mihály kiemelkedő lelkészi ténykedéseiről és Végh Mihályné énekvezéri s templomszépítő munkájáról. András György a lelkészi kar és az oklándi egyházközség nevében, Benedek Margit mint egykori tanítvány a homoródújfalvi gyülekezet, Kibédi Pál lelkész az abásfalvi gyülekezet nevében mondtak köszönetet.

Istentisztelet után a recsenyédi egyházközség szeretetvendégséget tartott.

Dr. Ferencz József püspök látogatása. A Magyar Népköztársaság-beli Unitárius Egyház vezetője f. év március 18—21. között hivatalos

látogatást tett országunkban. Püspök afia ez alkalommal látogatást tett Teofil Herineanu ortodox érseknél és a testvérelekezetek püspökeinél, valamint a Protestáns Teológiai Intézetben. Itt az unitárius hallgatók részére két előadást tartott, az elsőt *Ochino Bernardino, a vándorló eretnek* címen. Ismertette a nagy olasz antitrinitárius teológus életét és munkásságát, akinek teológiai nézete miatt állandó üldözésben volt része. Olaszország után Svájc, Anglia, Németország, Lengyelország és Csehszlovákiában tevékenykedett és fejtett ki értékes munkát a radikális reformáció érdekében.

Második előadásában két kérdéssel foglalkozott. Először beszámolt 1974. évi lengyelországi utazásáról, amikor a krakkói egyetem meghívására meglátogatta a lengyel unitarizmus nevezetesebb helyeit. Így felkereste Rakow városát is, amely annak idején a lengyel unitarizmus szellemi központja volt, itt működött a rakowi akadémia és könyvnyomda a 17. század közepéig, amikor az ellenreformáció megsemmisítette. Ottjártakor a városi tanács határozataképpen Rakow város nevét „Arianske“-ra változtatták. Ezután röviden ismertette az 1568-ban, Gyulafehérvárt kiadott *De falsa et vera c.* unitárius teológiai munkát, amely híres európai teológusok tanulmányait tartalmazza az unitárius reformáció különböző kérdéseiről. E munka nagy népszerűségnek örvendett a maga korában, amit az a tény is mutat, hogy Európa híresebb egyetemi könyvtáraiban mindenütt megtalálható.

Emilian Birdaş, visszaállított gyulafehérvári ortodox püspök beiktatása január 25-én volt a Reintregirii katedrálisban. A beiktató ünnepélyen részt vettek az ortodox egyház főpapságának magas rangú képviselői, a római katolikus egyház és protestáns egyházak püspökei. Egyházunkat dr. Kovács Lajos püspök és dr. Erdő János főjegyző képviselték. A Vallásügyi Hivatal részéről annak vezetője, Gheorghe Nenciu vett részt és Iulian Sorin igazgató.

A beiktatás után a meghívott vendégek közebéden vettek részt, melynek keretében dr. Kovács Lajos püspök is felszólalt, és köszöntötte az új püspököt.

Timotei Lugojanul püspök, a Temesvár—Karánsebesi mitropolia érsekhelyettesének a beiktatása február 8-án történt meg a temesvári ortodox katedrálisban. A felszentelést Nicolae metropolita, Visarion, aradi és Vasile, nagyvárad püspökök segédletével végezte.

Az Országos Békevédelmi Bizottság művelődési, tudományos intézmények, a tömegszervezetek és a sajtó képviselői részvételével ülést tartott, amelyen megtárgyalták a kultúra és művészet kiemelkedő személyiségei évfordulójának megünneplésével kapcsolatos intézkedéseket. Olyan jelentős személyiségekről van szó, akiket a Béke-Világtanács javasolt megemlékezésre, de akik az UNESCO ez évi évfordulós naptárjában is szerepelnek, mert tevékenységükkel hathatósan hozzájárultak a világ kulturális örökségének gyarapításához és a népek közti kölcsönös megértés és közeledés ügyéhez. Ezek az évfordulók a következők: 100 éve született Jack London amerikai író, 150 éve született Mihail Szaltikov-Scsendrin orosz szatirikus író, 100 éve halt meg Hriszto Botev bolgár költő, 400 éve halt meg Tizian olasz festő, 100 éve született Pablo Casals spanyol csellóművész és karmester.

Adatok a világ népesedéséhez. Az ENSZ statisztikai évkönyve szerint a Földnek 1974 közepén 3 milliárd 890 millió lakosa volt. A legújabb megállapítás szerint ez év áprilisában Földünk lakossága elérte a 4 milliárdot. A népesség-szaporulat jelenlegi ütemének fenntartása mellett ez a szám 2000-ben eléri a 8 milliárdot. A legsűrűbben lakott földrész Ázsia 2 milliárd 206 millió lakossal, utána Észak- és Dél-Amerika következik 550, Európa 470, Afrika 391, Ausztrália és Óceánia 21 millióval. Az átlagos életkor egyes afrikai országokban a legalacsonyabb — 40 év —, melyet különösen az igen magas gyermekhalandóság eredményez, ami olykor a 60 ezreléket is eléri. A népesség-szaporulat viszont Afrikában és Latin-Amerikában a legnagyobb, 27 ezrelék, míg az egyetemes átlag 19 ezrelék.

HALOTTAINK

Özv. Régeni Aronné Kováts Teréz január 31-én, 97 éves korában Kálnokon elhunyt. Itt helyezték örök nyugalomra férje mellé, aki unitárius énekkultúránk kiváló munkása volt.

Dr. Gálfalvy György, volt maroskőri felügyelőgondnok 76 éves korában február 11-én elhunyt. Marosvásárhelyen temették el február 14-én.

Özv. Antónia Mihályné Barra Anna 89 éves korában csendesen elpihent. Homoródalmáson helyezték örök nyugalomra. Pihenésük legyen csendes, emlékük áldott.

Előfizetőink figyelmébe

A Keresztény Magvető előfizetési díja 1976. évben belföldön és a szocialista országokban évi 70 lej, amelyet belföldön a lelkeszi hivatalok útján vagy közvetlenül az Egyházi Központban (3400 Kolozsvár-Napoca, Lenin út 9) lehet kifizetni.

A magyarországi olvasók a Postai Központi Hírlapiroda külföldi előfizetési osztályánál — Budapest VII. Lövölde tér 7 sz. a. fiók — fizethetnek elő. A többi szocialista országból az ILEXIM — serviciul export-import presă — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. 2001 telex 011226 București címre kell fizetni.

Az előfizetési díj a nyugati országok részére 150 lej, mely összeg ugyancsak az ILEXIM — serviciul export-import presă — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. 2001 telex 011226 București címre fizetendő.

KÖNYVSZEMLE

Biblia Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése. Magyar nyelvre fordította a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának ószövetségi és újszövetségi bibliafordító szakbizottsága. Kiadja a Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1975. 1632 l.

A Biblia szövegét kiegészíti 8 oldalon többszínnyomású térkép és négy oldalon a szentírásban előforduló mértékek és pénzek ismertetése.

Az új magyar protestáns bibliafordításban részt vettek: Budai Ger-gely, Czeglédy István, Deák János, Erdős Károly, Kállay Kálmán, Mátyás Ernő, Pálffy Miklós, Pongrácz József, Tóth Lajos, id. Zászkaliczky Pál, Áprily Lajos, Békési Andor, Botyánszki János, Cserháti Sándor, Karasszon Dezső, Karner Károly, Kiss Jenő, Kocsis Elemér, Muntag Andor, Pákozdy László, Pröhle Károly, Szabó József, Szathmáry Sándor, Tóth Kálmán és Varga Zsigmond.

Az Ószövetség fordítása a Kittel kritikai kiadása, az Újszövetségé a Nestle-szöveg 25. kiadása alapján készült. Irányelv volt a szöveghűség és közérthetőség. A fordítók tekintettel voltak a Károli-Biblia szókincsére és sok ma is élő fordulatára, az istentiszteleti nyelvben meghonosodott kifejezéseire. Ugyanakkor bátran változtattak még a liturgiai szöveggé lett bibliai mondásokon is, ahol azok érthetatlenné váltak, vagy ahol a régi fordítás tudományos szempontból túlhaladottá vált (pl. a Miatyánk szövegében „kisértet” helyett „kisértés”, az 1Jn 5,7 vers elhagyása stb.).

A két évtized alatt létrejött bibliafordítás, mely hivatva van helyettesíteni Károli Gáspár fordítását, korszakalkotó jelentőségű. Részletes ismertetésére következő számunkban visszatérünk.

Szabó T. Attila: Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár. I. kötet. A—C. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1975. 1225 l.

Tudtunk arról, hogy Szabó T. Attila professzor és tudományos kutató hatalmas munkájának betetőzésén fáradozik, s mégis amikor a tavaly nyáron megjelent az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár I. kötete, A—C-ig, meglehetősen vettük kézbe terjedelme s rendkívül gazdag anyaga láttán.

Többek között az Igaz Szó 1970-es júliusi száma enged bepillantást a tudós műhelyébe, ahol rá jellemző szerénységgel vall a készülő Szótörténeti Tárról.

A néhai múzeumi és levéltári főigazgató Kelemen Lajos útmutatásait követve vállalta a nyelvtudomány művelésének nagy önfegyelmet, áldozatot kívánó, de nemes, szép feladatát. Tudta azt, hogy a levéltári kutatás nem ígérhet azonnali, könnyen megvalósítható eredményes munkát, azonban ő vállalta, mert elhivatottságot érzett iránta, élető eleme lett. Kelemen Lajos megsejthette a fiatal tudósjelöltben a kivételes erkölcsi és szakmai adottságot, és azért messzemenően támogatta őt.

Ötszáznál több önálló munkája mellett legnagyobb kétségtelenül a 8—9 kötetet ígérő Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár, amely szerzője ötven év fáradhatatlan munkájának eredményét tartalmazza, s szinte fél-ezer év nyelvi világáról nyújt képet. Csupán ezek az adatok is önmagukért beszélnek.

A Tár történeti szókészletünk kincseit nyújtja, ugyanakkor a szavaknak a román és szász értelmezését is. Ez is nagy figyelmet érdemel. Ezzel használati köre szélesebb, ugyanakkor jelzi, hogy a tudományos kutatás nem ismerhet semmilyen elzárkózást, hogy ez a mű csak itt születhetett meg nálunk, hogy országunkban még sok kiaknázatlan erőforrás, hogy tudományos hagyományainknak életerős, mély gyökerei vannak. Ez a mű egy kicsit történelmi könyv is.

Már az első lapozgatás után az érdeklődő személyes kapcsolatba kerül a művel, de ezt nem lehet elolvasni és félretenni; ennek igazi gazdagságát csak úgy lehet fölmérni és hasznosítani, ha munkánkban minél többször vesszük igénybe, ezért íródott. Olyan, mint a forrás, amelyből minél többet meritünk, annál élvezhetőbb, tisztább a vize.

Az eddig megjelent értékelések kijelölték e tudományos mű helyét, alkotójának teljes elismeréssel adózott a belföldi és külföldi sajtó egyaránt. E helyen sem tudunk többet mondani, de megragadjuk az alkalmat, hogy megköszönjük ezt a Szótörténeti Tárát. Nekünk, akik személyesen is ismerjük őt, még többet jelent ez a mű. Mögötte érezzük az egyetemi tanárt, az igazi pedagógust, az igazi embert.

„Egy élet munkáját fordítottam magános gyűjtésre” — mondta Szabó T. Attila, de megérte! Munkájának hatósugara évtizedekre vetíti fényét. Így érdemes dolgozni, pontosan, szépen!

A hetvenéves Szabó T. Attilának kívánunk erőt, egészséget, és várjuk a Tár újabb köteteit!

Vita Zsigmond: Jóкаи Erdélyben. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1975. 287 l.

A könyv Jóкаи Mórnak erdélyi utazásaival ismerteti meg az olvasót, valamint az erdélyi tárgyú, Erdély-ihlette regényeivel és elbeszéléseivel. Lépésről lépésre vezet végig azokon a tájakon, amelyeket az író is végigjárt, s amelyeket oly nagy érdeklődéssel és szeretettel keresett fel.

Az erdélyi tájak mély benyomást tettek a romantikus lelkű íróra. Ennek a nagy hatásnak tulajdonítható, hogy olyan gyakran kereste fel

és öröközte meg regényeiben és elbeszéléseiben Erdély különböző tájait. De nemcsak a táj, a vidék, a természet megnyerő szépsége hagy mély nyomokat lelkében, hanem az itt lakó nép, az együttélő nemzetiségek is, mindennapi életükkel és küzdelmeikkel. Így kerül kapcsolatba és közelségbe az erdélyi unitáriusokkal, akik iránt nagy érdeklődést tanúsított élete végéig. Valószínű, hogy legelőször felesége, Laborfalvy Róza, szülei és rokonsága révén tudott meg többet az unitárius felekezetről. Jókai apósa Benke József, háromszéki, kálnoki eredetű székely családból származott, de csaknem minden erdélyi tartózkodása idején kapcsolatba kerül a mi vallásközösségünkkel. Már legelső erdélyi útja alkalmával, 1853-ban „Székelyföld” természeti szépségeivel ismerkedve, az almási barlang közelében kíséretével egy éjszakát tölt el az unitárius lakosú Homoródalmáson. Néhány nappal később pedig Kolozsváron, a tiszteletére rendezett vacsorán, ismeretséget köt az akkor már széles körben ismert „vadrózsák” gyűjtőgetőjével, Kriza Jánossal is. 1871-ben, harmadik erdélyi útja során a Farkas utcai színház fennállásának 50 éves jubileumi ünnepségére érkezve, Tordára is ellátogat. A város építészeti és történelmi nevezetességeivel Albert János tordai unitárius lelkész, a „kifogyhatatlan anekdotázó és rendkívül jóízű társalgó” ismerteti meg, ő kalauzolja végig.

Úgy tűnik, hogy az unitáriusok egyházi szervezete, hitelvei és vallásos világnézete mély benyomást tettek reá, mert 1876-ban már konkrét tervvel jön Erdélybe: Torda és Torockó vidékét, de különösen népét akarja közelebről látni és megismerni. Készülő regényének, az unitáriusokról szóló *Egy az Isten* megírásának adatgyűjtését szeretné elvégezni. Teleki Sándornak írja: „...Az unitárius atyafiakról kell mértéket vennem, mert egy regényt akarok rájuk szabni.”

Torockón rendkívül meleg és ünnepélyes fogadtatásban van része. A városka apraja-nagyja Koronka Antal unitárius lelkész vezetésével kivonul fogadására. Nagy hatással volt reá az ott látott táj, a Székelykő lábainál fekvő kis bányavároska, Torockó a maga elkápráztató és lenyűgöző természeti adottságaival s népe a maga jellegzetes viseletével és életközösségével.

Utolsó erdélyi útjára 1902-ben kerül sor, a Fadrusz János szobrászművész alkotta kolozsvári Mátyás király-szobor leleplezési ünnepélye alkalmával. Az ünnepséget az Erdélyi Irodalmi Társaság ülése nyitotta meg, amit a mai Brassai Sámuel Líceumban tartottak. Gál Kelemen, az iskola akkori igazgatója köszönti a már előrehaladott korú író. Jókai válaszában benne van egy hosszú és gazdag élettapasztalat eredménye: „Én úgy is, mint író, úgy is, mint hazafi és politikus hirdetője voltam a szabadságnak, mely a művelődés terjesztésével, a hazaszeretettel és istentisztelettel párosul. Ebben a törekvésemben legközelebb találtam magamhoz az unitárius felekezetet.”

Köszönjük Vita Zsigmondnak értékes és eredményes munkáját, melyből a „máig is legnépszerűbb író” életének és életművének hozzánk, unitáriusokhoz is egy igen közel álló szakaszát ismerhetjük meg, vagy eleveníthetjük fel.

ANDRÁSI GYÖRGY

Szöcs István: *Más is ember*. (Kis illemtan) Az Előre kiskönyvtára 38. Bukarest, 1975. 351 l.

A kitűnő prózájáról — s még inkább szellemes-gúnyos műbírálatairól, kis cikkeiről — ismert író ezúttal „konzervatív“ műfajjal jelentkezett.

Szöcs István kis illemtana komoly és időszerű alkotás. Időszerű, mert e műfaj az elmúlt évtizedek hazai magyar nyelvű könyvkiadásában meglehetősen elhanyagolt területnek számított. Komoly, mert szakít az utóbbi évtizedekben írott ún. vidám illemtanok hagyományaival: mellőzi az állandó tréfálkozást, a gyakran felesleges szellemeskedést.

A szerző tudatos komolysága — melyre már a megkapóan frappáns cím is figyelmeztet: *Más is ember* — azon lényegi észrevételből fakad, hogy a viselkedési szabályok, melyek íratlan törvényekként irányítják az emberek viselkedését, az *erkölcsiség* alapelveiből következnek. Ezen íratlan törvények — noha főként külsőségekben nyilvánulnak meg — az ember belső erkölcsi értékeit hivatottak tükrözni. Az emberek közötti kapcsolatok külső megnyilvánulási formái nem mulatságos vagy közömbösen értékelhető „szabályocskák“, hanem emberi együttélésünknek és a teljes erkölcsi értékű ember kialakításának fontos tényezői.

Szöcs István műve három részre oszlik. A könyv fő értékét kétségtelenül az első rész képviseli. Ez a 12 fejezetre tagolt, mintegy 170 oldalra terjedő rész világosan szemléltetve ismerteti meg az olvasóval mindazt, „amit az illemtanról — általában — tudni illik“. Az erkölcsről és intelligenciáról; az erkölcsről és etiketről; az őszinteségről és udvarias-ságról; az etiketről és a jellemről; az illemtanról és az intelligenciáról; az őszinteségről, igazságról, tapintatról és emberi méltóságról; az erkölcsi érzékről és a szépeiről; a tiszta lelkiismeretről és büntudatról; az igazságosságról és lovagiasságról; az illemtanról és munkáról — hogy csak a legfontosabbakat emeljük ki — szabatosan megfogalmazott meghatározások s ezen fogalmaknak gyakran bonyolult összefüggéseit boncolgató eszmefuttatások azt sejtetik, hogy a szerző nemcsak általános bevezetést ad a témához, hanem elméleti megalapozást kíván nyújtani a viselkedési szabályokat feldolgozó második részhez.

Mindez nagyon tanulságos, még akkor is, ha itt-ott kifogásaink támadnak. (Például, egy vallásos vonatkozású esetet kiemelve, a VIII. fejezet tiszta lelkiismeretről és büntudatról írott fejtegetései rendjén a szerző utal a „megkerült bárány esetére“ is (109.); csakhogy a példázat — Mt 18,12—14 — valódi értelmezését — szerintem — a 14. vers adja, s nem Szöcs István.)

A második rész pontokba osztott fejezetei a „szép viselkedés szabályairól“ oktatnak ki. A köszönés, a kapcsolatteremtés különböző alkalmaira, az utazáshoz, étkezéshez, öltözködéshez, természetjáráshoz nyújtott megszívlelendő viselkedési szabályok mellett kiemelésre méltó a „Sértés és bocsánat“ fejezet néhány megállapítása: „A véletlen sértésért is bocsánatot kell kérni!“ (198). Vagy: „ha valakit ügyetlenséggel megbántottál vagy megzavartál, ne csak szóval igyekezz jóvátenni.“ (199.)

Hasonlóképpen a „munka- és munkahely illemtanából“: „Tiszteljük egymás munkáját, még olyankor is, amikor meg vagyunk győződve arról, hogy a miénknél kevésbé fontos!“ (234.) „A kötelező mértéken túl is illik törődni a munkahely jóhírével! Azonkívül, hogy a maga

részéről mindent megtesz az ember az eredményekért, legyen önérzetes tagja munkahelyének és védje meg azt, ha valahol leICSINYELNI, BECEKÍTENI vagy legalábbis »kipletykálni« akarják.“ (237.)

A könyv harmadik részében a szerző az utóbbi 300 év művelődéstörténetéből — ismert és kevésbé ismert szerzők műveiből — válogatva ad ízelítőt elmúlt korok illeméből s néhány kultúrtörténeti érdekességről.

Szőcs István kis illemtanának intelmeivel, viselkedési szabályaival felvértezve, lelkiekben kétségtelenül gazdagodva térhetünk vissza hétköz- és ünnepnapjaink alkalmaihoz. Még ha — e könyv olvasása előtt — ismertük is az emberi együttélésnek s kulturált viselkedésnek ezen szabályait. Mert, a szerzővel szólva, nem árt felújítani ezt az „ismeret-séget“, hogy sose feledkezzünk meg róla. Mint ahogyan arról sem szabad megfeledkeznünk — embertársainkkal való együttélésünk rendjén —, hogy más is ember. A másik is ember. „Még hozzá nemcsak általában és elvontan, hanem konkrétan is képviseli az emberiséget. Legalább annyira, mint mi. Hát úgy bánjunk vele!“

KOVÁCS ISTVÁN

Sütő András: Itt állok, másként nem tehetek ... Két dráma. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1975. 153 l.

A szerző két darabja a reformáció századának radikális eszméit szóltatja meg.

Egy lócsiszár virágvasárnapja c. darabot Heinrich von Kleist krónikája nyomán írta, Kolhaas Mihály lócsiszár történetéből. „Az én munkám — mondja Sütő — nem Kleist művének dramatizálása. Magam csupán a korabeli német krónika drámai alaphelyzetét választottam építkezési helyül — saját mondandóm számára.“ Kolhaas Mihály, a reformáció buzgó híve, nem történelmet ábrázol, hanem egy vérbe fojtott parasztforradalom kormos, akasztófás, de élő világát és igazságait. „Az igazság napja földérül / Ha van ki bátran s emberül / Harcoljon érte / Tűzzel és vassal / Mint Kolhaas Mihály az arkangyal.“ Ez a dráma optimizmusa és üzenete az ember számára.

Csillag a máglyán — Kálvin és Szervét drámája, melyről könyvtárakat írtak össze. A szerző vallomása szerint diák korában megragadta képzeletét a „minden kortól toleranciát könyörgő szerencsétlen Szervét sorsa“. A drámának első gyermekrajzolatú vázlatát a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanítójelöltjeként készítette 1943-ban Pusztakamaráson.

Csillag a máglyán „áltörténeti“ dráma, melyben mai gondolatok és problémák elevenednek meg. Az író nem történelmet akar ábrázolni, hanem eszméket. A híres per nem Kálvin és Szervét, hanem a hatalom és az egyén, a közösségi érdek és az egyéni szabadság között folyik. Mindez kiviláglik a szerző nyilatkozatából is, midőn elismeri, hogy „a reformáció irodalmában jártas olvasó ténybeli tévedéseket vethet a szerző szemére. Mindezek időbeli és térbeli elmozdítása, avagy árnyaltatos módosítása: dramaturgiai követelmény volt.“

Kálvin és Szerveto drámája négy évszázadnak múltba és jelenbe világitó tanulságát fejezi ki: a humanizmus, a szabadság, az emberi méltóság igazának tiszteletében és védelmében.

Vilhelm Károly: *Festett famennyezetek*. Alakos ábrázolások a XV—XVIII. századi erdélyi templomokban. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1975. 42 l.

Vilhelm Károly a festő szemével, az esszéíró szenvedélyével ír egy meglehetősen elvont, elsősorban a kutató figyelmére méltó művészettörténeti részletkérdésről, úgy, hogy munkáját a nagyközönség is élvezheti. A munka értékét emeli az alakos ábrázolást is tartalmazó kazettás mennyezetek adattára, a festő-asztalosok névsora és könyvészet, amely összefoglalja a kérdés alapvető irodalmát.

Az adattárban a következő unitárius templomok szerepelnek: Ádamos, Dicsőszentmárton, Énlaka, Homoródkarácsonyfalva, Magyarszentbenedek, Nyárádszentmárton, Oklánd (tévedésből reformátusnak veszi), Szentábrahám és Szentgerice.

A kötet jó, minőségű papíron, kemény kötésben jelent meg. A képanyag nyomdai kivitelezése sok kívánnivalót hagy maga után.

A fényképeket Biró Gábor, Darabont Lili, Erdélyi Lajos és Nagy Pál készítették.

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 82

Nr. 1

1976

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Dr. Lajos Kovács	
Pastorala de anul nou	3

STUDII

Ferenc Benczédi	
Introspecție de rugăciune	5
Dr. Miklós Fazakas	
Opinii despre voința liberă	10
Dr. Árpád Szabó	
Însemnătatea comunității din Cumran a esenilor și influența ei asupra perioadei de formarea creștinismului. Partea I-a . . .	13
Dr. Vilmos Izsák	
Însemnătatea cunoștințelor de psihologie religioasă în domeniul pastorației	23
Pál Benczédi	
Viața și activitatea profesorului de drept Mikó Lőrinc	26
Din principiile de viață ale lui Mikó Lőrinc	34
Dr. Loránd Lengyel	
Adunarea generală a 5-a a Consiliului Mondial al Bisericilor	35
Ce s-a mai întâmplat la Nairobi	37

LUCRĂRI OMILETICE

Imre Gellérd	
Imaginea lui Dumnezeu în noi	41
Zoltán Kiss	
Jugul plăcut	44

Ágoston Benedek

Bucuria adevărată 46

István Kovács

Secretele misiunii noastre 47

O strângere de mină la început de an nou 49

Dezső Szabó

Scheme de predici 50

VIATA BISERICESCA 60

ȘTIRI BISERICESTI 62

RECENZII 65

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács,
membrii dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső
Szabó (redactori) și Ferenc Sebe

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 82

1976

Number 1

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

New Year's Message, L. Kovács	3
---	---

STUDIES

Introspection and worship, F. Benczédi	5
The free will and determination, M. Fazakas	10
The influence of the Qumran community on Christianity Part I. Á. Szabó	13
The psychology of religion and the minister's pastoral work, V. Izsák	23
The life and work of Lőrinc Mikó, P. Benczédi	26
From the life-principles of Lőrinc Mikó	34
The 5th Congress of the World Council of Churches, L. Loránd . .	35
It happened also in Nairobi	37

SERMONS

The image of God in our souls, I. Gellérd	41
"My yoke is good", Z. Kiss	44
The true joy, Á. Benedek	46
The prize of our calling, I. Kovács	47
"Make vows to the Lord your God", I. Kovács	49
Sermon outlines, D. Szabó	50

CHURCH LIFE	60
-----------------------	----

NEWS	62
----------------	----

BOOK REVIEWS	65
------------------------	----

Redacție — Editorial Office

3400 Cluj-Napoca, B-dul Lenin nr. 9., R. S. România, Tel. 146—09

Intreprinderea Poligrafică Cluj 3033/1975
Municipiul Cluj-Napoca

